

Nr 116.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.; given Stockholms slott den 24 februari 1928.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

N. J. F. Almkvist.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 februari 1928.

Närvarande:

Statsministern EKMAN, ministern för utrikes ärendena LÖFGREN, statsråden THYÉN, RIBBING, MEURLING, GÄRDE, PETERSSON, ROSÉN, HAMRIN, ALMKVIST, LYBERG, VON STOCKENSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Almkvist anför härefter:

Vid anmälan den 4 januari 1928 inför Kungl. Maj:t av de anslagsbehov under riksdagens åttonde huvudtitel, vilka borde föreläggas riksdagen, erinrade jag under punkt 157 i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag därom, att riksdagen i skrivelse den 2 juni 1927, nr 262, anhållit bland annat, att Kungl. Maj:t måtte till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter riksdagen i berörda skrivelse anfört och efter verkställd utredning, framlägga förslag om inrättande av kommunala flickskolor. Jag omnämnde vidare, att Kungl. Maj:t med anledning härav genom beslut den 18 juni 1927 anbefallt de enligt beslut samma dag inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga för verkställande av

Statsbidrag till kommunala flickskolor m. m.

utredningar i vissa hänseenden av frågor sammanhängande med den beslutade skolorganisationen m. m., de s. k. 1927 års skolsakkuniga, att verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag om inrättande av dylika skolor samt att de sakkunniga med skrivelse av den 31 oktober 1927 till Kungl. Maj:t överlämnat betänkande, omfattande utredning och förslag i berörda hänseende, vilket betänkande remitterats till åtskilliga myndigheter, i följd varav utredningen i frågan ännu icke fortskridit så långt, att slutlig framställning i ämnet då kunde avlåtast till riksdagen. Jag förklarade emellertid min avsikt vara att, när ärendet hunnit vederbörligen beredas, föreslå Kungl. Maj:t att avlåta proposition till årets riksdag angående statsbidrag till kommunala flickskolor och hemställde i anslutning härtill, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående upprättande av kommunala flickskolor m. m., i riksstaten under åttonde huvudtiteln beräkna dels till statsbidrag till kommunala flickskolor ett ordinarie förslagsanslag å 50,000 kronor, dels ock till tillfällig löneförbättring åt lärarpersonalen vid kommunala flickskolor ett extra förslagsanslag av 8,000 kronor. Denna min hemställan bifölls av Kungl. Maj:t.

Sedan ärendet numera undergått erforderlig förberedande behandling, anhåller jag få ånyo framlägga detsamma till Kungl. Maj:ts prövning.

Innan jag ingår på en närmare behandling av föreliggande spörsmål, torde jag få lämna en redogörelse för frågans uppkomst och tidigare utveckling.

Frågan om upprättandet av kommunala flickskolor har helt naturligt uppstått i samband med spörsmålet om ordnandet av den högre flickundervisningen. Skolkommissionen tänkte sig, som bekant, att staten skulle i allra största utsträckning åtaga sig ansvaret för den kvinnliga ungdomens högre skolbildning dels därigenom att de allmänna läroverken skulle utom i vissa undantagsfall öppnas även för flickor, dels ock därigenom att för flickor upprättades statliga läroanstalter, såväl gymnasier och realskolor som rena flickskolor, de sistnämnda organiserade enligt någon av de tre av kommissionen föreslagna typer, som benämndes A-, B- och C-typen och av vilka A-typen avsåg en sexårig skola, byggd på folkskolans sjätte klass, B-typen en från samrealskolans tredje klass utgrenad treårig flickskolinje och C-typen en för flickor avsedd ettårig påbyggnad på samrealskolans högsta klass.

I de utlåtanden, som avgåvos över skolkommissionens förslag, möttes detsamma av åtskillig kritik, vilken riktades dels mot den föreslagna starka inskränkningen i den privata skolverksamheten, dels mot den av kommissionen förordade vidsträckta användningen av samundervisning. Det framhölls därvid, att läroverkens öppnande för flickor medförde en olämplig dragning från de för flickornas behov särskilt anpassade skolorna.

Från många håll påyrkade man, att de högre flickskolorna skulle fortfarande få verka under i väsentliga delar oförändrade former, medan det från andra håll förordades, att vid sidan av statsflickskolor skulle få finnas såväl enskilda som kommunala flickskolor.

Den senare tanken möter man tidigast i det särskilda utlåtande över skolkommissionens betänkande, som avgavs av generaldirektör B. J:son Bergqvist under titeln Våra skolor. I detta utlåtande framhöll Bergqvist (sid. 108 ff.), att för framtiden även särskilda flickskolor borde finnas vid sidan av samskolorna samt anförde härom följande.

Står det sålunda klart, att båda de nu förefintliga vägarna även för framtiden böra bibehållas, så återstår frågan om i vilken form staten bör åtaga sig de högre flickskolorna. I regel synes detta böra ske i den av skolkommissionen föreslagna formen: flickskolans förstatligande under någon av de föreslagna tre typerna. Men å andra sidan bjuder hänsyn både till den historiska utvecklingen och till det kommunala och enskilda initiativets värde att taga under övernåden, huruvida icke även på detta område utrymme må, åtminstone tills vidare, kunna beredas för en något friare ställning för vissa skolor. Medgives detta, synes efter särskild prövning åt skola, som befinnes fylla förutsättningarna för att övertagas av staten, böra beredas möjlighet att organiseras som statsunderstödd kommunal eller enskild. Härvid bör beträffande kommunal skola kommunen ikläda sig garantier för dels att lärarpersonalens rättsliga och ekonomiska ställning tillgodoses som vid andra kommunala skolor, dels att anordningar träffas, som medgiva möjlighet till omedelbar övergång från avslutad folkskola till den högre skolan, dels slutligen att undervisningen i samma grad som vid statsskolan göres tillgänglig för medellösa och mindre bemidlade lärjungar. Samtliga hithörande förhållanden böra, såsom fallet redan är med övriga kommunala skolor (folkskolor, fortsättningsskolor, högre folkskolor, kommunala mellanskolor, lärlingsskolor) regleras genom en av Kungl. Maj:st för de kommunala flickskolorna utfärdad allmän stadga.

Tanken på ett kommunalt flickskolväsen upptogs sedermera av *skolöverstyrelsen* i dess utlåtande över skolkommissionens betänkande.

Skolöverstyrelsen framhåller (sid. 137), att enligt dess mening kommunala skolor av realskoltyp fortfarande borde finnas, och anför, att vid sådant förhållande den frågan uppstode, huruvida även andra till läroverksorganisationen hörande skolformer skulle kunna upprätthållas som kommunala skolor. Vad den högre flickskolan beträffade, fortsätter överstyrelsen, skulle ju vissa typer av denna, nämligen B- och C-typen, mycket nära ansluta sig till realskolan och kunna utgöra en samorganisation med denna. Vid sådant förhållande syntes det icke böra vara hinder för att med en kommunal realskola bleve förbunden en flickskola enligt någon av dessa typer. Särskilt syntes det vara önskligt, att även ovanpå en sådan realskola komme att upprättas en flickskola med den bestämda inriktning på det husliga arbetet, som C-typen enligt överstyrelsens mening borde förete. Men även en flickskola av B-typ syntes i detta fall kunna tänkas, om tillräckligt antal lärjungar vore för handen. En dylik skola skulle vara ägnad att i sin mån motverka en allt för stark tillströmning av unga flickor till gymnasierna. Ur samma synpunkt kunde det jäm-

väl ifrågasättas, att kommunala flickskolor av A-typ finge upprättas. Överstyrelsen hade ansett det synnerligen önskligt, att dylika skolor komme till stånd, där förutsättningar för dem vore för handen. Men även i detta fall gällde det nog, att riksdagen ej ville fatta beslut om inrättande av en ny statsskola, utan att ett verkligt behov på ett tydligt sätt blivit ådagalagt. Denna förutsättning syntes lättast kunna vinnas därigenom, att kommunala skolor av den ifrågavarande typen finge komma till stånd.

Vid framläggande den 18 februari 1927 inför Kungl. Maj:t av förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. berörde jag även denna fråga, under erinran om att densamma väckts under diskussionen om skolkommissionens betänkande.

Förslaget syntes mig ur flera synpunkter värt att tagas i övervägande. Dess realiserande skulle onekligen undanröja vissa olägenheter, som vore förbundna med den nuvarande flickskolororganisationen. Jag fann uppslaget hava det värde, att en ytterligare utredning i frågan borde äga rum.

Då emellertid förslag i detta avseende blivit framställt, ansåg jag mig böra påpeka, att om en organisation med kommunala flickskolor komme till stånd, densamma i stor utsträckning måste bliva överensstämmande med de kommunala mellanskolornas. Ifrågavarande skolor borde alltså bygga på genomgången sexårig folkskola, och kommunen skulle ansvara för skolans bestånd samt besluta om dess ekonomiska förhållanden. I fråga om lärarpersonalens anställning, avlöningsförmåner m. m. borde i huvudsak gälla vad i sådant hänseende vore stadgat för kommunal mellanskola, varvid dock borde övervägas, huruvida ej särskilda bestämmelser för tryggande av ett visst antal kvinnliga lärare vore erforderliga. För inträde i skolan skulle som antytts förutsättas kunskaper, motsvarande dem, som inhämtades i någon av folkskolans huvudformer. Skolan borde omfatta fem eller sex årsklasser, och statsbidrag borde utgå med samma belopp och efter i huvudsak samma grunder som nu gällde i fråga om kommunal mellanskola.

Vid behandlingen av förenämnda förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. väcktes inom båda kamrarna två likalydande motioner (I: 254 och II: 417), i vilka frågan om upprättande av kommunala flickskolor ånyo bragtes på tal.

Motionärerna påpekade, att de ansåge sig icke böra ifrågasätta, att staten upprättade läroanstalter av samma typ som den nuvarande privata flickskolan. Däremot syntes det under vissa betingelser lämpligt, att staten lämnade sin medverkan till att offentliga läroanstalter med väsentligen samma bildningsmål komme till stånd. Den ändamålsenligaste formen härför vore den i propositionen om det högre skolväsendets omorganisation anvisade, ekonomisk samverkan mellan stat och kommun vid anordnande av kommunala flickskolor. I väsentlig anslutning till den principiella ståndpunkt departementschefen intagit till denna fråga syntes dylik läroanstalt kunna organiseras såsom en femårig skola, byggande på den sexklassiga folkskolans sjätte klass. Med hänsyn till vad under utredningsarbetet framkommit kunde en så organiserad flickskola väntas leda fram till i huvudsak det bildningsmål, som realskolan avsåge att bringa, och den nuvarande flickskolan tillkommande friheten från avgångsexamen kunde upprätthållas. Därest den privata flickskolan efter

hand ersattes med läroanstalter av denna typ, skulle tre var för sig betydelsefulla förmåner uppnås. Bottenskoleprincipen skulle kunna vinna tillämpning även på detta undervisningsområde. Vidare skulle terminsavgifterna komma att bortfalla eller i varje fall avsevärt begränsas. Och slutligen skulle lärarpersonalen erhålla en rättsligt tryggad ställning.

En granskning av de författningsbestämmelser, fortforo motionärerna, som nu gällde i fråga om den kommunala mellanskolan, gäve vid handen, att desamma i all huvudsak kunde tillämpas även på den kommunala flickskolan. De enda punkter, där avvikelse borde ske, vore följande. Biträdande föreståndarinna syntes icke erforderlig i det fall, att rektorsbefattningen hade kvinnlig innehavare. Då skolan skulle omfatta fem årsklasser, syntes minimiantalet lärjungar böra fastställas till 40 mot mellanskolans 32 och av samma anledning statsbidraget utgå med 14,000 kronor (mellanskolan 11,200 kronor). Jämväl syntes det skäligt, att det särskilda understödet till undervisning i huslig ekonomi kunde utgå med 1,000 kronor för år (mellanskolan 600 kronor).

Å andra sidan, påpekade motionärerna, borde icke lämnas alldeles obegränsad rätt att anordna skolor av här ifrågavarande typ. Redan i fråga om den kommunala mellanskolan vore för närvarande stadgat, att om en eller flera kommunala mellanskolor funnes inom ett skolområde, det skulle bero av Kungl. Maj:ts avgörande, huruvida statsunderstöd finge utgå till flera sådana skolor inom området. Då det gällde upprättande av kommunal flickskola, bleve det nödvändigt att beakta förefintliga utbildningsmöjligheter dels inom ortens allmänna statsläroverk, dels inom eventuellt redan existerande kommunala mellanskolor. Och understödjandet av kommunal flickskola borde städse förbindas med en motsvarande begränsning i de statsunderstödda flickskolornas antal inom vederbörande stad. I motsatt fall skulle uppenbarligen det allmännas utgifter för här förevarande undervisningsändamål löpa risk att över hövan växa.

Motionärerna hemställde slutligen, att anslag för understöd at kommunala flickskolor måtte upptagas i riksstaten för budgetåret 1927—1928.

Vid samma riksdag väcktes jämväl inom första kammaren en motion (nr 252), med vilken en inom andra kammaren väckt motion (nr 399) överensstämde i avseende på innebörden, vilka motioner väl ej direkt avsågo den kommunala flickskolan men vilka på grund av i dem gjorda uttalanden i viss mån beröra denna skolas ställning i skolsystemet.

I den förstnämnda motionen yrkades — med utgångspunkt från det i nysberörda proposition framlagda förslaget om upprättande av högre läroverk för flickor, omfattande realskola och gymnasium — att högre läroverk för flickor i första hand måtte omfatta en högre flickskola, så nära som möjligt överensstämmande med de nuvarande högre flickskolorna, och ett därmed förbundet gymnasium samt därjämte, där skäl därtill föreläge, en realskola, ävensom att de högre läroverk, som komme att av staten upprättas, skulle anknyta till folkskolan på samma sätt som de allmänna läroverken, vare sig den treåriga eller den fyraåriga grundskolan komme till användning.

Den inom andra kammaren väckta motionen payrkade skrivelse till

Kungl. Maj:t med anhållan om nytt förslag till nästkommande års riksdag med samma innebörd som i förstberörda motion angivits.

I den skrivelse, varmed riksdagen för Kungl. Maj:t anmälde sina beslut i anledning av förutnämnda proposition, berörde *riksdagen* först de yrkanden, som gjorts i nämnda motioner, och yttrade därom följande.

Även om riksdagen funne vissa skäl tala för inrättande vid flickläroverken av särskilda linjer, som i avseende å undervisningens allmänna planläggning och inriktning närmast överensstämde med den nuvarande högre flickskolan, hade detta spörsmål kommit i ett väsentligt förändrat läge genom det förslag om inrättande av särskilda kommunala flickskolor, som underställts riksdagens omprövning. Vid bedömandet av nu föreliggande spörsmål syntes man knappast kunna underlåta att taga hänsyn till dess reella sammanhang med frågan om anordnandet av ett kommunalt flickskoleväsen, och riksdagen förutsatte därför, att motionerna i nu avhandlade hänseende komme under bedömande i samband med utarbetande av det förslag till anordnande av kommunala flickskolor, om vars framläggande för 1928 års riksdag riksdagen i det följande komme att göra hemställan. Under sådana förhållanden ansåge sig riksdagen icke nu böra bifalla motionerna i fråga.

Beträffande de motionsvis gjorda yrkandena om upprättande av kommunala flickskolor yttrade riksdagen i huvudsak följande.

Riksdagen ansåge, att den kvinnliga ungdomens högre undervisning i vida större utsträckning än för närvarande kunde äga rum i läroanstalter av samskolenatur, men härav följde ingalunda, att riksdagen ansåge ifrågavarande behov genom denna anordning vara i erforderlig mån tillgodosett. Vid sidan av de studiemål, som realskol- och studentexamina representerade, komme, säger riksdagen, säkerligen för flickornas vidkommande även för framtiden att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna. Hittills hade den härpå inriktade undervisningen varit så gott som uteslutande överlämnad åt privatläroverken. Riksdagen utginge ifrån att behovet av särskilt för flickor avsedda läroanstalter komme att fortfarande tillgodoses, utan att staten övertog hela kostnaden härför.

Det kunde emellertid enligt riksdagens mening icke bestridas, att vissa betydande olägenheter vore förbundna med den hittills förefintliga ordningen i avseende på den speciella flickundervisningen. Departementschefen hade i sitt yttrande till statsrådsprotokollet pekat på detta förhållande och jämväl angivit en anordning, som skulle i väsentlig mån undanröja ifrågavarande olägenheter, nämligen inrättandet av kommunala flickskolor — en tanke, som ju upptagits även i de förut omnämnda motionerna.

Riksdagen funne de sålunda framkomna förslagen synnerligen beaktansvärda. Särskilda fördelar ansåge riksdagen den kommunala flickskolan erbjuda därutinnan, att densamma skulle väsentligt medverka till ett nedbringande av kostnaderna för den kvinnliga ungdomens utbildning och därigenom bidra att göra nämnda skolform tillgänglig även för flickor ur ekonomiskt svagare hem.

Mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, hade riksdagen intet att erinra.

Härvid ville riksdagen emellertid framhålla, att, i anslutning till vad riksdagen beslutit beträffande kommunala mellanskolor, såsom villkor för utgående av statsbidrag till kommunal flickskola borde stadgas, att lärjungantalet i skolan skulle uppgå till minst 10 i medeltal för varje klass. Riksdagen ansåge sig emellertid icke böra nu fatta definitivt beslut om dylika läroanstalters inrättande och anslå medel för ändamålet. Där emot syntes det riksdagen lämpligt att hos Kungl. Maj:t hemställa om framläggande för 1928 års riksdag av förslag om inrättandet av kommunala flickskolor.

I enlighet härmed beslöt riksdagen anhålla, bland annat, det Kungl. Maj:t täcktes till 1928 års riksdag, med beaktande av de synpunkter riksdagen anfört och efter verkställd utredning, framlägga förslag om inrättande av kommunala flickskolor.

Genom beslut den 18 juni 1927 anbefalldes Kungl. Maj:t förut omförmälda sakkunniga att verkställa och före den 1 november 1927 till Kungl. Maj:t inkomma med utredning och förslag om inrättandet av kommunala flickskolor.

Med skrivelse den 31 oktober 1927 överlämnade, såsom jag inledningsvis omnämnt, de sakkunniga sitt betänkande, innefattande »Utredning och förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor» (Statens offentliga utredningar 1927: 27).

På grund av remiss hava utlåtanden över ifrågavarande betänkande avgivits: den 28 november 1927 av statens pensionsanstalt, den 12 januari 1928 av skolöverstyrelsen, som inhämtat yttrande från rektor vid högre lärarinneseminariet i Stockholm och de biträdande föreståndarinnorna för samma seminarium, samt den 13 januari 1928 av statskontoret, som vid avgivande av sitt utlåtande haft att taga hänsyn till det från statens pensionsanstalt inkomna yttrandet. Vidare hava, sedan tillfälle beretts för centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen, svenska landstingsförbundet och svenska stadsförbundet att yttra sig i ärendet, utlåtanden inkommit från dessa sammanslutningar. Slutligen hava framställningar i ämnet ingivits av centralstyrelsen för Sveriges slöjdläraryrkesförening, till vilken framställning skolöverstyrelsen haft att taga hänsyn vid avgivandet av sitt utlåtande, ävensom av Fredrika-Bremer-förbundet.

Efter denna redogörelse för nu förevarande frågas tidigare utveckling och handläggning anhåller jag få göra de uttalanden och framlägga de förslag jag i anledning av densamma funnit påkallade. Därvid tillåter jag mig till en början omnämna, att de sakkunnigas betänkande först innefattar en inledning med redogörelse för frågans uppkomst m. m. av i huvudsak samma innehåll som min nyss lämnade översikt. Därefter följa förslag till stadga för kommunala flickskolor jämte därtill hörande motivering samt förslag till kungörelse angående avlöning åt lärare vid kommunal flickskola samt statsbidrag till sådan skola med motivering, jäm-

väl innefattande kostnadsberäkning och förslag. Vidare innehåller betänkandet undervisningsplaner för sexårig och femårig flickskola samt fem bilagor.

I det följande har jag för avsikt att uppdelat min framställning av ämnet i två huvudavdelningar: A. Yttre och inre organisation och B. Ekonomiska förhållanden. Under den förra avdelningen kommer jag att beröra 1. Den kommunala flickskolans mål. 2. Anknytning till folkskolan och antal klasser. 3. Linjedifferentiering. 4. Arbetets yttre och inre anordning. 5. Anknytning till gymnasiet samt 6. Skolans ledning och arbetskrafter. Under avdelning B åter får jag anledning att beröra 1. Terminsavgifter. 2. Avlöning. 3. Statsbidrag. 4. Kostnadsberäkning.

Jag ämnar under de olika delarna av min framställning lämna en redogörelse för de av de sakkunniga i de olika hänseendena framlagda förslagen med till dem hörande motivering samt för de yttranden, som gjorts i de över sakkunnigförslaget avgivna utlåtandena eller i särskilda till Kungl. Maj:t ingivna skrifter, varefter jag får tillfälle att närmare ange den ståndpunkt jag för egen del intager till de skilda frågorna.

A. Yttre och inre organisation.

1. Den kommunala flickskolans mål.

De sakkunniga hava i § 1 av det förslag till stadga för kommunala flickskolor, som ingår i den av dem verkställda utredningen, angivit den kommunala flickskolans ändamål vara att bereda kvinnliga lärjungar, som genomgått folkskola, anordnad enligt någon av denna skolas A- eller B-former och omfattande minst sexårig lärokurs, eller på annat sätt vunnit motsvarande kunskaper, tillfälle att inhämta ett högre mått av allmän medborgerlig bildning med hänsyn tagen till den kvinnliga ungdomens egenart och att därvid tillika i större eller mindre utsträckning förbereda lärjungarna för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område.

I sin motivering till nämnda stadgeförslag anföra *de sakkunniga* härom följande (Betänk. sid. 43).

I § 1 hava de sakkunniga sökt, med tillämpning av de direktiv, som under ärendets föregående behandling lämnats, angiva den kommunala flickskolans ändamål. Den formulering i avseende på målet för den kommunala flickskolans verksamhet, som de sakkunniga upptagit i nämnda paragraf, överensstämmer i stort sett med de ordalag, som i sådant hänseende använts av 1924 års skolsakkunniga i deras den 18 februari 1926 avgivna betänkande (sid. 293). Det »högre mått av allmän medborgerlig bildning», som den kommunala flickskolan avser att bibringa sina lärjungar, har även den nuvarande högre flickskolan till uppgift att giva. Normen för detta mått har hittills varit de i statens normalskola för flickor inhämtade lärokurserna, och den kompetens, som tillerkänts avgångsbetyg från normalskolan, s. k. normalskolekompetens, har också tillerkänts samtliga statsunderstödda flickskolors avgångsbetyg. Även om den nu ifrågasatta organisationen, såsom framgår av den föreslagna undervisningsplanen, kommer att medföra vissa ändringar i avseende på innehållet i de lärokurser, som sålunda äro avsedda att inhämtas, torde dock den utbildning, som denna skola kommer att giva, bliva med hänsyn till den kvinnliga ungdomens ställning i hemmet och i livet ungefär likvärdig med den, som vitsordas genom den nuvarande kompetensen, och nämnda kompetensvärde bör därför enligt de sakkunnigas mening tillkomma avgångsbetyg även från den kommunala flickskolan.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen har i fråga om flickskolans mål i sitt yttrande anført, att styrelsen ville med tacksamhet erkänna, att de sakkunniga syntes hava varit besjälade av en allvarlig strävan att i den föreslagna nya skoltypen giva flickorna vad de behövde med hänsyn till deras kommande uppgift såsom samhällsmedlemmar, även som med hänsyn till deras uppgift inom hemmet och familjen.

Jämväl *skolöverstyrelsen* uttalar sig i det över sakkunnaigförslaget av-givna utlåtandet angående den kommunala flickskolans uppgift och an-för därom följande.

Den kommunala flickskolans allmänna uppgift skulle vara att, jämte de privata högre flickskolorna, i större eller mindre utsträckning i stället för dessa, tillgodose den mera speciella kvinnliga skolutbildning, som varit och vore den privata högre flickskolans huvuduppgift. Överstyrelsen ut-talade sin tillfredsställelse med att värdet av detta speciella bildningsmål vunnit ett praktiskt taget enhälligt erkännande och att åtgärder vidtoges för att det allmänna på ett mera direkt och vaksamt sätt än hittills in-grepe för tillgodoseendet av ifrågavarande bildningsbehov. Därigenom er-nåddes flera betydelsefulla förmåner, som det rent privata flickskolevä-sendet ej kunnat i samma grad erbjuda. Till dessa förmåner hörde bland annat, att terminsavgifterna, därest sådana över huvud komme att upp-tagas i den kommunala flickskolan, kunde hållas så låga, att skolformen bleve mera tillgänglig även för flickor ur ekonomiskt svagare hem samt att lärarpersonalen kunde erhålla en rättsligt tryggad ställning. Liksom rektor vid högre lärarinneseminariet i sitt yttrande som sin mening ut-talade, att de sakkunnigas förslag principiellt taget och i stort sett inne-bure en lycklig lösning av nu förevarande fråga, anslöte sig även över-styrelsen i princip till förslaget om upprättande av kommunala flicksko-lor med den ställning och de allmänna uppgifter, som förslaget angäve. Dessa uppgifter syntes överstyrelsen hava fått en lämplig utformning i första paragrafen av det bifogade stadgeförslaget, där den kommunala flickskolans ändamål angäves vara att bereda kvinnliga lärjungar tillfälle att inhämta ett högre mått av allmän medborgerlig bildning med hänsyn tagen till den kvinnliga ungdomens egenart och att därvid tillika i större eller mindre utsträckning förbereda lärjungarna för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område.

*Departe-
mentschefen.*

I den skrivelse (nr 262), vari riksdagen anmält sina beslut i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående omorganisation av det högre skol-väsendet m. m., har riksdagen förklarar sig anse, att den kvinnliga ung-domens högre undervisning i vida större utsträckning än för närvarande kunde äga rum i läroanstalter av samskolenatur, men framhåller tillika, att härav ingalunda följde, att riksdagen ansåge ifrågavarande behov ge-nom denna anordning vara i erforderlig mån tillgodosett. Vid sidan av de studiemål, som realskol- och studentexamina representerade, komme, heter det i riksdagens skrivelse, säkerligen för flickornas vidkommande även för framtiden att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna.

Som synes, göres av riksdagen en bestämd åtskillnad mellan de studie-mål, som realskolexamen och studentexamen representera, och det all-männa bildningsmål, som av ålder företräts av de högre flickskolorna och för vars fortsatta tillgodoseende den av riksdagen begärda utredningen skulle hava till uppgift att tillrättalägga en lämplig kommunal flickskol-form. Av skäl, som framläggas i det följande, finner jag det vara av syn-

nerlig vikt, att denna åtskillnad bestämt upprätthålles. Den är utan tvivel både historiskt och sakligt starkt motiverad.

Vad denna frågas föregående utveckling beträffar, får jag erinra om följande. När på grund av 1904 års riksdags beslut vid de allmänna läroverken inrättades en ny examen, realskolexamen, till vilken även kvinnliga elever skulle förberedas i statens nyinrättade samskolor och vilken berättigade till inträde å flera av de levnadsbanor, som dittills stått öppna för flickskolornas lärjungar, begärde några bland flickskolorna, att deras avgångsbetyg skulle medföra samma kompetens, som förvärvades genom realskolexamen. Flickskolemötet i Göteborg år 1904 uttalade sig för att godkänt avgångsbetyg från 7- eller 8-klassig flickskola, vars undervisningsplan vore av överstyrelsen för rikets allmänna läroverk godkänd och vilken underkastade sig den kontroll, som bleve stadgad, skulle medföra samma kompetens som avlagd realskolexamen. Detta förslag vann överstyrelsens tillstyrkande. Emellertid hade under tiden inom flickskolevärlden yppat sig en stark opposition mot ett sammankopplande av flickskolans kompetensfråga med realskolans. I anledning härav ingick centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen år 1908 till Kungl. Maj:t med en skrivelse, vari den motsatte sig förslaget, att flickskolornas avgångsbetyg skulle förklaras medföra samma kompetens som betyg över avlagd realskolexamen, samt framhöll därvid dels den olikhet, som förefunnnes mellan den för den högre kvinnobildningens krav avpassade flickskolformen och de för gossar avsedda allmänna läroverken, dels ock den i åtskilliga avseenden högre bildning och den överlägsenhet i kunskaper, som flickskolan med sin två år längre kurs kunde giva. Sina önskemål sammanfattade centralstyrelsen i en hemställan, »att kompetensvärdet av flickskolornas avgångsbetyg måtte bedömas utan jämförelse med realskolans kurser, blott med hänsyn till det av vederbörande ämbetsverk eller styrelser angivna behovet; och att, under förutsättning att av ämbetsverk och myndigheter visst kompetensvärde tillerkänts avgångsbetyg från statens normalskola för flickor, Kungl. Maj:t täcktes avgöra, huruvida det bildningsresultat, vartill skolan efter sin läroplan ledde, kunde anses i huvudsak likvärdig med det normalskolans giver, och därmed tillerkänna skolans avgångsbetyg samma kompetensvärde; samt att sålunda någon avgångsexamen, vare sig skriftlig eller muntlig, icke måtte av flickskolorna fordras för ifrågasatt kompetens». I utlåtande av den 1 oktober 1908 tillstyrkte överstyrelsen frågans avgörande huvudsakligen i den riktning, som centralstyrelsen föreslagit. I överensstämmelse därmed har flickskolornas kompetensfråga blivit ordnad på det sättet, att sedan skolöverstyrelsen i varje särskilt fall efter föregången inspektion samt granskning av kurs- och timplaner m. m. avgivit utlåtande, Kungl. Maj:t meddelat den ena flickskolan efter den andra rätt att utfärda avgångsbetyg.

medförande s. k. *normalskolekompetens*, d. v. s. samma rättigheter och förmåner som avgångsbetyg från statens normalskola för flickor medför. För närvarande åtnjuta samtliga statsunderstödda flickskolor en sådan förmån.

Beträffande därefter den sakliga innebörden av frågan förhåller det sig på följande sätt. I det hela omfatta flickskolans kurser det bildningsinnehåll, som meddelas i realskolan, men på grund av den två år längre studietiden och flickornas större mognad i de högre klasserna kan i flickskolan ernås vidgade kunskaper och större fördjupning i de flesta av skolans ämnen. Särskilt gäller detta kristendom, de främmande språken, modersmålet, litteraturhistoria och historia, under det att kurserna i matematik, fysik och kemi i allmänhet icke gå längre, i flera skolor icke så långt som i realskolan. De flesta flickskolornas kurs- och timplaner lämna dessutom ganska stort utrymme åt de för hemmet särskilt värdefulla ämnena handarbete och huslig ekonomi.

Den högre flickskolan för sålunda sina elever till en bildningsnivå, som i det hela ligger högre än realskolans men som icke når gymnasiets, och är på ett karakteristiskt sätt skild från båda dessa skolformer. Vid en jämförelse mellan realskolans och flickskolans undervisningsplaner gör man sålunda den iakttagelsen, att i flickskolorna studiegången är något långsammare, varigenom såväl större lugn i arbetet som större fördjupning av vissa kursmoment möjliggöres, att lektionsantalet i veckan är något mindre, att mer tid gives åt handens arbete, varvid särskild hänsyn toges till flickornas behov av vissa kvinnliga färdigheter, nämligen i sömnad, hushållsgöromål och dylikt, samt att möjlighet finnes att i övergångsåldern minska det teoretiska arbetet till förmån för det praktiska. Den högre flickskolan erbjuder alltså den kvinnliga ungdomen en efter dess anlag och studiehåg lämpad obruten studiegång, vilken, på samma gång den ger flickorna en god allmänbildning som grundval för olika arbetsuppgifter ute i samhället, även tillgodoser kraven på deras utbildning för hemmets särskilda behov och vilken i de olika skolklasserna lämpligt avpassas med hänsyn till deras fysiska och psykiska utveckling.

Att myndigheterna ansett flickskolornas avgångsbetyg vitsorda en högre grad av mogenhet och kunskaper än realskolexamen torde framgå bland annat därav, att Kungl. Maj:t fastställt sådant avgångsbetyg som fordran för inträde i dels de privata högre lärarinneseminarieerna, dels gymnastiska centralinstitutet och därmed likställda läroanstalter, varemot denna kompetens icke tillerkänts realskolexamen. Belysande är även att för inträde i högre kursen av handarbetsseminarieerna liksom i allmänhet för inträde i de privata 3-åriga gymnasieerna fordras antingen avlagd realskolexamen eller betyg från *sjunde*, ej från åttonde eller högsta klassen i en högre flickskola. Betecknande för olikheten mellan de båda skolformernas —

den högre flickskolans och realskolans — uppgifter och läggning är vidare, att under det avlagd godkänd realskolexamen medför rätt att utan vidare vinna inträde i gymnasiet ring I och efter viss komplettering i dess ring II, dylik rätt icke tillerkänts innehavare av s. k. normalskolekompetens, ett förhållande, som givetvis beror därav, att realskolan haft till omedelbar uppgift bland annat att förbereda för inträde i gymnasiet och att dess kurser alltså måst vara därefter anpassade, under det att flickskolans kurser, ehuru de såsom uttryck för en allmän bildningsnivå icke blott fullt motsvara utan överstiga realskolans, icke äro inriktade på realskolans utan på flickskolans särskilda bildningsmål.

Slutligen anser jag mig böra erinra om att enligt beslut av 1927 års riksdag en realskollinje för flickor skall upprättas vid statens normalskola för flickor. Hade normalskolans eget bildningsmål i huvudsak motsvarat realskolans, hade en dylik anordning varit obehörlig, då den kortare väg till realexamen, som realskolan erbjuder, redan stod öppen på andra håll inom huvudstaden, där seminariets elever kunnat göra bekantskap med denna skolform.

Av vad jag nu anfört torde framgå, att när riksdagen avsett, att den kommunala flickskolan skulle hava till uppgift att tillvarataga den bildningstyp, som den högre flickskolan hos oss av ålder företrätt, det uppenbarligen är fråga om upprättande av en skolform, som i väsentliga avseenden har ett annat mål än realskolan. Vad som vid kritiken av det nu föreliggande sakkunnigförslaget från en reservant i skolöverstyrelsen gjorts gällande i motsatt riktning saknar således, enligt min uppfattning, både historisk och saklig grund. Denna uppfattning är emellertid, därest den vinner tillämpning, icke utan sina risker för vår nuvarande högre flickskola. Ty skulle man verkligen lyckas åstadkomma en skolform, som utgäve sig för att hava övertagit den hittillsvarande flickskolans uppgifter men vars huvudsakliga mål i verkligheten sammanföle med realskolans, då låge den faran nära, att en dylik skolform genom den förebildliga betydelse, den lätteligen kunde få, komme att leda till den nuvarande flickskolans försvinnande. Då jag håller före, att detta skulle vara en bestämd förlust för vårt undervisningsväsen, har jag ansett det vara av vikt att från början — såsom nu skett — klargöra olikheten mellan den kommunala flickskolans och realskolans mål.

Den formulering de sakkunniga givit åt den kommunala flickskolans bildningsmål finner jag riktig och lämplig.

Jag anser mig alltså böra förordna, att under benämningen kommunala flickskolor upprättas för flickor avsedda läroanstalter med det allmänna bildningsmål, som i vårt land hittills företrätts av de högre flickskolorna och med en organisation och ställning, för vilka jag i det följande kommer att närmare redogöra.

2. Anknytning till folkskolan och antal klasser.

I sitt förslag till stadga för kommunala flickskolor föreslå 1927 års skolsakkunniga, att dylik flickskola skall utgöra en överbyggnad till den egentliga folkskolan (§ 1) samt, efter Kungl. Maj:ts bestämmande i varje särskilt fall, omfatta sex eller ock fem ettåriga klasser (§ 2).

Angående dessa frågor anföra *de sakkunniga* i huvudsak följande (sid. 45 ff.).

Skolkommissionens A-typ av den högre flickskolan, vilken närmast motsvarar nu ifrågavarande flickskoleform, skulle omfatta sex årsklasser, och samma antal årsklasser omfattar den på sexklassig folkskola byggande flickskola, för vilken 1924 års skolsakkunniga uppgjort förslag till undervisningsplan. Departementschefen uttalade i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 18 februari 1927 vid anmälan inför Kungl. Maj:t av förslaget om omorganisation av det högre skolväsendet m. m., att den kommunala flickskolan borde omfatta fem eller sex årsklasser. De förut omnämnda, inom riksdagen väckta motionerna åter föreslå endast en femårig skola.

Då riksdagen i sin skrivelse nr 262 förklarar sig intet hava att erinra mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna, torde riksdagen få anses hava lämnat frågan om sex eller fem årsklasser öppen. De sakkunniga hava också i sitt i § 2 formulerade förslag upptagit bestämmelsen om att kommunal flickskola skall kunna omfatta antingen sex eller fem årsklasser. Då de sakkunniga alltså föreslå båda dessa skoltypers upptagande i skolsystemet, innebär detta icke, att de sakkunniga anse valet mellan dem utan betydelse. De sakkunniga anse tvärtom i likhet med skolkommissionen den sexåriga flickskolan hava ett bestämt företräde framför den femåriga. Skälen härtill ligga i den uppfattning de sakkunniga hysa om önskvärdheten av att det arbete, som flickorna i skolan hava att utföra, måtte i görligaste mån kunna avpassas på ett sätt, som tager hänsyn till flickornas säregna behov under just de år, om vilka här är fråga. Denna synpunkt har framhållits av skolkommissionen och har ytterligare starkt betonats av 1924 års skolsakkunniga. De sakkunniga anse alltså, att en sexårig lärogång i den på sexårig folkskola byggande högre flickskolan har väsentligt större möjligheter att på ett sätt, som överensstämmer med hävdvunnen uppfattning inom den nuvarande högre flickskolan, leda fram till ungefär samma mål som denna skola. Men härtill kommer ännu en betydelsefull omständighet. Såsom de sakkunniga i det följande få anledning närmare påpeka, har under de senare årens skoldiskussion starkt betonats behövligheten av en verklig omläggning av våra högre skolors inre arbete för undvikande av splittring och ernående av koncentration och samling i studierna. Särskilt starkt har detta behov framhållits av departementschefen, vilkens i detta hänseende intagna ståndpunkt i det hela vunnit riksdagens gillande. En dylik omläggning har redan påbörjats vid folkskolor, seminarier och en del andra läroanstalter men synes böra få sin plats vid samtliga högre och lägre ungdomsskolor. Det synes de sakkunniga uppenbart, att ett

förverkligande av de önskemål och grundsatser, som salunda uttalats och vunnit allmän anslutning, kan ske bättre och lättare i en skola, där arbetet kan bedrivas mera lugnt. Sammanställer man detta förhållande med den förut antydda önskvärdheten av att kunna tillgodose dels flickornas speciella behov av en mot praktisk verksamhet särskilt inom hemmets område syftande utbildning, dels ock de krav, deras fysiska utveckling uppställer, finner man oemotsägligt, att en lärogång, som i avseende på taktten mera överensstämmer med den nuvarande flickskolans, bäst fyller de uppställda önskemålen.

I nu antydda omständigheter ligger alltså skälet till att de sakkunniga måste giva ett bestämt företräde åt en skoltyp, där arbetet och lärostoffet får utbredas över sex år, framför en femårig skolform.

Då de sakkunniga emellertid såsom alternativform upptagit en flickskola med fem årsklasser, således av samma omfattning som föreslagits av ovan omförmälda motionärer, är anledningen härtill främst den, att även en flickskola av denna kortare längd — om än i och för sig underlägsen den sexåriga — dock kan bättre än den fyraåriga realskolan tillgodose de särskilda önskemål i fråga om flickornas högre undervisning, som våra högre flickskolor hittills velat fylla. De sakkunniga äro emellertid fullt medvetna därom, att även om målet för de båda skolformerna, den sexåriga och den femåriga, kan sättas formellt lika, en icke oväsentlig olikhet alltid måste komma att förefinnas dem emellan i både kvantitativt och kvalitativt avseende.

Valet i varje särskilt fall mellan de båda skoltyperna torde böra i första hand överlätas åt vederbörande kommunala myndighet samt definitivt bestämmas av Kungl. Maj:t.

I nära samband med nu avhandlade spörsmål inställer sig frågan om det vid 1927 års riksdag motionsvis (I: 252 och II: 399) framförda önskemålet, att högre läroanstalter för flickor skulle kunna anslutas icke endast till sexårig folkskola utan tillika till lägre folkskolestadium. Nu äsyftade motioner synas i främsta rummet avse de i propositionen föreslagna högre flicklärooverken men omnämna även den då under diskussion varande kommunala flickskolan på ett sätt, av vilket man torde kunna sluta, att även denna senare skola måste anses inbegripen under motionärernas önskemål. Riksdagen har icke i omedelbart samband med behandlingen av de äsyftade motionerna uttalat sig i denna fråga, men har i annat sammanhang förklarat sig intet hava att erinra mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som i två inom riksdagen väckta motioner (I: 254 och II: 417). Då nu departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet uttalat sig för en organisation byggd på sexårig grundskola och sagda motioner jämväl förorda en dylik organisation, hava de sakkunniga ansett sig icke kunna annat än utgå ifrån att riksdagen i denna fråga, som väl måste anses höra till det huvudsakliga, avsett, att den kommunala flickskolan skall bygga på sexårig folkskola.

Skulle emellertid denna fråga ännu stå öppen och möjlighet således förefinnas att anordna den kommunala flickskolans anknäytning till folkskolan på det dubbla sätt, som riksdagen redan beslutit i fråga om ett stort antal allmänna läroverk, till vilka även flickor hava tillträde, anse sig de sakkunniga böra erinra om att den av de sakkunniga för sexårig

skola framlagda undervisningsplanen i väsentliga avseenden låter sig tillämpa även i fråga om en sjuårig skola. Detta gäller särskilt skolans två högsta klasser, som även i en sådan skola skulle utgöra ett linjedifferentierat överstadium; beträffande de övriga kunna de sakkunniga i huvudsak hänvisa till den av 1924 års skolsakkunniga framlagda tim- och kursplanen för dylik skola. Givetvis bleve kostnaderna för en sjuårig skola något högre än de för en sexårig beräknade.

Rektor vid högre lärarinneseminariet i Stockholm, med vilken de biträdande föreståndarinnorna vid seminariet i detta avseende instämt, har i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag härom anfört.

I likhet med vad enskilda motionärer anfört vid 1927 års riksdag måste rektor anse det som ett önskemål, att den kommunala flickskolan liksom det allmänna läroverket hade dubbel anknnytning till folkskolan, nämligen dels till dess sjätte, dels ock till dess fjärde klass. Endast om detta önskemål förverkligades, bleve full rättvisa skipad åt de flickor, som önskade gå igenom högre flickskola, i det dessa likaväl som gossarna finge välja den utbildningslinje, som vore för var och en mest passande.

I fråga om antalet klasser i en flickskola, som bygger på sexårig grundskola, har rektor framhållit, att redan skolkommissionen i sitt betänkande uttalat, att en sexklassig flickskola vore att föredraga framför en femklassig. Rektor ville instämma i 1927 års skolsakkunnigas uttalande i detta hänseende.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen yttrar huvudsakligen följande, därvid styrelsen först berör frågan om anknytningen till folkskolan.

Styrelsen kunde icke godtaga den av de sakkunniga föreslagna anknytningen enbart till folkskolans sjätte klass. De sakkunniga hade ansett sig icke kunna annat än utgå från att riksdagen i denna fråga avsett, att den kommunala flickskolan skulle bygga på sexårig folkskola, men hade dock framhållit, att riksdagen icke direkt uttalat sig i fråga om anslutningen till folkskolan. I fråga om de nuvarande statsläroverken hade, framhåller centralstyrelsen, riksdagen beträffande flertalet beslutit en anknnytning till folkskolans såväl fjärde som sjätte klass. De enskilda statsunderstödda läroanstalterna ävensom statens normalskola för flickor hade enligt riksdagens beslut rätt att bygga på folkskolans fjärde klass. Det rådde bland den högre skolans målsmän ingen tvekan om att ur undervisningens synpunkt anslutningen till folkskolans fjärde klass vore den ändamålsenligaste och att en sålunda grundad högre skola hade förutsättningar dels att leda till ett bättre arbetsresultat, dels att i större grad möjliggöra de arbetsmetoder, som av riksdagen framhållits såsom de riktiga, självverksamhet, individuellt arbete m. m., samt giva den ro och det lugn i arbetet, utan vilka lärjungarnas personlighetsutveckling och kunskapstillägnelse icke på ett tillfredsställande sätt kunde främjas. Vidare undvekes härigenom den förlängning av skoltiden, som med sexårig grundskola bleve ofrånkomlig, därest studieresultatet icke skulle försämrast. Det syntes under sådana förhållanden olyckligt och orättvist, om den förmån, som tillerkänts gossarna och flickorna i ett stort antal statsläroverk, skulle förvägras flickorna i de kommunala flicksko-

lorna, där ju enligt de sakkunnigas förslag i första hand skulle tillses, »att den harmoniska utvecklingen av lärjungarnas anlag och förmögenheter icke finge stå tillbaka för inhämtandet av minneskunskaper» och där arbetet i möjligaste mån skulle »taga hänsyn till den kvinnliga ungdomens egenart». På de orter, där realsamskolan hade dubbel anknytning, bleve konkurrensen om inträde i den femklassiga realskolans första klass ganska stor, då både gossar och flickor skulle tävla om platserna. Det syntes även med hänsyn härtill vara lämpligt, att för flickorna tillfälle gäves att vid samma tidpunkt söka inträde i den kommunala flickskolan, då härigenom trängseln av inträdessökande givetvis skulle minskas. Centralstyrelsen ville därför i anslutning till av flick- och samskoleföreningens kretsföreningar ävensom till vid ombudsmötet med flick- och samskoleföreningen gjorda enhälliga uttalanden påyrka, att den kommunala flickskolan i första hand skulle anknyta till den fjärde klassen av folkskolans A- eller B-former samt att i de fall, där parallellklasser behövde upprättas, en av dessa anknötes till folkskolans sjätte klass, där en sådan linje kunde väntas få tillräcklig anslutning. Vid anknytning till fjärde folkskoleklassen skulle flickskolan sålunda vara sjuårig.

Vad angår antalet klasser i den på sexårig grundskola byggda flickskolan uttalar sig centralstyrelsen på följande sätt.

En dylik flickskola skulle enligt de sakkunnigas förslag kunna omfatta sex eller fem årsklasser. Ehuru de sakkunniga framhållit, att en icke oväsentlig olikhet måste komma att förefinnas mellan de båda skolformerna i både kvantitativt och kvalitativt avseende, hade dock målet för båda satts formellt lika. Då den femklassiga flickskolan både kvantitativt och kvalitativt vore den sexåriga underlägsen, syntes det centralstyrelsen oriktigt, att de formellt likställdes. Det vore dessutom centralstyrelsens bestämda uppfattning, att i en flickskola av ifrågavarande kortare typ föga plats kunde beredas för de nya arbetsmetoder, de sakkunniga så varmt förordat. Givetvis skulle med en femårig flickskola förlängning av skoltiden utöver den nuvarande undvikas, men detta skulle vinnas på studieresultatets bekostnad. På andra villkor kunde en förlängning av skoltiden lika litet undgås inom den högre flickskolan som inom övriga högre skolformer, som byggde på sexårig grundskola. Skulle samma bildningsresultat ernås som vid den nuvarande åttaklassiga flickskolan på samma tid som i denna, måste alltså enligt centralstyrelsens mening flickskolan göras sjuårig på fyraårig grundskola. Centralstyrelsen finge därför i överensstämmelse med kretsföreningarnas och ombudsmötets uttalade mening på det bestämdaste avstyrka inrättandet av en femårig kommunal flickskola, då denna bildningstyp på intet sätt kunde anses motsvara den nuvarande högre flickskolan.

Fredrika-Bremer-förbundet anför i nu omförmälda fråga i huvudsak följande.

För förbundet framstode det såsom ett viktigt önskemål, att den kommunala flickskolan organiserades även med anknytning till fyraårig bottenskola. Där parallellavdelningar funnes, borde samma bestämmelser få gälla som riksdagen fastställt för flertalet realskolor, nämligen att den ena avdelningen byggde på sexårig och den andra på fyraårig folkskola. Med en på fyraårig bottenskola byggd kommunal flickskola gjor-

des en betydelsefull tidsvinst genom en förkortning av skoltiden med ett år. Dessutom skulle genom denna anknytningsform den kommunala flickskolan kunna bereda en del av sina elever tillfälle att vid den lämpligaste åldern — d. v. s. vid den ålder, som för kvinnlig ungdom utmärktes av ökad receptivitet och naturligen snabbare arbetstakt — få övergå till den högre skolformen, varmed ock följde, att sedermera, när för samma ungdom en period inträdde, då intensiteten i teoretiska studier borde avsevärt minskas, skolan hade ökade möjligheter att därefter anpassa sitt arbete. Särskilt förtjänade det påpekas, att en tidigare övergång skulle möjliggöra att undvika trängsel i språkundervisningen. Förbundet ville vidare förorda, att beträffande kommunal flickskola, där parallellavdelning saknades, kommunen finge frihet att bedöma, vilken anknytningsform, som bäst lämpade sig för samhället, och sålunda själv bestämma, om flickskolan skulle bygga på fyraårig eller sexårig folkskola.

I fråga om de sakkunnigas förslag beträffande antalet klasser anför förbundet:

Förslaget om två typer av kommunal flickskola, en sexårig och en femårig, där i båda fallen den teoretiska utbildningslinjen skulle ge normal-skolekompetens, syntes förbundet ur flera synpunkter otillfredsställande. Det faktiska bildningsresultat, som de båda linjerna skulle komma att meddela, måste såsom ock de sakkunniga vidgått bliva olikvärdigt. Härav följde, att värdet av normalskolekompetensen för inträde vid yrkesutbildningsanstalter och vid anställning skulle äventyras. En del kvinnlig ungdom kunde därigenom föranledas att upptaga en längre och dyrare studieväg med studentexamen som mål. Skulle åter en femårig skola försöka att nå samma bildningsmål som en sexårig, följde därav ett starkt pressande av skolarbetet under det femte året, och resultatet kunde ändå icke komma i samma nivå som en sexårig skolas. Dessutom vore en av huvudavsikterna med skapandet av den kommunala flickskolan just att från ett allt för jäktande studiearbete bevara den kvinnliga ungdom, som komme att begagna sig av denna skolas undervisning. Enligt förbundets mening borde därför med sexårig botten skola den kommunala flickskolan alltid göras sexårig och med fyraårig botten skola alltid sjuårig.

Skolöverstyrelsen berör i sitt utlåtande över sakkunnigförslaget dessa frågor.

Beträffande anknytningen till folkskolan har överstyrelsen inskränkt sig till att erinra om att den sexåriga grundskolan syntes vara en uttrycklig föreskrift bland de direktiv, som de sakkunniga haft att följa vid utarbetandet av organisationsförslaget.

Angående antalet årsklasser yttrar skolöverstyrelsen, att, såsom de sakkunniga framhållit, riksdagen genom formen för sitt uttalande om de allmänna grundlinjer, som borde följas vid den kommunala flickskolans organisation, måste anses hava lämnat frågan om antalet av skolans årsklasser öppen, dock så att det ej kunde bliva tal om annat än en femklassig eller en sexklassig skola. Överstyrelsen ville erinra om att under de närmast föregående årens diskussion om gestaltningen av en på sexårig grundskola byggd högre flickskola meningarna i här berörda fråga gått något i sär, ehuru dock företräde ganska allmänt tillerkänts den sexåriga formen.

Det vore enligt överstyrelsens mening givet och så gott som självklart, att en längre skolform, i detta fall en sexårig i jämförelse med en femårig, måste ur rent pedagogisk synpunkt vara att föredraga framför en kortare och borde giva ett bättre utbildningsresultat än denna. Å andra sidan vore den längre skolformen förknippad med olägenheter i vissa hänseenden. exempelvis i ekonomiskt avseende samt i fråga om studietidens förlängning. På sätt de sakkunniga framhållit kunde den femåriga typen väl försvara sin plats vid sidan av den sexåriga, och överstyrelsen ville för sin del förorda, att båda typerna, såväl den sexåriga som den femåriga, upptoges i skolsystemet.

Uti mitt anförande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition nr 116 till 1927 års riksdag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m., uttalade jag i fråga om den i föregående utredningar omnämnda kommunala flickskolan, att vad om densamma anförts vore ett uppslag av det värde, att en närmare utredning om denna skolform borde verkställas. Tillika uttalade jag, att denna skola torde böra och kunna bygga på sexårig folkskola och att följaktligen för inträde i skolan borde förutsättas kunskaper, motsvarande dem, som inhämtas i någon av folkskolans huvudformer. Jag gjorde detta uttalande givetvis under förutsättning, att den då ifrågavarande reformen komme att verkställas i huvudsak efter av mig i samma anförande närmare angivna allmänna riktklinjer. Nu har emellertid denna fråga inträtt i ett nytt läge, sedan genom riksdagens beslut väsentliga ändringar vidtagits i de av Kungl. Maj:t på mitt tillstyrkande framlagda förslagen. Till dylika ändringar höra framför allt de av riksdagen beslutade anordningarna för flickors tillträde till de allmänna läroverken, vare sig anordningarna avse vissa redan förefintliga läroverks förändring till samläroverk eller inrättande av helt nya för flickor avsedda allmänna läroverk. De beslut riksdagen fattat i dessa avseenden komma att medföra, att den såväl av Kungl. Maj:t som av riksdagen hävdade, för reformen grundläggande principen att å varje läroverksort tillfälle i skäligen utsträckning bör beredas till omedelbar övergång från folkskolans sjätte klass till läroverket, kommer, vad flickorna beträffar, att under den närmaste tiden vinna tillämpning i en högst väsentligt vidgad utsträckning. Ett system med dubbla anknytningsmöjligheter bör under sådana förhållanden kunna tillämpas jämväl ifråga om den kommunala flickskolan, utan att syftet med den beslutade reformen eller möjligheten att uppnå detsamma i något hänseende rubbas. Jag tänker mig då närmast att saken skulle kunna ordnas i stort sett på samma sätt som vid åtskilliga allmänna läroverk, till vilka enligt riksdagsbeslutet flickor skola äga tillträde, nämligen så, att skolan skulle anknyta icke blott till folkskolans högsta klass utan även till dess fjärde. Såsom skäl för en dylik anordning har såsom mig synes med rätta framhållits, att det därigenom skulle bliva väsentligen lättare för skolan att förverkliga den bildningstyp, som den nuvarande flickskolan företräder. Genom

Departementsschefen.

en anknytning till folkskolans fjärde klass vunnas även den fördelen att studietiden, för närvarande 11 år (3 år i folkskola och 8 år i flickskola), icke skulle komma att förlängas för de flickor, som från denna klass inträdde i flickskolan. Jag anser mig slutligen böra i detta sammanhang erinra om att enligt beslut av 1927 års riksdag de privata högre flickskolorna skola bygga lägst på folkskolans fjärde klass.

Då jag nu förordar, att en anknytning till folkskolans fjärde klass anordnas jämväl vid de kommunala flickskolorna, sker detta emellertid under den bestämda förutsättningen, att vid varje sådan skola tillika anordningar träffas, som möjliggöra en omedelbar övergång till skolan från avslutad folkskola.

Antal
klasser.

I nära samband med frågan om den kommunala flickskolans anknytning till folkskolan står frågan om antalet klasser i skolan. I de yttranden över de sakkunnigas förslag, i vilka påyrkas en anknytning även till folkskolans fjärde klass, framhålles såsom en bestämd vinst av en dylik anknytning, att möjlighet därigenom vinnes att göra skolan sjuårig, en anordning som anses i hög grad önskvärd, för att skolan må i fullt tillfredsställande utsträckning kunna både i fråga om mål och arbetssätt motsvara den nuvarande högre flickskolan. De sålunda framförda synpunkterna finner jag riktiga. En sexårig skola, byggd på fjärde folkskoleklassen, skulle otvivelaktigt bliva en så svag skolform, att den icke kunde övertaga den nuvarande högre flickskolans uppgifter.

Vad åter beträffar antalet klasser i den kommunala flickskolan, i de fall då denna skola i sin första klass utgår från det kunskapsmått, som fullständigt genomgången folkskola meddelar, föreslå de sakkunniga en alternativ anordning med sex eller fem klasser, varvid det skulle ankomma på vederbörande kommunala myndighet att vid uppgörande av förslag till reglemente för skolan avgöra, vilken av de båda organisationsformerna som ansåges i det särskilda fallet önskvärd. De sakkunniga hava emellertid starkt betonat den sexklassiga skolformens bestämda företräde framför den femklassiga och detta icke blott när det gäller skolans förmåga att förverkliga den nuvarande flickskolans bildningsmål utan även då fråga är om att omlägga skolornas inre arbete i syfte att ernå en större koncentration och samling i studierna. Överhuvud synes de sakkunnigas alternativa förslag närmast hava föranletts av departementschefens och riksdagens gjorda uttalande, att skolan borde omfatta fem eller sex klasser. I sina bemödanden att även åt den femklassiga skolan vindicera den nuvarande flickskolans studiemål, hava de sakkunniga sökt giva denna skolforms kurser och arbetssätt en läggning, som i sina grunddrag överensstämmer med den för den sexklassiga skolformen föreslagna. Men de sakkunniga förklara sig därvid uttryckligen vara fullt medvetna om att, även om målen för de båda skolformerna, den sexåriga och den femåriga,

kunna sättas formellt lika, en icke oväsentlig olikhet både i kvantitativt och i kvalitativt avseende alltid måste komma att förefinnas dem emellan.

Vid övervägande av nu föreliggande spörsmål har jag kommit till det resultatet, att en femklassig skola, byggd på folkskolans sjätte klass, icke skulle, även om den erhöle den av de sakkunniga föreslagna organisationen och kursläggningen, kunna förverkliga den nuvarande flickskolans studiemål. Det torde icke bliva möjligt att giva åt kurserna den vidgade och fördjupade läggning och åt arbetet det lugn, som här kräves, varjämte betydande svårigheter skulle uppstå att här tillämpa de tankar i fråga om arbetets inre läggning och undervisningsämnenas differentiering, som utgöra betydelsefulla huvudpunkter i det förslag, som här framlägges. Jag finner det därför konsekvent, att skolöverstyrelsens majoritet påyrkar en bestämd åtskillnad mellan den sexklassiga och den femklassiga skolans mål, varvid den senares skulle likställas med realskolans. Tillika betecknar jag det som en följdriktig tankegång, när man från håll, där endast en femklassig flickskola påyrkats, också utgått ifrån att dess studiemål skulle huvudsakligen motsvara realskolans. Då det emellertid, såsom jag i det föregående bestämt hävdadt, nu gäller att åstadkomma en skolform, vars studiemål skulle motsvara icke realskolans utan den nuvarande högre flickskolans, finner jag konsekvensen bjuda att, såsom också den högre flickskolans målsmän och vissa reservanter inom skolöverstyrelsen gjort, helt övergiva tanken på upprättande av den femklassiga skolan. Därmed skulle också hela organisationsfrågan vinna i förenkling: i den mån skolan byggde på fyraårig grundskola, bleve lärokursen sjuårig; i den mån den åter vilade på avslutad folkskola, komme den att bliva sexårig.

Det har anförts till förmån för en femklassig skola, att studietiden medelst en sådan bleve förkortad med ett år. Men lika litet som man velat, när det gällt det allmänna läroverket, tillgripa utvägen att genom en beskärning av läroverket förkorta studietiden, enär sådant icke ansetts kunna ske utan menliga följder för läroverkets arbetsresultat, lika litet synes man mig böra i fråga om flickskolan anlita en dylik för uppnåendet av skolans syfte hinderlig utväg.

Det har från visst håll uttalats den farhågan, att om flickskolan bleve sexårig, den ringa tidsskillnaden i flickskolans och det allmänna läroverkets studiegång skulle vålla vad man kallat "en osund sugning till studentexamen". Mot detta kan emellertid anmärkas att samma tidsskillnad — ett år — redan länge existerat i den nuvarande åttaklassiga flickskolans och det allmänna läroverkets lärogång utan att hava på något mera oroande sätt föranlett de kvinnliga lärjungarna att föredraga gymnasievägen framför flickskolevägen.

Med hänsyn till vad jag nu anført anser jag, att flickskolans anknytning till folkskolan bör ordnas på följande sätt:

Sättet för anknytningen till folkskolan.

1) Vid varje kommunal flickskola skall upprättas såväl sjuårig som sexårig lärokurs. De båda lärokurserna skola, enligt i det följande närmare angivna grunder, upprättas antingen såsom var för sig *fristående* eller såsom med varandra *förenade*.

2) Då lärokurserna anordnas såsom fristående, skall den sjuåriga lärokursens lägsta klass anknyta till folkskolans fjärde klass och den sexåriga kursens lägsta klass till den sexåriga folkskolans högsta. Då lärokurserna äro förenade, skola lärjungar, som genomgått folkskolans fjärde klass, kunna vinna inträde i den sjuåriga lärokursens första klass, samt lärjungar, som genomgått folkskolans högsta klass i andra klassen av samma lärokurs, vilken klass således kommer att tillika utgöra den sexåriga lärokursens lägsta klass.

3) De båda lärokurserna skola, om de äro fristående, i regel undervisas var för sig; dock skola i vissa fall, vilka jag i samband med min framställning om de ekonomiska förhållandena får tillfälle att närmare ange, de båda kursernas lärjungar sammanföras till gemensam undervisning (sid. 88 f.).

4) Då de båda lärokurserna äro förenade, skola lärjungarna i regel åtnjuta gemensam undervisning. Dock skall för de lärjungar, som från folkskolans högsta klass vinna inträde i den sjuåriga lärokursens andra klass, i viss utsträckning anordnas skild undervisning. Enär lärokurserna i den sjuåriga flickskolans första klass, om man bortser från ämnet tyska, upptaga det väsentliga av kursinnehållet för folkskolans femte och sjätte klasser, synes den skilda undervisningen kunna inskränkas till nämnda ämne. Denna undervisning, som skall förläggas till skolans ordinarie undervisningstid, skall omfatta en lärokurs, motsvarande den kurs i ämnet, som meddelas i de två första årsklasserna av den sjuåriga lärokursen. Jag anhåller att få i avseende härå hänvisa till den timplan för kommunal flickskola med förenad sjuårig och sexårig lärokurs samt med teoretisk utbildningslinje, som 1927 års skolsakkunniga på min begäran uppgjort (sid. 112). I nämnda timplan finnas för andra klassen dubbla serier av timal, av vilka den första avser lärjungar, som kommit från folkskolans fjärde klass och genomgått flickskolans första klass, och den senare lärjungar, som komma från folkskolans sjätte klass. Av timplanen framgår att arbetsbelastningen för de båda kurserna blir densamma.

5) Den sjuåriga och den sexåriga lärokursen skola upprättas såsom *förenade* i alla de fall, då icke antalet lärjungar i den sjuåriga lärokursens andra klass, med tillämpning av de för uppdelning av årsklass i parallellavdelningar gällande bestämmelser, under två läsår i följd gjort uppdelning av sagda klass på två eller flera parallellavdelningar erforderlig. I sistnämnda fall skola de båda lärokurserna från och med därpå följande läsår och så länge förutsättningar härför äro för handen vara upprättade såsom *fristående*.

Önskar skolområde i annan ordning än nu sagts vid sidan av den sju-

åriga lärokursen anordna fristående sexårig lärokurs, skall, såsom jag får tillfälle att längre fram omnämna, framställning därom göras hos Kungl. Maj:t, som i varje särskilt fall fattar beslut (sid. 89).

För att giva en föreställning om timplaner för flickskola med sex- och sjuåriga lärokurser hemställer jag, att såsom bilagor till statsrådsprotokollet för denna dag må fogas dels de av 1927 års skolsakkunniga framlagda förslagen till timplaner för sexårig skola med teoretisk linje och med praktisk linje, dels ock förenämnda, av samma sakkunniga uppgjorda förslag till timplan för kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med teoretisk utbildningslinje (bil. 1—3).

3. Linjedifferentiering.

I likhet med de allmänna läroverken äro de högre flickskolorna organiserade såsom en teoretisk linje, ehuru vissa praktiska ämnen ingå i skolornas undervisningsplan. Det förslag, som avgivits av 1927 års skolsakkunniga upptager en viss linjedifferentiering i de ifrågasatta kommunala flickskolorna. Bestämmelserna härom återfinnas i de sakkunnigas stadgeförslag § 2. Enligt de sakkunnigas förslag skulle inom de två högsta klasserna av sexårig flickskola samt inom den högsta klassen av femårig flickskola undervisningen kunna anordnas antingen på både en teoretisk och en praktisk utbildningslinje eller på endera av dessa linjer.

I nämnda klasser skulle undervisning meddelas i följande för den teoretiska och den praktiska linjen gemensamma ämnen, nämligen modersmålet, historia med samhällslära, ett främmande språk samt det ena året hälsolära och det andra året ekonomilära ävensom kristendom. Nu angivna ämnen skulle, såsom jag får tillfälle i det följande närmare omnämna, bilda en fast kärna inom de båda linjerna. Därjämte skulle lärjungarna å den teoretiska linjen deltaga i undervisningen i tre fritt valda teoretiska ämnen och lärjungarna å den praktiska linjen i två av ämnena sömnad, vävning, hushållsgöromål, barnavård och trädgårdsskötsel eller samtliga de å undervisningsplanen upptagna handelsämnena. Bestämelse om skolas organisation med avseende på undervisningens fördelning på olika linjer skulle lämnas i skolans reglemente. Det skulle ankomma på vederbörande kommunala myndighet att avgiva förslag, huruvida skola borde utrustas med både teoretisk och praktisk linje eller endast med endera av dessa linjer samt tillika, då praktisk linje förekomme, angiva, i vilka av de på undervisningsplanen uppförda praktiska undervisningsämnena undervisning ansåges böra förekomma vid skolan.

Med hänsyn till de kostnader, som upprättandet av en praktisk linje måste komma att medföra, kunde det svårligen ifrågasättas att på varje plats, där praktisk linje förekomme, undervisning skulle å densamma meddelas i samtliga de praktiska ämnen, som finnas å undervisningsplanen upptagna. Å andra sidan borde det med hänsyn till det val av ämnen, som

borde stå lärjungarna öppet, stadgas, att undervisning å praktisk linje skulle anordnas i minst tre av de å planen upptagna praktiskt husliga ämnen eller i två av dessa ämnen jämte samtliga de på samma plan upptagna handelsämnen.

I den till de sakkunnigas stadgeförslag fogade motiveringen yttra *de sakkunniga* i nu förevarande hänseende bland annat följande (sid. 47 ff.).

Under de senare årens diskussion om en ny skolorganisation har det från många håll framhållits, hurusom det praktiska arbetet borde få ett större utrymme inom mellanstadiets undervisning, än hittills varit fallet. Man har därvid ej endast påyrkat en förstärkning av de praktiska ämnenas ställning på tioplanen utan ock upptagit frågan om realskolans differentiering i en teoretisk och en praktisk riktning. Så har det föreslagits, att uppgiften att förbereda för det praktiska livet skulle övertagas av den högre folkskolan, vilken skulle som praktisk realskola inrangeras i skol-systemet vid sidan av den nuvarande "allmänna" realskolan och avslutas med en "praktisk realexamen". På orter, där inga praktiska realskolor funnes jämte de allmänna, skulle enligt detta förslag en praktisk linje infogas i den allmänna realskolan.

I delvis liknande riktning uttalade sig även skolöverstyrelsen i sitt utlåtande över kommissionsförslaget, och 1924 års skolsakkunniga, som ägnat mycken uppmärksamhet åt förevarande spörsmål, ansluta sig i det hela till samma tanke. I anledning av vad departementschefen i frågan anfört samt av vissa inom riksdagen väckta motioner uttalade sig sedermera 1927 års riksdag angående denna angelägenhet.

Frågan vore, säger riksdagen, utan tvivel av stor betydelse men också av ej ringa räckvidd. Riksdagen ansåge sig icke under nu förhandenvärande förutsättningar vilja fälla ett bestämt omdöme i detta spörsmål. Då riksdagen emellertid funne frågan betydelsefull, ansåge sig riksdagen böra hos Kungl. Maj:t hemställa om närmare utredning i detta hänseende samt om framläggande för riksdagen av det förslag, som kunde därav föranledas.

I anledning härav har Kungl. Maj:t genom beslut den 18 juni 1927 anbefallt de sakkunniga att verkställa och till Kungl. Maj:t inkomma med utredning bl. a. huruvida och i vilken utsträckning praktiska bildningslinjer må kunna anordnas på realskolans åldersstadium.

Då de sakkunniga alltså hava att i fortsättningen av sitt arbete närmare överväga frågan om inrättande av praktiska realskolor och realskolelinjer, har det varit naturligt, att de sakkunniga vid uppgiften att utforma en organisation av kommunala flickskolor tagit i betraktande frågan om en liknande differentiering av den speciella flickskolan, så mycket mer som flickskolans och realskolans allmänna bildningsmål i viktiga delar överensstämna, om än ej sammanfalla. Det har då synts de sakkunniga, att starka skäl tala för en dylik differentiering. Behovet av en högre skolorbildning, som utan att vara direkt yrkesinriktad dock i en ej allt för ringa utsträckning toge sikte på det praktiska livets krav, är enligt de sakkunnigas mening starkt framträdande även hos den kvinnliga ungdomen, och det är då naturligt, att hänsyn härtill toges hos en skolform, som är avsedd att tillgodose denna ungdoms speciella behov av fortsatt praktisk utbildning. De sakkunniga hava därför tänkt sig, att en lämplig form för ett sådant önskemåls realiserande vore en differentiering inom flickskolan,

vidtagen på dess högsta stadium och bestående i anordnandet av en teoretisk och en praktisk linje.

Det bör redan här framhållas, att det nu omnämnda behovet av en förstärkt ställning för de praktiska ämnena ej är tillgodosett endast genom anordnandet av en praktisk flickskollinje. Även för det odifferentierade stadiet liksom för den teoretiska linjen kvarstår i viss mån detta behov. De sakkunniga hava också, såsom i annat sammanhang omnämnes, vid uppgörande av sina timplansförslag för den kommunala flickskolan försökt att i görligaste mån tillgodose detta behov.

Vid besvarande av frågan, när differentieringen skall inträda, bör man, synes det de sakkunniga, fasthålla vid den fordran, att varje lärjunge, som genomgått en högre flickskola, måste innehava ett visst, ej allt för ringa mått av högre teoretisk bildning. Intill differentieringens början bör den teoretiska utbildningen vara lika för alla för att därefter vidgas och fördjupas för dem, som välja den teoretiska linjen. Vid övervägande av denna fråga hava de sakkunniga ansett de fyra första klassernas studiekurs böra vara gemensam för alla. I enlighet härmed skulle vid sexårig flickskola differentieringen omfatta de två sista åren, vid femårig det sista året. I det senare fallet komme således den praktiska linjen att omfatta endast ett år. Det är emellertid uppenbart, att den praktiska linjens korthet vid den femåriga flickskolan medför, att man även på denna linje måste nöja sig med ett resultat, som ej oväsentligt understiger vad man kan vinna på den sexåriga.

Rektor vid högre lärarinneseminariet har, med instämmande från föreståndarinnornas vid seminariet sida, uttalat sin fulla anslutning till tanken på en differentiering i de högre klasserna i en teoretisk och en praktisk linje liksom till förslaget att på det högre skolstadiet inom de olika linjerna bereda eleverna en viss frihet vid val av ämnen.

Däremot, säger rektorn, kunde man känna sig tveksam om huruvida den praktiska linjen, vad detaljerna beträffade, blivit rätt anordnad i de skolsakkunnigas förslag. De gjorda uppslagen vore värdefulla, men det vore tydligt, att den praktiska linjens framtid i ännu högre grad än den teoretiska vore beroende på de lärarkrafter, som på varje plats stode till buds. Svagast förefölle handelslinjen: den vore för mycket yrkesbetonad för att passa i en allmänbildande skola och å andra sidan, då kompetensvärdet av dess avgångsbetyg kunde ifrågasättas, ganska litet bärkraftig. Skulle den praktiska linjen över huvud taget bliva av betydelse, måste den i viss mån experimenteras fram. Lämpligast vore därför, att kommun, som önskade upprätta dylik linje, finge till skolöverstyrelsen inkomma med förslag angående ämnen, kursplaner o. dyl. Därvid vore naturligtvis de sakkunnigas utredning av stort värde såsom vägledande men borde ej vara bindande.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen har i sitt utlåtande över de sakkunnigas förslag i nu ifrågavarande hänseende anfört följande.

Den förstäelse för det praktiska arbetets värde såsom uppfostringsmedel och såsom förberedelse för olika levnadsbanor, som i så hög grad präglade det föreliggande förslaget, funne centralstyrelsen synnerligen värdefullt, även om centralstyrelsen icke kunde ansluta sig till den utformning av principen, som de sakkunniga föreslagit, särskilt i fråga om den prak-

tiska utbildningslinjen. Vad denna linje anginge, funne styrelsen, att den tillmötesginge ett behov av differentiering i praktisk riktning, som gjort sig kännbart inom den nuvarande högre flickskolan. Centralstyrelsen vore emellertid även här tveksam om den form, som de sakkunniga föreslagit, helst som värdet av den föreslagna utbildningen och den kompetens, densamma kunde medföra, ännu icke kunde bedömas. Det syntes nämligen uppenbart, att denna praktiska linje å ena sidan trots sin yrkesbetoning icke kunde giva verklig yrkesutbildning och å andra sidan icke tillräckligt tillgodosåge den teoretiska utbildning, som krävdes för inträde å flera praktiska banor, för vilka linjen vore avsedd att förbereda. Framför allt gällde detta den föreslagna praktiska linjen med handelsämnen. Även för den kvinnliga ungdom, som komme att ägna sig åt kontors- och affärsverksamhet, vore större språkkunskaper värdefullare än den speciella handelsutbildning iirågavarande praktiska linje kunde giva. Under sådana förhållanden ansåge sig styrelsen böra avstyrka upptagandet av handelslära på den praktiska linjen.

Centralstyrelsen hölle alltså före, att den kommunala flickskolan främst borde åsyfta en teoretisk och praktisk bildning, som motsvarade den nuvarande högre flickskolan, men att från denna huvudlinje borde kunna avgränsas en praktisk linje på så sätt, att lärjungarna ägde rätt att ersätta ett eller flera av de teoretiska tillvalsämnena med utvidgade kurser i de praktiska ämnen, som redan allmänt förekomme på flickskolans timplan, eller med andra praktiska ämnen, exempelvis vävning, bokbinderi och träslöjd.

Fredrika-Bremer-förbundet har beträffande förslaget om upprättande av en praktisk linje i den kommunala flickskolan anfört.

Förbundet ville för sin del om detta förslag uttala, att det vore ett gott uppslag, då det ovedersägligen funnes en del ungdom, för vilken ett mera ingående teoretiskt studiearbete låge mindre väl till och som därför skulle hava större arbetsglädje och mera verkligt utbyte av att få använda en större del av skoltiden än vad som hittills kunnat ske åt förvärvandet av praktiska insikter och färdigheter. Det vore emellertid för tidigt att i detalj fastslå undervisningsplan för en praktisk utbildningslinje. Redan en sådan omständighet, som att frågan om den kompetens, en praktisk linje skulle meddela, tills vidare måst lämnas öppen, talade för att man på detta område borde pröva sig fram. Förbundet ville erinra om att de unga flickorna numera nästan undantagslöst beredde sig för självförsörjning. Det vore därför lämpligt att med tillvaratagande av den goda tanke, som legat till grund för förslaget, låta utökningen av den praktiska undervisningen på det högre flickskolestadiet experimenteras fram och att skolstadgan finge en sådan avfattning, att de kommuner, som önskade göra försök i denna riktning, bereddades tillfälle därtill. I varje fall syntes förslaget att i den praktiska utbildningen inbegripa en omfattande grupp handelsämnen vara av tvivelaktigt värde. Det vore alltså förbundets mening, att den kommunala flickskolan för närvarande borde organiseras på så sätt, att den alltid hade en teoretisk utbildningslinje, men att det vid sidan härav funnes möjlighet att för en grupp elever utvidga den praktiska utbildningen med motsvarande minskning av de teoretiska.

Skolöverstyrelsen uttalar sig även om frågan om linjedifferentieringen. Överstyrelsen konstaterar, att de praktiska ämnena enligt den tillämna-

de undervisningsplanen för den föreslagna kommunala flickskolan erhållit en jämförelsevis stark ställning. Detta vore, säger överstyrelsen, ägnat att väcka tillfredsställelse. Även oberoende härav syntes en linjedifferentiering med den syftning, som de sakkunniga avsett, överstyrelsen i hög grad tilltalande. Det vore tydligt, att av de flickor, som önskade genomgå en högre flickskola, icke så få på grund av läggningen av deras begåvning samt speciella intressen med inriktning på framtida praktisk verksamhet komme att välja den praktiska linjen. Att skolan kunde giva sådana lärjungar en efter deras läggning lämpad undervisning, befrämja utvecklingen av deras anlag och giva dem en för kvinnans uppgifter i det praktiska livet mera lämpad utbildning, måste anses vara av stor betydelse.

Efter erinran om den utredning rörande praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium, som på hemställan av riksdagen anbefallts genom kungl. cirkulär den 18 juni 1927 angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m., fortfar överstyrelsen sålunda.

Överstyrelsen ville för sin del i princip tillstyrka en linjedelning, som lämpligen borde begränsas till det högsta stadiet på sätt som skett i förslaget. Emellertid borde enligt överstyrelsens mening förslaget rörande linjedifferentieringen modifieras åtminstone i ett par väsentliga punkter. Ändamålsenligheten av den praktiska linjen med handelsämnen syntes vara mer än tvivelaktig. Denna linje vore för mycket yrkesbetonad för att rätt passa in i en allmänbildande skola. Denna fackmässiga utbildning torde för de flickor, som ansåge sig vara i behov av densamma, lämpligare och naturligare förvärfvas på annan väg. Å andra sidan skulle språkbildningen, som vore av stort värde särskilt för högre kvalificerade platser, med den tilltänkta anordningen av linjen bliva jämförelsevis svag. Över huvud syntes det i övrigt ej vara behöfligt att anordna en särskild handelsundervisning för flickor. Överstyrelsen ansåge därför, att alternativet med handelsämnen ej borde upptagas i den kommunala flickskolans undervisningsplan. Det borde sålunda kunna förekomma endast två linjer, den teoretiska och den praktiskt-husliga linjen. I motsats till de sakkunniga ansåge sig överstyrelsen böra åt den teoretiska linjen, som genom sin utformning måste anses närmast och fullständigast tillgodose den hittillsvarande åttaklassiga flickskolans särskilda bildningsmål, tillerkänna ställning av huvudlinje. Denna linje borde därför ensam vara obligatorisk vid den kommunala flickskolan, som ju skulle sidoordnas med och eventuellt ersätta den privata högre flickskolan. Men därjämte borde finnas möjlighet att, där lärjungantalet vore tillräckligt och andra förutsättningar vore för handen, vid sidan av huvudlinjen anordna undervisning å en praktiskt huslig linje ungefär av den typ, som sakkunnigförslaget angåve, med de modifikationer i fråga om ämnen m. m., som kunde påkallas av lokala förhållanden och som kunde närmare ordnas i samband med fastställande av skolans reglemente.

Med frågan om linjedifferentiering i den kommunala flickskolan är förknippad spørsmålet om det *kompetensvärde*, som må kunna tillerkännas avgångsbetyg från dylik skola. Jag har i det föregående närmare redogjort för kompetensvärdet av avgångsbetyg från den nuvarande åttaklassiga högre flickskolan och de omständigheter, under vilka detta värde blev officiellt fastställt.

Vad beträffar sådant värde av avgångsbetyg från den av de sakkunniga föreslagna skolformen, hava de sakkunniga formulerat en bestämmelse (§ 27 mom. 2) om att avgångsbetyg från teoretisk linje vid kommunal flickskola skulle medföra samma rättigheter och förmåner, som åtfölja vederbörligt avgångsbetyg från högsta klassen av statens normalskola för flickor, och dylikt betyg från praktisk linje de rättigheter och förmåner, som varda särskilt stadgade.

Jag har tidigare återgivit ett uttalande av de sakkunniga, gjort i samband med angivande av den kommunala flickskolans ändamål. De sakkunniga framhöllo där, att även om den nu ifrågasatta organisationen, såsom framginge av den föreslagna undervisningsplanen, komme att medföra vissa ändringar i avseende på innehållet i de lärokurser, som sålunda vore avsedda att inhämtas, den utbildning, som denna skola komme att giva, dock torde med hänsyn till den kvinnliga ungdomens ställning i hemmet och i livet bliva ungefär likvärdig med den, som vitsordades genom den nuvarande kompetensen.

I annat sammanhang hava de sakkunniga ingått på frågan om kompetensvärdet av avgångsbetyg särskilt från den praktiska linjen och hava därom yttrat huvudsakligen följande (sid. 48).

Kommer en differentiering av förut angiven art att äga rum inom våra flickskolor, synes det vara önskvärt, att en dylik kommer till stånd även vid statens normalskola för flickor och att avgångsbetyg därifrån således kommer att medföra dels teoretisk, dels praktisk kompetens, motsvarande teoretisk och praktisk realexamen. Under förutsättning att så kommer att ske, synes i överensstämmelse därmed även de kommunala flickskolorna böra få sig tillerkänd en motsvarande kompetens. Huruvida denna, såsom hittills varit fallet, bör benämnas normalskolekompetens eller en lämpligare benämning för densamma kan utfinnas, därom hava de sakkunniga icke ansett sig böra här uttala någon mening.

Beträffande den behörighet, som genomgång av en praktisk utbildningslinje av nu antytt slag skulle medföra, kommer givetvis denna, liksom fallet var, då en viss behörighet tillades avlagd realskolexamen och genomgången högre flickskola, att bliva beroende av vad olika myndigheter och inrättningar därom kunna komma att bestämma. De sakkunniga föreställa sig, att en ung kvinna, som genomgått den praktiska utbildningslinjen vid en kommunal flickskola, skulle kunna anses hava förvärvat en tillfredsställande förbildning för inträde exempelvis i skolköks-, lantushållnings-, trädgårdslärlarinne-, kindergartens-, slöjdlärlarinne- samt sjuksköterskekurser. För de kommunala ålderdomshem och andra hjälpanstalter, som nu bliva allt talrikare, behövas kvinnliga ledare, vilka helst före den rent fackliga utbildningen, där sådan förekommer, hava behov av en god allmän och medborgerlig bildning ungefär sådan som den, till vilken den praktiska utbildningslinjen skulle leda. I varje fall torde en sådan utbildning kunna bliva av synnerlig betydelse på många av det praktiska livets mer eller mindre organiserade uppgifter i hem och samhälle.

Rörande denna fråga hava vissa uttalanden gjorts i de utlåtanden, som avgivits över de sakkunnigas förslag.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen framhåller den sexåriga flickskolans överlägsenhet över den femåriga.

Det vore fara värt, säger styrelsen, att därest samma kompetens tilldelades avgångsbetyg från båda skolformerna, trots olikheten i de uppnådda resultaten, detta förhållande kunde komma att rubba det förtroende, som avgångsbetyg från högre flickskola hitintills åtnjutit, vilket enligt styrelsens mening vore synnerligen beklagligt, då det kunde medföra, att hela flickskolans anseende undergrävdes.

Som synes har centralstyrelsen här skärskådat ifrågavarande kompetensvärde ur synpunkten av den på sexårig grundskola byggande flickskolans längd. Styrelsen har emellertid även berört frågan om det kompetensvärde, som skulle kunna tillerkännas avgångsbetyg från de olika linjerna. Av det nyss anförda framgår att styrelsen anser normalskolekompetens böra tillkomma betyg endast från sexårig skola, och styrelsen anför i annat sammanhang, att det vore tydligt, att den kompetens, som kunde komma att fastställas för en praktisk linje med den organisation, som styrelsen tänkt sig och som jag i det föregående omnämnt, måste bli en annan art än den, som förvärvades på den teoretiska linjen, varför det vore angeläget, att den erhöle sådan beteckning, att förväxling med normalskolekompetensen vore utesluten.

Även *skolöverstyrelsen* har uttalat sig i denna fråga, därvid överstyrelsen yttrar sig ur samma synpunkter som centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen:

Till de mera grundläggande spörsmålen beträffande den föreslagna kommunala flickskolan borde, säger överstyrelsen, räknas frågan om den behörighet, som syntes kunna tillerkännas lärjunge, vilken utginge från skolan med vederbörligt avgångsbetyg. Överstyrelsen ville för sin del tillstyrka, att avgångsbetyg från den teoretiska linjen vid sexårig flickskola skulle medföra samma behörighet, som nu allmänt tillerkändes avgångsbetyg från den åttaklassiga flickskolan eller s. k. normalskolekompetens, då berörda linje genom studiernas läggning och anordning samt på grund av lärjungarnas större mognad syntes komma att meddela en utbildning, i det hela likvärdig med vad den åttaklassiga flickskolan gäve sina elever.

Mera tveksam i berörda avseende ställde sig överstyrelsen beträffande den femåriga skolan. I det från högre lärarinneseminariet avgivna yttrandet uttalades den uppfattningen, att om vid sidan av den sexåriga flickskolan även en femårig skola genom beslut av riksdagen komme till stånd, avgångsbetyg från den senare skolan icke kunde åsättas samma kompetensvärde som avgångsbetyg från den förra. Överstyrelsen vore benägen att dela denna uppfattning, enär den femåriga skolans utbildningsresultat måste bli ej obetydligt svagare än den sexåriga skolans. Emellertid hade, såsom förut framhållits, även den femåriga skolan sitt existensberättigande, och då det måste anses vara ett livsvillkor för densamma, att den skulle giva sina lärjungar någon allmänt reglerad behörighet, syntes det lämpligaste vara, att avgångsbetyg från den femåriga skolans teoretiska linje finge på vissa villkor, som borde bestämmas i samband med det definitiva utformandet av vederbörliga tim- och kursplaner,

medföra samma rättigheter som betyg över godkänd realskolexamen. Någon särskild för den femåriga skolan lämpad behörighet syntes i varje fall ej kunna ifrågasättas.

Vad anginge den praktiska linjen av den kommunala flickskolan komme den otvivelaktigt att meddela en i och för sig värdefull utbildning, men för bedömande av den så att säga officiella kompetens, som genomgång av den praktiska linjen eventuellt kunde och borde medföra, saknades nödiga hållpunkter. Endast erfarenheten kunde här giva erforderlig ledning. De sakkunniga hava föreslagit, att avgångsbetyg från nämnda linje skulle medföra de rättigheter och förmåner, som bleve särskilt stadgade, och överstyrelsen hade häremot intet att erinra.

Departementschefen.

De sakkunnigas förslag till differentiering av undervisningen inom den kommunala flickskolan i teoretisk och praktisk riktning har i stort sett vunnit understöd av de myndigheter och korporationer, som haft att yttra sig över förslaget. Allmänt framhålles såsom önskvärt att för de flickor, vilka icke hava en mera avgjord läggning för teoretiska studier eller vilka eljest önska att vid sidan av den teoretiska undervisningen erhålla en utvidgad och fördjupad undervisning av praktisk art, måtte redan under deras vistelse vid flickskolan beredas tillfälle därtill i högre grad än för närvarande är fallet. Om den närmare utformningen av differentieringstanken hava bland dem, som yttrat sig över det föreliggande förslaget, olika meningar framträtt. Från en sida har den av de sakkunniga föreslagna differentieringen å *skilda* linjer tillstyrkts såsom lämplig. Från en annan sida har differentieringen ansetts för närvarande böra mera försöksvis anordnas och därvid tillämpas på det sättet, att undervisningen såsom hittills fortlöper endast på en linje men att lärjunge, som så önskar, kunde få utbyta ett eller annat teoretiskt ämne mot en utvidgad och fördjupad kurs i något eller några av de vid flickskolan redan nu i regel förekommande praktiska ämnena. Och där man intet haft att erinra mot en differentiering på särskilda linjer, har från vissa håll den mening uttalats, att en teoretisk linje borde förekomma vid varje skola och att det sedan finge bero på lokala önskemål, huruvida även en praktisk linje skulle anordnas vid sidan av den teoretiska. Vad slutligen beträffar de å den praktiska linjen föreslagna undervisningsämnena hava jämväl olika meningar yppat sig. Jag skall i det följande återkomma till denna senare sida av spørsmålet.

Det framlagda förslaget står, såvitt jag kan finna, i överensstämmelse med de avsikter, som föranlett riksdagen att begära en utredning rörande en liknande differentiering vid realskolan. För min egen del skänker jag den framkomna differentieringstanken min anslutning. Den motsvarar nämligen enligt mitt förmenande ett starkt förhandenvarande behov. Det har länge och med rätta klagats över den ensidiga inriktning på teoretiska studiemål, som av gammalt kännetecknat våra svenska skolor, och som lett till överbefolkning på det teoretiska studieområdet men till brist på individer, utbildade och inställda för det praktiska livet. Att sär-

skilt den del av vår kvinnliga ungdom, som ej har en mera utpräglad håg för teoretiska studier eller som ej omedelbart utbildar sig för yrkeslivet, har behov av en vidgad och fördjupad utbildning på olika områden av det praktiska livet, i främsta rummet för hemmet och dess uppgifter, erkännes numera glädjande nog allt allmännare. I god överensstämmelse med en sålunda förhandenvarande strävan att tillgodose nu berörda behov står, synes det mig, de sakkunnigas förslag till differentiering inom flickskolans två högsta klasser av undervisningen på en teoretisk och en praktisk linje. De olika vägar man velat gå i fråga om utformningen av differentieringstanken äro att beteckna som en strid mera om ord än om sak. Om man ordnar undervisningen så, att den formellt fortlöper på en linje men därvid lämnar lärjunge, som så önskar, frihet att utbyta ett eller annat teoretiskt ämne mot ett eller flera praktiska ämnen med vidgade och fördjupade kurser eller man vid sidan av den teoretiska linjen framlägger plan för en praktisk, som upptager färre teoretiska och flera praktiska ämnen med vidgade och fördjupade kurser och med frihet för lärjungarna att välja mellan dessa två till formen olika tillvägagångssätt, kan i stort sett komma på ett ut. Emellertid bidrager det väsentligen till överskådlighet och reda och innebär även för målsmän och lärjungar en vägledande upplysning, ifall de båda linjerna från början äro var för sig klarlagda och till sina konturer och kurser bestämda. Det blir säkerligen också väsentligen lättare att få en bestämd behörighet fäst vid den praktiska linjen, om dennas undervisningsplan från början framlägges i klar och utförlig utformning. Med den frihet för vederbörande kommun att på grund av förhandenvarande erfarenheter och förhållanden bestämma sig för den ena eller andra gruppen av de praktiska ämnen, som föreslagits, skulle den ifrågasatta organisationen även öppna möjligheter till försök. För min del ansluter jag mig därför i princip till det av de sakkunniga framlagda förslaget om undervisningens differentiering på särskilda linjer. Då jag gör detta, sker det i den uppfattningen, att det här ej är fråga om en absolut uppdelning av studiemålet eller ett söndersplittrande av den gamla flickskolans uppgifter. Det gäller här närmast att åstadkomma en efter tidens krav lämpad nyansering av flickskolans studieuppgifter, avpassad efter lärjungarnas olika studiebegåvning och läggning och uppbyggd väsentligen på den grund, som under den gamla skolans utveckling blivit lagd inom denna skola.

Nu har man emellertid från något håll, på samma gång som man erkänt den praktiska utbildningens värde, anmärkt att då 1927 års riksdag hos Kungl. Maj:t anhållit om utredning och förslag rörande anordnande av praktiska bildningslinjer på realskolans åldersstadium, man bort invänta denna utredning för att kunna i *ett* sammanhang och under noggrant beaktande av förefintliga behov och redan föreliggande möjligheter i skilda skolformer vidtaga åtgärder för främjandet av den praktiska utbild-

ningen. Jag kan dock icke inse, varför icke frågan om den kvinnliga ungdomens praktiska utbildning skulle kunna upptagas för sig utan att med nödvändighet sammanföras med hela det vittomfattande problemet om ungdomens praktiska utbildning. Svåriligen torde man kunna finna ett lämpligare tillfälle till ett övervägande av åtgärder speciellt för den kvinnliga ungdomens praktiska utbildning inom de gränser, som här äro i fråga, än då det nu gäller att organisera en ny anstalt för den högre undervisningen för flickor. Vad som i ett dylikt sammanhang åtgöres och utvinnes måste i sin ordning komma att bliva ett betydelsefullt förarbete för en större och mera omfattande utredning. För ett rätt bedömande av det nu föreliggande förslaget är det av särskild vikt att erinra sig, att detta icke går ut på att påtvinga någon enda kommun skyldigheten att vid sin skola upprätta en praktisk linje sådan som den nu föreslagna eller att där anordna undervisning i vissa bestämda praktiska ämnen eller att på något annat sätt lägga hinder i vägen för kommuns önskemål i den fråga det här gäller. Fastmera går förslaget ut på att det skall överlämnas åt varje enskild kommun, som önskar upprätta en kommunal flickskola, att fritt bestämma både vilken eller vilka av de föreslagna linjerna den önskar och, om praktisk linje väljes, i vilka praktiska ämnen den anser undervisning böra anordnas. Därvid bör och kan givetvis all hänsyn tagas till lokala förhållanden, förutsättningar och behov. Men just genom en dylik mera fri anordning kunna betydelsefulla rön göras i fråga om undervisningens värde och lämpliga anordning, vilka rön sedan kunna bliva av stor betydelse för frågans lösning i ett större sammanhang.

Det har ävenledes anmärkts, att utredning skulle saknas angående den kompetens, vartill den praktiska linjen skulle kunna föra, och att det på grund därav kunde befaras, att den praktiska undervisningen överhuvud skulle komma i vanrykte, därest de unga skulle sakna möjligheter att på den valda linjen vinna någon säker kompetens. Häremot vill jag erinra om att i detta fall förfarits alldeles på samma sätt som skett, när det gällt att med realskolexamen förbinda viss behörighet eller när den s. k. normal-skolekompetensen tillkom. Först sedan den ifrågavarande utbildningsformens innehåll och syftning blivit vederbörligen fastställda, blev det möjligt för myndigheter och inrättningar att taga ställning till densamma. På ett motsvarande sätt synes man böra förfara även i detta fall, något som icke hindrar, att man med den erfarenhet man redan vunnit beträffande de önskemål, vilka kunna förefinnas på olika håll, redan nu kan göra sig en god föreställning om till vilka praktiska banor genomgången kommunal flickskola skulle komma att utgöra en lämplig förberedelse. Jag erinrar om att de sakkunniga tänkt sig, att en flicka, som genomgått den praktiska utbildningslinjen vid en kommunal flickskola, skulle kunna anses hava förvärvat en tillfredsställande förbildning för inträde exempelvis i skolköks-, lantushållnings-, trädgårdslärlarinne-, kindergartens-,

slöjdlärlärlarinnor- samt sjuksköterskekurser, varjämte för de kommunala ålderdomshem och andra hjälpanstalter, som nu bleve allt talrikare, behövdes kvinnliga ledare, vilka helst före den rent fackliga utbildningen, där sådan förekomme, hade behov av en god allmän och medborgerlig bildning ungefär sådan som den, till vilken den praktiska utbildningslinjen skulle leda.

Man torde svårligen kunna undgå att observera, att diskussionen om den officiella behörighet som skulle åtfölja avgångsbetyg från nu ifrågavarande skolform, haft en viss benägenhet att giva denna fråga större räckvidd och betydelse än den faktiskt har, och det torde därför böra påpekas, att det icke här är fråga om någon fackutbildning i egentlig mening eller någon specialkurs för en viss levnadsbana utan endast fråga om att anordna skolan så, att den vid sidan av sitt allmänbildande syfte får ett praktiskt inslag. Dess kurser äro, liksom den högre privata flickskolans och även i övervägande grad realskolans, i främsta rummet inriktade på de många olika uppgifter ute i det praktiska livet, framför allt i hemmet, där icke en starkt specialiserad utan mera allmänt lagd teoretisk-praktisk utbildning är av nöden, där det alltså icke kan bliva fråga om några formellt fastslagna behörighetsvillkor. Man torde därför icke taga fel, om man antager, att liksom det ojämförligt största antalet av abiturienter från realskolan och de nuvarande flickskolorna finner sin utkomst på platser, för vilka några formella anställningsvillkor ej äro uppställda, detta också, såsom de sakkunniga framhålla, kommer att bliva fallet i fråga om den kommunala flickskolans elever.

Som jag redan i det föregående angivit, anser jag det vara av synnerligen stor betydelse, att då det gäller en sådan skolform, som här är i fråga, de kommunala myndigheternas bestämmanderätt bliver behörigen tillgodosedd. Detta har också varit en ledande synpunkt för de sakkunniga. Nu har av skolöverstyrelsen m. fl., som yttrat sig över de sakkunnigas förslag, ifrågasatts den förändringen i detsamma, att vid varje skola borde finnas en teoretisk linje och att det i övrigt skulle bero av Kungl. Maj:ts beslut, huruvida en praktisk linje därjämte skulle upprättas. Vid övervägande av detta spörsmål har jag funnit att det bör stå vederbörande kommun öppet att bestämma sig för om den önskar en enbart teoretisk eller en enbart praktisk linje eller båda dessa linjer och i sådant hänseende avgiva förslag. Endast om saken ordnas på detta sätt, kan kommunen anses äga tillräcklig rörelsefrihet. Det låter mycket väl tänka sig, att en kommun med hänsyn till förhållandena i orten önskar upprätta en kommunal flickskola med enbart praktisk inriktning i de översta klasserna. En sådan skola skulle utan tvivel även den komma att erbjuda sina lärjungar, förutom en god och solid allmänbildning, en efter ortens behov och förutsättningar avpassad praktisk utbildning, som för den del av ortens kvinnliga ungdom, som ej ägnade sig åt fortsatta studier eller ren

yrkesutbildning, kunde bliva en synnerligen god förberedelse för deras blivande verksamhet ute i livet. Jag förutser emellertid, att skola med enbart praktisk linje icke kommer att upprättas annat än i undantagsfall där förhållandena på orten alldeles särskilt motivera förekomsten av en sådan linje. Jag kan ej finna att den antydda anordningen skulle i något avseende bliva hinderlig för uppnåendet av den nya skolformens bildningsmål, som nära sammanfaller med den nuvarande högre flickskolans. Den praktiska linjen, sådan den föreslagits, skulle nämligen bibehålla ett starkt teoretiskt inslag — den skulle, såsom förut nämnts, bygga på genomgången fyra- eller femårig gemensam linje av övervägande teoretisk art och dessutom omfatta en kärna av fyra à fem betydelsefulla teoretiska ämnen. Det skulle för övrigt vara varje kommun, som så önskade, obetaget att upprätta en teoretisk linje och såmedelst giva sin skola den övervägande teoretiska läggning, som våra flickskolor för närvarande äga och som den föreslagna teoretiska utbildningslinjen jämväl skulle företräda.

Det har anmärkts att den föreslagna praktiska linjen upptog både för många och i vissa avseenden även olämpliga ämnen, vilka skulle komma att tillskynda kommunerna allt för dryga kostnader. Vid en sådan anmärkning torde man hava förbisett, att det enligt förslaget skulle i första hand bliva beroende av vederbörande kommuns önskan, vilka av de på undervisningsplanen upptagna praktiska ämnena den ansåge lämpa sig för sin skola. Vid ett dylikt avgörande komme givetvis kommunen att taga hänsyn till de förutsättningar, som orten kunde erbjuda — t. ex. i fråga om ämnet barnavård förefintligheten av ett barnhem eller dylikt — och de där förhandenvarande förhållandenas inverkan på den ekonomiska sidan av företaget. Då så är, betraktar jag det som en fördel, att undervisningsplanen upptager så många olika praktiska ämnen av lämpligt slag som möjligt, enär den därigenom erbjuder kommunerna ett mycket rikare urval och lämnar mycket allsidigare råd och anvisningar. Ur nu angivna synpunkter torde även ämnena barnavård och trädgårdsskötsel, angående vilka från vissa håll betänkligheter uttalats, mycket väl försvara sin plats på undervisningsplanen. Däremot finner jag de av de sakkunniga föreslagna handelsämnena hava i de föreslagna undervisningsplanerna erhållit en allt för yrkesmässig läggning för att stå i god överensstämmelse med skolans studieuppgift i övrigt. Jag anser mig för den skull icke böra ansluta mig till vad de sakkunniga i detta avseende föreslagit.

4. Arbetets yttre och inre anordning.

I kap. III av sitt förslag till stadga för kommunala flickskolor, omfattande §§ 11—17, hava de sakkunniga sammanfört anvisningar och bestämmelser om undervisning och uppfostran. Dessa hava till huvudsyfte att vid flickskolans undervisnings- och uppfostringsarbete bringa i tillämpning vissa under den senare tidens pedagogiska utveckling gjorda rön och

framkomna betydelsefullare uppslag. Då det centrala spørsmålet går ut på att söka åstadkomma en begränsning och koncentration av lärostoffet och därigenom bereda vidgat utrymme åt en individualiserad undervisning med större vikt lagd på lärjungarnas självverksamhet utförda enskilda arbete, har det därav blivit en naturlig följd, att det rent pedagogiska förknippats med vissa mera organisatoriska anordningar.

Under diskussionen om den högre skolans reformering har, framhålla *de sakkunniga* (sid. 51), frågan om skolans *inre* arbete — dess undervisande och uppfostrande verksamhet — varit föremål för en livlig uppmärksamhet och ett ingående övervägande. Så har skolkommissionen i sitt betänkande häråt ägnat ett särskilt kapitel, däri kommissionen framhållit åtskilliga betydelsefulla synpunkter, vilka kommissionen tillika — i den mån desamma berört undervisningsplanerna — vid avfattningen av sina förslag till dylika sökt tillämpa. Även i flera av de utlåtanden, som afgivits över kommissionens betänkande, har frågan om det inre arbetet uppmärksamrats.

Departementschefen lägger också i sitt anförande till statsrådsprotokollet vid avlåtande till 1927 års riksdag av proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. synnerlig vikt vid det sätt, varpå skolans inre arbete anordnas och utföres, samt erinrar i sammanhang därmed om åtskilliga tidigare framkomna förslag och synpunkter, vilkas genomförande enligt hans mening skulle befrämja den omläggning av skolarbetet, som numera inom den pedagogiska världen ganska enhälligt anses eftersträvansvärd. I korthet torde kunna sägas att samtliga nu ifrågavarande önskemål åsyfta att inom den högre skolans verksamhet bereda en vidgad tillämpning av den s. k. arbetsskolans ledande grundsats, följaktligen att åstadkomma en större samling i skolarbetet, starkare hänsynstagande till lärjungarnas individualitet, ökad självverksamhet hos dessa och i samband därmed vidgat utrymme åt handens arbete.

Riksdagen har i sin skrivelse nr 262 anført, att departementschefens sålunda uttalade tankar om skolarbetets inre gestaltning vore beaktansvärda samt att riksdagen i huvudsak anslöte sig till vad departementschefen i berörda sammanhang anført. Därjämte säger sig riksdagen vilja betona angelägenheten av att vad motionsvis (I: 254 och II: 417) framhållits beträffande olika anordningar för främjande av ett individualiserat studiearbete jämväl toges under omprövning.

Vad beträffar här ifrågavarande spørsmål, hava *de sakkunniga* strävat att, så långt sådant för närvarande ansetts kunna och böra ske, i fråga om den kommunala flickskolan bringa i tillämpning vad som, på sätt ovan omnämnts, under diskussionen om de högre skolornas omorganisation framhållits som eftersträvansvärt i fråga om samling i skolarbetet och begränsning av det samtidigt inhämtade lärostoffet, på samma gång *de sakkunniga* sökt bereda vidgat utrymme och möjlighet för ett arbete, där önskvärd hänsyn toges till lärjungarnas individuella läggning och självverksamhet.

Detta syfte hava *de sakkunniga* sökt vinna dels genom lärostoffets begränsning och yttre anordning, dels ock genom att i förslaget till stadga (§ 12) intaga vissa riktlinjer för det inre arbetet.

I det följande (sid. 53 ff.) hava *de sakkunniga* utförligt redogjort för

den anordning av studiearbetet, främst å det högre stadiet, som i deras betänkande förordats. Jag torde böra här återgiva de sakkunnigas uttalande i denna punkt, särskilt emedan förslaget nära ansluter sig till de grundlinjer för anordningen av studiearbetet på gymnasiet, som angivits av 1927 års riksdag.

Vad beträffar lärostoffets läggning och yttre anordning hava de sakkunniga sökt häråt giva en sådan gestaltning, att därigenom de ovan angivna reformsträvandena angående det inre arbetet skulle kunna i väsentliga stycken främjas. Därvid hava de sakkunniga ansett sig med fördel kunna taga till utgångspunkt vissa av 1927 års riksdag framlagda riktlinjer med avseende på arbetet inom de högre läroverkens gymnasialstadium, detta så mycket mer som en tillämpning av sagda riktlinjer skulle väsentligen bidra till den koncentration i arbetet, som är önskvärd, samt tillika öppna möjligheter för en starkare individualisering av detta arbete.

Det riksdagens uttalande, som de sakkunniga åsyfta, anknyter närmast till framkomna förslag om en ytterligare linjedifferentiering inom gymnasiet samt avser att åstadkomma en individuell ämnesgruppering, vilken skulle i väsentligt högre grad än vad den nuvarande linjedelningen medger, begränsa antalet samtidigt lästa ämnen samt tillika öka möjligheterna att tillgodose lärjungarnas individuella läggning och önskemål. Enligt de av riksdagen angivna grundlinjerna för gymnasiet skulle för varje lärjunge de teoretiska undervisningsämnena begränsas till en grupp fasta ämnen jämte obligatoriskt tillval av ett visst antal fritt valda ämnen.

Tänker man sig nu angivna synpunkter tillämpade på den kommunala flickskolan, uppstå spörsmålen, huruvida lärjungarna i de av denna skolas klasser, som närmast motsvara läroverkens högre gymnasieklasser, kunna anses vara mogna för en dylik anordning samt, därest så skulle vara fallet, i vilken klass den bör inträda. Efter samråd med åtskilliga målsmän för den kvinnliga undervisningen hava de sakkunniga funnit sig kunna besvara denna fråga jakande.

Vad angår den tidpunkt, då den ifrågasatta anordningen bör inträda, hava de sakkunniga ansett detta lämpligen kunna ske samtidigt med att den förut nämnda differentieringen i en teoretisk och en praktisk linje inträdde, d. v. s. i skolans femte klass.

Beträffande detaljerna av den nya anordningen får jag hänvisa till vad jag därom i det föregående anfört samt till de sakkunnigas betänkande.

För gymnasiets lärjungar har riksdagen såsom fasta ämnen angivit modersmålet, historia, ett främmande levande språk samt respektive latin och matematik. För flickskolans lärjungar torde även de tre förstnämnda ämnena böra vara obligatoriska ävensom kristendom. Såsom fjärde ämne åter hava de sakkunniga tänkt sig hälsolära respektive ekonomilära, det förra i sexårig skola ingående i femte klassens timplan, det senare i sjätte klassens. De skäl, som föranlett de sakkunniga att föreslå dessa ämnen såsom obligatoriska, äro nära liggande. Hälsoläran, så lagd som undervisningsplanen anger, har ej minst för kvinnliga lärjungar så stor betydelse, att då det gäller en för dem speciellt avsedd skolform, ämnet bör få en

självständig plats och göras obligatoriskt för alla. Detsamma kan i det väsentliga sägas även om ekonomiläran. Kunskapen om de allmänna ekonomiska lagarna är tyvärr även hos dem, som åtnjutit högre skolundervisning, ofta nog beklagligt ringa, och en ordnad, för alla gemensam undervisning i dessa stycken måste därför sägas fylla ett bestämt behov. Det är bl. a. att märka, att en högst betydande del av vårt folks årliga inkomstbelopp i själva verket förvaltas av landets husmödrar. I femårig skola kan givetvis ej ett helt år anslås till vartdera ämnet; i stället torde en del av läsåret i femte klassen böra ägnas åt hälsoläran och återstoden åt ekonomiläran.

Angående den viktiga frågan om de främmande språkens ställning inom de kommunala flickskolorna hava de sakkunniga funnit övervägande skäl tala för att tyskan å timplanen inträder såsom det första av dessa språk. Den frågan, huruvida engelskan eller franskan skall inträda som det andra språket i ordningen, har visat sig svårare att bedöma. Med hänsynstagande å ena sidan till engelskans stora betydelse, särskilt i praktiskt avseende, och å andra sidan till den omständigheten, att anordnandet vid kommunala flickskolor av en jämförelsevis mera omfattande undervisning i franska jämväl syntts vara väl motiverad, hava emellertid de sakkunniga bestämt sig för att föreslå en alternativ anordning på det sätt, att åt de särskilda skolorna beredes möjlighet att välja antingen engelska eller ock franska såsom andra främmande språk, allt efter de olika önskingar och behov, som på olika orter i detta hänseende kunna göra sig gällande. Dessutom har — såsom framgår av anmärkningarna till timplanen — vid skolor med större lärjungantal, där behov därav kan uppstå, tillfälle lämnats att tillämpa de båda alternativen vid sidan av varandra.

Då tre främmande språk icke skäligen kunna å timplanen erhålla utrymme såsom obligatoriska ämnen, bör det återstående, tredje språket i fjärde klassen anordnas som frivilligt ämne. Något hinder för lärjungar att å den teoretiska linjens överstadium välja alla tre främmande språken föreligger icke.

Såsom nyss nämnts hava de sakkunniga upptagit kristendom bland de för de båda linjerna obligatoriska ämnena. Förslaget torde erfordra några ord till närmare förklaring. Under diskussionen om den nya skolorganisationen hava olika meningar uttalats om detta ämnes förekomst vid våra skolor. Från åtskilliga håll har man starkt betonat vikten av att kristendomsämnet fortfarande upptoges på de högre läroanstalternas timplan, även på det högsta stadiet, medan det på andra håll i motsats härtill av skilda anledningar gjorts gällande, att undervisning i ämnet ej vore på sin plats inom nämnda skolstadium. Även vid skolfrågans behandling inom riksdagen voro meningarna om detta ämne delade. Under strävandena därvid att förmedla de skilda meningarna framkom bl. a. den tanken, att ämnet skulle även på högstadiet kunna fortfarande bibehållas såsom obligatoriskt, om för ämnet valdes ett studiesätt, som vore mindre bindande än den nuvarande undervisningsformen, och om undervisningen komme att väsentligen sysselsätta sig med sådana religiöstsedliga spørsmål, som kunde påkalla den mognare ungdomens intresse.

Vad nu de sakkunnigas egen ställning till frågan beträffar, är det för de sakkunniga icke tvivel underkastat, att undervisningen i kristendom, rätt ordnad och bedriven, måste särskilt på det åldersstadium, varom här

är fråga, vara av stor betydelse för de ungas andliga utveckling, på samma gång det är uppenbart, att ämnets frånvaro skulle medföra betydande luckor i den allmänbildning, vars bibringande är ett av den högre skolundervisningens mål. Studiet av kristendomsämnet kan således enligt de sakkunnigas mening ej utan skada undvaras på skolornas högstadium. De sakkunniga anse det alltså önskvärt, att den kommunala flickskolan får ända till högsta klassen i någon form behålla ämnet, och hålla före, att det nyssnämnda, vid riksdagens överläggning framkomna förslaget skulle erbjuda en god lösning av frågan. De sakkunniga hava därför tänkt sig, att under de två sista respektive det sista året alla lärjungar skulle under en timme i veckan deltaga i kristendomsundervisningen, vilken emellertid skulle bedrivas huvudsakligen i form av föreläsningar, diskussioner och samtal samt avse religiöst-sedliga frågor, som kunde vara av betydelse och intresse för den mognare kvinnliga ungdomen.

Vad beträffar de tillvalda ämnena, skulle dessa, i likhet med vad riksdagen förutsatt, kunna väljas bland de övriga å timplanen upptagna ämnena, å den teoretiska linjen bland de teoretiska, å den praktiska bland de praktiska. De sakkunniga hava härvid tänkt sig, att en lärjunge å sistnämnda linje skulle kunna välja antingen två av ämnena sömnad, vävning, hushållsgöromål, barnavård och trädgårdsskötsel eller ock gruppen handelsämnen såsom praktiska huvudämnen.

Eftersom undervisning i ett ämne givetvis förutsätter förhandenvaron av lärare, undervisningslokaler och undervisningsmedel och således medför kostnader, torde, säga de sakkunniga till sist, rätten för en lärjunge att tillvälja ämne ej böra vara helt obegränsad. De sakkunniga hava därför föreslagit en bestämmelse av innehåll, att undervisning i sådant ämne, som kan tillväljas, må anordnas, endast om minst fem lärjungar anmält sig till deltagande däri. Undantag från denna regel bör kunna medgivas av skolstyrelsen.

Paragraferna 12—16 innefatta, såsom redan antytts, anvisningar av övervägande pedagogisk natur och erfordra därför här ej något närmare omnämmande. Dock torde jag böra omnämna, att § 12 innehåller riktlinjer för det inre arbetet vid skolorna och att de sakkunniga där föreslagit bestämmelser även rörande s. k. enskilt arbete. Om detta arbetes natur och syftemål anföra de sakkunniga i sin motivering bland annat följande.

Vad de individuella arbetsformerna beträffar, utgör ju frågan om det enskilda studiearbetet såsom en hävstång för främjandet av ett mera aktivt och individualiserat studiesätt en av de viktigaste punkterna på de nutida reformsträvandenas program. De sakkunniga, som till fullo uppskatta betydelsen och värdet för lärjungarna av ett lämpligt anordnat enskilt arbete, hava även sökt bringa de framkomna önskemålen och synpunkterna i tillämpning vid undervisningen inom den högre flickskolan. Då emellertid hela denna fråga, churu den ingalunda är ny eller främmande för våra skolor, likväl ännu icke torde kunna påräkna det allmänna intresse eller den uppskattning, som den förtjänar, är det givetvis av vikt, att man här går fram med en viss varsamhet och därför lämnar vid sidan av det nya tillräckligt utrymme åt det gamla. Försök med enskilda arbetsuppgifter kunna och böra givetvis även inom skolans lägre klasser förekomma under anspråkslösa former. Undan för undan bör det

enskilda arbetet utvecklas och antaga mera allvarliga former för att på det högsta stadiet av skolundervisningen ingå såsom en mera betydelsefull och omfattande del av skolarbetet.

I nu angivet syfte hava de sakkunniga tänkt sig, att varje lärjunge i flickskolans differentierade klasser — ungefär såsom nu sker vid folkskoleseminarierna — få sig ålagt enskilt studiearbete. Detta skulle utföras i visst eller vissa av de i lärjungens ämneskrets ingående ämnena. Uppgift för detsamma skulle fritt väljas bland flera förelagda uppgifter. Förslag till studieuppgifter skulle efter samråd med lärjungarna uppgöras av vederbörande lärare och av läraren föreläggas ämneskonferensen för slutligt godkännande. Det synes lämpligt, att konferensen på detta sätt tager befattning med uppgifternas utväljande, dels emedan härigenom kontinuiteten bättre bevaras, dels ock emedan konferensens prövning innebär ett önskvärt incitament för dess medlemmar att övertänka och fördjupa sig i vederbörande ämnens metodik. Där förhållandena sådant medgiva, skulle arbetet kunna anordnas så, att större eller mindre grupper av lärjungar finge gemensamma studieuppgifter, med iakttagande vid arbetets fördelning därav, att uppgifterna avpassades efter den enskilde lärjungens begåvning och intresse.

I § 17 hava de sakkunniga berört frågan om idrottsledighet och hava därvid följt den anordning i detta hänseende, som vunnit riksdagens gillande och som innebär, att det vanliga skolarbetet skulle varje läsår inställas under högst 20 dagar, av vilka minst 15 skulle användas till främjande av idrottsliv och friluftsverksamhet under skolans ledning och tillsyn.

Jag övergår nu till redogörelse för de yttranden, som i här berörda hänseende gjorts av olika myndigheter.

Rektor vid högre lärarinneseminarier anför, att de pedagogiska och metodiska uppslag och anvisningar angående skolarbetets inre gestaltning, som innehölls i förevarande betänkande, också enligt rektors mening vore väl ägnade att reformera detta arbete på ett sätt, som stode i överensstämmelse med en modern tids krav. Därjämte har rektor framhållit såsom önskvärt, att en studiebegåvad lärjunge i de högsta klasserna finge möjlighet att utom de fyra obligatoriska och de tre valfria teoretiska ämnena efter kollegiets beprövande välja ytterligare ett eller högst två teoretiska ämnen med rätt för henne att i stället utesluta ett eller högst två praktiska ämnen.

I dessa uttalanden hava de *biträdande föreståndarinnorna vid seminariet* instämt. Därjämte hava föreståndarinnorna yttrat sig om den föreslagna idrottsledigheten sålunda:

Försåvida man ansåge sig kunna inställa skolarbetet under 20 dagar — vilket vore möjligt åtminstone då läsåret omfattade 38 veckor — hölle de den proportion för riktigare, som föreslagits av 1924 års skolsakkunniga, nämligen 10 av skolan ordnade idrottsdagar och 10 lovdagar. Dels behövde lärjungarna tid och frihet för arbete inom hemmet, samvaro med familjen etc., dels fruktade föreståndarinnorna, att skolorna, åtminstone

såsom förhållandena nu gestaltade sig, finge svårt att på ett tillfredsställande sätt för alla klasser ordna idrottsliv och friluftsverksamhet i så stor utsträckning som här avsåges. Föreståndarinnorna ville förorda, att det påbjödes endast 10 obligatoriska idrottsdagar i stället för de föreslagna 15. Detta hindrade naturligtvis icke, att man vid skolor, där kollegier hade intresse för idrott och hade förmåga att leda dylika övningar, kunde å lovdagar ordna frivilliga idrottsövningar, utflykter m. m.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen anför följande.

Styrelsen säger sig finna det värt allt erkännande, att en del nyare undervisnings- och uppfostringsmetoder, som under senare tiden särskilt inom den enskilda skolan arbetat sig fram och i någon mån prövats, framställt såsom ledande principer inom den kommunala flickskolans organisation och arbete. Att åtgärder föreslagits för att på det högre skolstadiet begränsa antalet samtidigt lästa ämnen funne styrelsen tilltalande. Styrelsen funne det ävenledes vara klokt, att de nya vägar, som anvisades, icke påbjödes till ovillkorlig efterföljd utan förutsattes bli beträdda i de fall, där förutsättningar härför finnes hos skolornas ledning och lärare.

En begränsning av ämnena på flickskolans högsta stadium funne styrelsen vara mycket önskvärd, ehuru behovet därav icke kunde anses vara lika stort som för gymnasiet vidkommande med dess forcerade examensläsning. Därtill syntes denna begränsning vara svårare att genomföra i samma utsträckning som på gymnasiet på grund av den korta tid, som inom den kommunala flickskolan komme att ägnas åt den odifferentierade undervisningen. Detta visade sig bl. a. däri, att det till tidsföljd andra språket skulle läsas endast i två år av samtliga lärjungar och det tredje språket endast i ett, varigenom språkbildningen för dem, som ej valde språk i de högsta klasserna, bleve synnerligen starkt reducerad. Centralstyrelsen ville därför påyrka, att de obligatoriska ämnena ökades med ett främmande språk, vilket kunde vara antingen skolans andra eller tredje. Tillvalsämnena borde enligt styrelsens mening under sådana förhållanden bestämmas till minst två.

Vad beträffar de olika ämnena yttrar sin centralstyrelsen om två bland dessa, kristendomskunskap och ekonomilära.

På grund av kristendomsämnets stora betydelse i fråga om livsåskådning och karaktärsdanning, säger styrelsen, och enär detta ämne, om det skulle studeras ur allmänmänskliga och kulturella synpunkter, krävde den mognad, som i regel kunde förutsättas endast på ett högre stadium, hade styrelsen med glädje sett, att ämnet föreslagits såsom obligatoriskt i alla klasser. Men styrelsen funne dock den föreslagna anordningen av undervisningen i ämnet mindre lycklig. De sakkunniga förordade nämligen i femte och sjätte klasserna en timmes obligatorisk undervisning och dessutom två timmars valfri undervisning i ämnet. Man kunde emellertid förutse, att icke ens de, som hade verkligt intresse för ämnet, i regel komme att välja detta, då den starka begränsningen av ämnena tvingade till ett val av sådana, som kunde komma att bli av direkt nytta för blivande förvärvsarbete. Vid sådant förhållande syntes det centralstyrelsen angeläget — även med tanke på svårigheten att utvinna något ur ett ämne med endast en veckotimme — att ämnet utan att få den dubbelställning, som de sakkunniga tänkt sig, bleve obligatoriskt med två veckotimmar i varje klass även å det differentierade stadiet.

Å andra sidan syntes ämnet ekonomilära, som av de sakkunniga föreslagits som obligatoriskt å det differentierade stadiet, kunna utgå som särskilt ämne, och lämpliga delar av vad som sammanförts under denna rubrik föras över till historia, matematik och hushållsgöromål.

Centralstyrelsen har jämväl yttrat sig angående den föreslagna ledigheten för idrott m. m. och anför därom följande.

Till fullo uppskattande värdet av att enligt förslaget vissa dagar blivit anslagna till idrottsövningar och friluftsliv, ville centralstyrelsen dock påpeka vissa svårigheter, som kunde uppstå vid organiserandet av denna friluftsverksamhet. Såsom sådana anföras av styrelsen främst klimatiska förhållanden och möjligheten att finna lämpliga ledare. För flickorna skulle, fortfar styrelsen, också en dags ledighet från skolarbetet emellanåt vara till större nytta, om den finge av eleverna fritt disponeras och således användas antingen till friluftsliv av något slag eller till vila eller till någon verksamhet inom hemmet. Styrelsen ville därför i likhet med vad 1924 års skolsakkunniga föreslagit, påyrka, att endast 10 dagar finge användas till ordnade idrottsövningar. Styrelsen ansåge självklart, att dessa 15 dagars ledighet finge uppdelas i halva fridagar, när så ansåges lämpligt.

Fredrika-Bremer-förbundet anför i sitt förenämnda yttrande, att de sakkunniga tydligen låtit sig angeläget vara att inom den kommunala flickskolans ram söka realisera ett flertal av aktuella pedagogiska reformsträvanden.

För alla dem, säger förbundet, som fruktade den överansträngning och arbetsolust, som för ungdomen kunde följa av anhopande av kunskapsstoff och övermått av läsläsning, vore det en djup tillfredsställelse att taga del av hur de sakkunniga, jämte betonande av vikten att undervisningen inriktas på de olika ämnenas väsentliga delar och sammanhang inbördes, dessutom föresloge meddelande av sammanhängande arbetsuppgifter, avsedda att stärka elevernas arbetshåg och initiativförmåga, samt införande på den kommunala flickskolans högre stadium av större frihet för eleverna att välja bland läroämnena. Visserligen vore det så, att i en skolstadga formulerade principer ingalunda i och för sig garanterade ett gynnsamt undervisningsresultat, men att på sätt som i förslaget skett upptaga nyare pedagogiska tankar och åsikter och göra dem normerande betecknade icke desto mindre en betydelsefull etapp i utvecklingen.

Skolöverstyrelsen slutligen har i nu förevarande hänseende anført huvudsakligen följande.

Det vore väsentligen nya vägar, som enligt de sakkunnigas förslag skulle beträdas, och erfarenheten kunde möjligen visa, att anordningen vore bristfällig i ett eller annat hänseende, men då densamma vore av otvivelaktigt värde för befrämjande av samling i arbetet samt individualisering och fördjupning av studierna, syntes förslaget i denna huvudpunkt böra godtagas, särskilt som de lärjungar, om vilka det här vore fråga, finge anses tillräckligt mogna för en framgångsrik tillämpning av berörda studieanordningar. Den utredning beträffande gymnasiets nya organisation, som för närvarande påginge, kunde möjligen komma att giva anledning till ändamålsenliga jämkningar i nu berörda förslag beträffande

den kommunala flickskolan. Bland annat kunde ifrågasättas, såsom skett i det från högre lärarinneseminariet avgivna yttrandet, huruvida ej valfriheten borde utsträckas, så att exempelvis en studiebegåvad lärjunge kunde efter särskilt medgivande få medtaga ytterligare ett eller annat ämne, som för henne vore av särskilt värde. Överstyrelsen ville bestämt uttala sig för bestämmelser av sådan innebörd. Å andra sidan kunde det, efter vad erfarenhetens vittnesbörd givit vid handen, vara önskvärt — och detta gällde skolans alla klasser — att en lärjunge med klen hälsa kunde erhålla befrielse från deltagande i eljest obligatorisk undervisning men ändock få deltaga i skolans undervisning i övrigt, detta givetvis med påföljd, att hon ej kunde erhålla avgångsbetyg i likhet med skolans övriga lärjungar.

Skolöverstyrelsen yttrar sig vidare om frågan om undervisningsämnen, varvid överstyrelsen, med förmålan att överstyrelsen intet hade att erinra i fråga om det lägre, odifferentierade stadiet, uttalar sig om det högre, differentierade stadiet.

Med påpekande att de på timplanen för det högre stadiet upptagna teoretiska ämnena uppginge till större antal än i den nuvarande högre flickskolan, framhåller överstyrelsen, att förekomsten av de många ämnena visserligen neutraliserades genom den föreslagna ämnesdifferentieringen, men att det dock vore så, att det stora antalet ämnen snarare befrämjade splittring än samling i arbetet och gäve anledning till dubbelläsning och tidsspillan. Skäl av denna art syntes tala för att biologi och hälsolära fortfarande förbleve ett förenat ämne samt att ekonomilära ej upptoges såsom särskilt ämne, då dess i och för sig värdefulla kunskapsinnehåll med fördel kunde meddelas och inhämtas i samband särskilt med ämnet historia med samhällslära. Vad anginge ämnet psykologi kände sig överstyrelsen tveksam beträffande lämpligheten av dess införande i den kommunala flickskolan. Mot dess införande kunde emellertid tala den svårighet, som i vissa fall torde uppstå, att erhålla för undervisningen i ämnet fullt kvalificerade lärare.

Vad anginge de praktiska ämnena, vore det enligt överstyrelsens mening mindre lämpligt, att vävning upptoges såsom ett särskilt ämne. I stället för de två ämnena sömnad och vävning borde upptagas ett ämne, kvinnlig slöjd, vars närmare detaljutformning borde kunna i viss mån växla vid olika skolor. Även gentemot de av de sakkunniga upptagna ämnena trädgårdsskötsel och barnavård kunde man hysa vissa betänkligheter. I fråga om det förra av dessa ämnen hade med fog anmärkts, att det vore av väl speciell karaktär för att här böra ifrågakomma som undervisningsämne, och vad beträffade barnavård, som ju i och för sig lämpligen borde kunna förekomma såsom ämne i en högre flickskola, kunde ändamålsenligheten av att införa ämnet på undervisningsplanen i så stor omfattning som skett ifrågasättas.

Emellertid, framhåller överstyrelsen vidare, försvagades dessa och liknande invändningar av det förhållandet, att vederbörande skola skulle vara berättigad att med viss frihet uppgöra undervisningsplanen för den praktiska linjen, vilken skulle kunna lämpas efter personliga, lokala och andra förhållanden, blott att å linjen bereddes tillfälle till undervisning, förutom i andra föreskrivna ämnen, i minst tre av de i undervisningsplanen upptagna praktiskt husliga ämnena. Detta antal borde i överensstämmelse med vad överstyrelsen anfört i fråga om ämnet vävning reduceras

till två. Sådant ämne, vari av en eller annan anledning undervisning ej lämpligen syntes kunna eller böra meddelas, behövde således ej upptagas på vederbörande skolas undervisningsplan.

Skolöverstyrelsen har uttalat sig jämväl beträffande de av de sakkunniga föreslagna riktlinjerna för det inre arbetet.

Åtskilligt av vad som innehölls i dessa riktlinjer hade redan, säger överstyrelsen, åtminstone i någon grad vunnit tillämpning vid många av våra skolor, annat vore relativt nytt och oprövat. Till det relativt nya hörde bl. a. upptagandet av det enskilda arbetet såsom en mera allmän anordning beträffande skolarbetet, om ock dylikt i form av föredrag och referat m. m. i viss grad redan ingått i lärjungarnas arbete. Detta enskilda arbete, avseende att befrämja ett mera självständigt och individualiserat studiesätt, skulle i större omfattning och i mera allvarlig form förekomma endast på det högre skolstadiet, där lärjungarna kunde förutsättas äga härför erforderlig mognad. Anordnandet av dylikt arbete på ett ändamålsenligt sätt bleve en ganska maktpåliggande uppgift för vederbörande lärare, och krävde, såsom de sakkunniga ock framhållit, en viss verksamhet. Detta gällde jämväl andra moment i dessa riktlinjer, något som ock de sakkunniga beaktat. I det hela kunde överstyrelsen ej annat önska, än att de ifrågavarande riktlinjerna, så långt det visade sig möjligt och ändamålsenligt, vunne beaktande vid skolarbetet. De vore dock och kunde helt naturligt ej vara eller bliva annat än råd och anvisningar, vilkas praktiska värde, såsom ock av de sakkunniga antytts, i det väsentliga ytterst bleve beroende av den enskilde lärarens personliga läggning och förmåga att på ett fruktbringande sätt omsätta dem i sin lärargärning.

Vad beträffar lärostoffets läggning och undervisningsarbetets inre anordning, hava de sakkunniga sökt att i fråga om den kommunala flickskolan bringa i tillämpning vad såväl av mig i mitt anförande till statsrådsprotokollet vid avlåtande till 1927 års riksdag av proposition angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m. som av riksdagen i dess skrivelse i anledning av samma proposition framhållits som eftersträvansvärt i fråga om samling i skolarbetet och begränsning av det samtidigt inhämtade lärostoffet. På samma gång hava de sakkunniga sökt bereda större utrymme och möjlighet för ett arbete, där önskvärd hänsyn kunde tagas till lärjungarnas individuella läggning och självverksamhet. Därvid hava de sakkunniga ansett sig kunna med fördel taga till utgångspunkt vissa av 1927 års riksdag framlagda grundlinjer för arbetet å gymnasiet. Med tillämpning av dessa hava de sakkunniga föreslagit, att de teoretiska undervisningsämnen skulle för varje lärjunge i de två högsta klasserna begränsas till en grupp fasta ämnen jämte ett visst antal fritt tillvalda ämnen. Vad de sakkunniga sålunda föreslagit har vunnit principiellt understöd från så gott som samtliga dem, som yttrat sig över det föreliggande förslaget. Undantag utgöra endast de enstaka fall, då man ansett den föreslagna anordningen icke böra tillämpas i en femårig skola. Ehuru jag för min del är övertygad om att även inom en femårig skolas högsta klass en koncentrationsanordning sådan som de sakkunniga före-

Departementschefen.

slagit med fördel skulle kunna tillämpas, anser jag mig icke här behöva ytterligare ingå på denna fråga, enär jag — såsom tidigare nämnts — håller före, att den kommunala flickskolans lärokurs, då den bygger på avslutad folkskola, i varje fall bör omfatta sex årsklasser.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle den fasta kärnan av ämnen omfatta ämnena kristendom, modersmålet, historia, ett främmande språk samt det ena året hälsolära, det andra året ekonomilära. Till dessa ämnen skulle varje lärjunge vara skyldig att tillvälja, på den teoretiska linjen ytterligare tre ämnen och på den praktiska vissa grupper praktiska ämnen. I de över förslaget avgivna yttrandena har bland annat uttalats den meningen, att det borde stå lärjunge fritt att utöver de tre obligatoriska tillvalsämnena ytterligare tillvälja ett eller annat ämne. För min del har jag intet annat att erinra mot den sålunda föreslagna anordningen än att dylikt utsträckt tillval må medgivas lärjunge först sedan lärarkollegiet med hänsyn till lärjungens studieläggning samt hennes andliga och kroppsliga utrustning finner sig kunna lämna sitt medgivande.

I fråga om de för skolans båda högsta klasser upptagna undervisningsämnena hava vissa anmärkningar framställts. Sålunda har man med hänsyn till det stora antalet ämnen, som där förekommer, uttalat farhågor för att ett så stort antal skulle snarare befrämja splittring än samling i arbetet och att dubbelläsning och tidsspillan skulle därav kunna förändras. Denna anmärkning synes mig bero på en missuppfattning av den av de sakkunniga föreslagna anordningen. Enligt denna skulle undervisningen för varje lärjunge inskränkas till *högst 8 ämnen*, av vilka tre skulle av lärjungarna själva väljas inom en viss större krets av närmare uppgivna ämnen. Det synes mig då svårt att förstå, att även om antalet av de ämnen, bland vilka valet sålunda skulle ske, vore stort, detta skulle kunna splittra arbetet eller vålla dubbelläsning eller tidsspillan. Snarare är det väl så, att då den föreslagna omläggningen av undervisningen har till sitt huvudsyfte att undervisningen må, i högre grad än hittills, kunna tillgodose lärjungarnas individuella läggning och anlag, detta syfte befrämjas just därigenom, att ett rikare urval av ämnen möjliggöres för lärjungarna.

Det har vidare förmenats, att det skulle bidra till att förebygga splittring i arbetet, ifall vissa av de på de sakkunnigas undervisningsplan upptagna ämnena sammanfördes med varandra till ett enda ämne, så att t. ex. hälsolära alltid förenades med biologi, ekonomilära med historia och samhällslära o. s. v. Då jag i likhet med de sakkunniga anser det i hög grad önskvärt, att varje kvinna på det åldersstadium det här gäller erhåller en grundlig insikt såväl i personlig som i bostads- och samhällshygien samt därtill får genomgå en teoretisk och praktisk kurs i hemsjukvård och olycksfalls behandling, kan jag icke se annat än att denna angelägenhet bäst befrämjas därigenom att ämnet hälsolära göres obligatoriskt och icke förbindes med ämnet biologi. Det är ju uppenbart, att vid undervisningen

i ämnet hälsolära vissa delar av biologien — t. ex. människokroppens byggnad och förrättningar — måste medtagas såsom förutsättningar, men detta förhållande måste väl anses ligga i själva begreppet hälsolära, utan att sådant behöver uttryckligen angivas genom att i ämnesrubriken upptaga även ordet biologi. Erhåller ämnet hälsolära såsom fast läroämne beteckningen "biologi och hälsolära" är att befara att huvudvikten vid undervisningen i ämnet kan i vissa lärares händer komma att läggas så starkt på biologien, att denna i själva verket därigenom tränger sig in som ett fast ämne, inkräktande på det utrymme hälsoläran egentligen skulle erhållit.

Skulle någon lärjunge i de två övre klasserna önska i vidsträcktare mån bedriva fortsatta biologiska studier, står utvägen att tillvälja ämnet biologi henne öppen.

Vad nu sagts om ämnet hälsolära gäller i stort sett även det föreslagna ämnet ekonomilära. I likhet med de sakkunniga håller jag för önskvärt, att *alla* flickor erhålla någon kunskap i de allmännaste ekonomiska lagarna. Kunskapen på detta område är — såsom de sakkunniga anmärkt — tyvärr även hos dem, som åtnjutit högre skolundervisning, ofta beklagligt ringa, och en ordnad, för alla gemensam undervisning i dessa stycken måste därför sägas fylla ett bestämt behov. Man får icke glömma, att en högst betydande del av vårt folks årliga inkomstbelopp i själva verket förvaltas av landets husmödrar. Skulle nu ämnet ekonomilära med nödvändighet sammanföras till *ett* ämne med ämnet historia och samhällslära, kunde det befaras att det lätt nog komme att drunkna i det stora mångomfattande ämnet. Det är givet att ämnet ekonomilära förutsätter insikter både i historia och samhällslära; det är därför önskligt att, såsom de sakkunniga föreslagit, lärarna i de olika hithörande ämnena planlägga och anordna sin undervisning i samförstånd med varandra.

Såsom redan nämnts hava olika meningar yttrats i fråga om kristendomsämnets förekomst på undervisningsplanen. De sakkunniga hava tänkt sig, att detta ämne skulle vara obligatoriskt på det sätt, att lärjungarna på det differentierade stadiet skulle under en timme i veckan deltaga i en undervisning i ämnet, som bedrivs huvudsakligen i form av föreläsningar, diskussioner och samtal rörande betydelsefullare religiöst-sedliga frågor. Därjämte skulle ämnet med två timmar i veckan ingå bland de ämnen, som på förut angivet sätt skulle kunna tillväljas. Mot detta förslag hava anmärkningar framställts, i det man ansett, att man med blott en veckotimmes obligatorisk undervisning ej skulle kunna nå det syftemål, man ville vinna med kristendomsundervisningen på ifrågavarande stadium. Utan att i övrigt hava något att anmärka mot det läroinnehåll de sakkunniga föreslagit skola ingå i kristendomsämnet, kan jag icke undertrycka den farhågan, att den av de sakkunniga åt ämnet tillmätta tiden är väl knapp. Jag anser fördenskull att ämnet bör upptagas såsom obligatoriskt med två veckotimmar i varje klass även på det differentie-

rade stadiet. Under sådana förhållanden skulle ämnet givetvis ej ingå bland de s. k. tillvalsämnen.

Slutligen har det från något håll uttalats tvekan om lämpligheten att såsom tillvalsämne medtaga ämnet psykologi. I motsats härtill har från många håll inom flickskolevärlden uttalats tillfredsställelse med att de sakkunniga i likhet med skolkommissionen upptagit ämnet på flickskolans undervisningsplan. Jag finner det anmärkningsvärt, att så ej långt före detta skett vid våra flickskolor. Under det att de unga (i ämnena geografi, biologi, fysik och kemi) erhållit en jämförelsevis ingående och omfattande undervisning om den yttre naturen, har, med undantag av vad religionsundervisningen kunnat i vissa fall meddela, människans eget inre liv, själslivet, föga uppmärksamats. Jag anser det vara välbetänkt, att de kvinnliga lärjungarna få, om de så önska, stifta bekantskap med det högre själslivets psykologi med särskilt beaktande av sådana företeelser inom hemlivet, samhällslivet och det allmänna kulturlivet, som med hänsyn till den kvinnliga ungdomens ställning och uppgifter kunna påkalla psykologisk belysning. Jag vill därför livligt tillstyrka det sålunda av de sakkunniga föreslagna upptagandet av ämnet psykologi på flickskolans läroplan.

Vad beträffar de av de sakkunniga avfattade, i stadgeförslaget upptagna anvisningar och råd i fråga om det inre arbetets bedrivande kan jag — utan att nu inlåta mig på frågan om dessa böra hava sin plats i en kommande stadga eller i form av anvisningar fogas till undervisningsplanen för de kommunala flickskolorna — i allt väsentligt ansluta mig till de principer, som de sakkunniga uttalat i berörda sammanhang. I synnerhet synes det mig önskvärt, att den form av inre arbete, som föreslagits under benämningen "enskilt arbete", måtte vinna det beaktande, det förtjänar såsom en viktig hävstång för den eftersträfvade omläggningen av skolans inre arbete.

En annan form, under vilken man velat befrämja lärjungarnas utveckling, erbjuder tydligen den utvidgning av ledigheten för idrott och annan friluftsverksamhet, som föreslagits och som av de sakkunniga upptagits även för de nu ifrågasatta läroanstalterna. I flera av de inkomna yttrandena hava uttalats farhågor för att de föreslagna 15 dagarnas ledighet för nämnda ändamål icke skulle för närvarande kunna fullt utnyttjas. Vid övervägande av denna fråga har jag kommit till det resultatet, att antalet dagar icke bör inskränkas. Jag tillåter mig dock att i detta sammanhang erinra om vad jag vid framläggande av förslag till omorganisation av det högre skolväsendet i detta hänseende yttrade. Då jag vid detta tillfälle uttalade mig för att 15 dagar under läsåret skulle användas för främjande av lärjungarnas idrottsliv och friluftsverksamhet, förestavades detta av den uppfattning, åt vilken även 1924 års skolsakkunniga givit uttryck, att de ifrågasatta sysselsättningarna i det fria skulle kunna utgöras ej blott av idrottsövningar utan även av längre vandringar, bio-

logiska exkursioner och andra studieutflykter, friluftsarbete o. dyl. Jag vidhåller vad jag då anförde och vill härtill blott foga det påpekan- det, att det naturligen är av allra största vikt, att berörda ledighet kommer att så användas, att motvilja mot saken ej väckes. Jag finner det alltså vara av stor betydelse, att sådana föreskrifter och anvisningar givas beträffan- de ifrågavarande ledighet, att den i möjligaste mån anpassas efter olika lokala och individuella förhållanden och icke stelnar i en schablonmässig tillämpning.

5. Anknytning till gymnasiet.

I det föregående har jag berört frågan om den kommunala flicksko- lans ändamål och i samband därmed angivit min mening i detta hän- seende. Nämda fråga giver emellertid anledning till uppställandet av det spörsmålet, vilken ställning i vårt skolsystem den kommunala flick- skolan bör intaga i förhållande till andra dit hörande skolformer. Jag har redan omnämnt flickskolans ställning till folkskolan, och det återstår således att något överväga flickskolans förhållande till det allmänna läroverket, i främsta rummet till gymnasiet.

Denna fråga har upptagits till skärskådande av 1927 års skolsakkun- niga, vilka jämväl erinrat om vad i detta hänseende förevarit vid 1927 års riksdag. De sakkunniga anför bland annat följande.

I samband med frågan om flickskolans ändamål hava de sakkunniga ansett sig böra beröra ett spörsmål, som på grund av vid 1927 års riksdag väckta motioner, I: 252 och II: 399, kommit under riksdagens om- prövning. I förstnämnda motion, med vilken den sistnämnda i avseende på innebörden sammanfaller, yrkades, att högre läroverk för flickor i första hand måtte omfatta en högre flickskola, så nära som möjligt över- ensstämmande med de nuvarande flickskolorna, och ett därmed förbundet gymnasium samt därjämte, där skäl därtill föreläge, en realskola. I an- ledning härav anförde riksdagen i sin skrivelse nr 262 följande: »Även om riksdagen finner vissa skäl tala för inrättande vid flickläroverken av särskilda linjer, som i avseende å undervisningens allmänna plan- läggning och inriktning närmast överensstäm- ma med den nuvarande högre flickskolan, har detta spörsmål kommit i ett väsentligt förändrat läge genom det förslag om inrättande av särskilda kommunala flick- skolor, som underställts riksdagens omprövning. Vid bedömandet av nu föreliggande spörsmål synes man knappast kunna underlåta att taga hänsyn till dess reella sammanhang med frågan om anordnandet av ett kommunalt flickskoleväsen, och riksdagen förutsätter därför, att motio- nerna i nu avhandlade hänseende komma under bedömande i samband med utarbetande av det förslag till anordnande av kommunala flicksko- lor, om vars framläggande för 1928 års riksdag riksdagen i det följande kommer att göra hemställan. Under sådana förhållanden anser sig riksdagen icke nu böra bifalla motionerna i fråga.»

Vad beträffar den sålunda väckta frågan om den högre flickskolans kombinerande med vare sig realskola eller gymnasium, ställa sig de sak- kunniga principiellt tveksamma rörande lämpligheten av en dylik för-

ening, enär densamma, hur den än anordnas, näppeligen kan undgå att förrycka arbetet inom de olika skolformerna och lägga vissa svårigheter i vägen för uppnående av det syfte, som dessa skolformer hava att fylla.

Uppenbart är, att en skolform sådan som den högre flickskolan med ett syfte, som är så starkt inriktat på den kvinnliga ungdomens utbildning för husliga eller eljest praktiska syften, kräver, att undervisningen redan från början i möjligaste mån inställes på att tjäna dessa ändamål. Skulle nu på någon av den högre flickskolans klasser inympas vare sig en realskollinje eller en gymnasielinje, är det uppenbart, att dessa linjer för tillgodoseende av sina särskilda syften måste ställa vissa krav på kursläggningen i flickskolans lägre klasser, krav, vilka kunna komma att verka förryckande på skolans huvuduppgift. Nu är det väl sant, att ekonomiska och andra förhållanden på vissa orter kunna, trots de menliga verkningarna därav, komma att påkalla dylika kombinerade skolformer. Men då det nu vid en nyorganisation av skolväsendet gäller att se till att de skilda bildningsmål, som våra olika ungdomsskolor hava att tjäna, i möjligaste mån ostört tillgodoses, synes det också de sakkunniga önskvärt, att de olika skolformerna så vitt möjligt hållas isär. Då numera genom andra skolformer så mångfaldiga möjligheter öppnas för den kvinnliga ungdomen att nå fram till realexamen eller studentexamen, är det av vikt, att den väg, som genom den kommunala flickskolan vill föra denna ungdom till en efter kvinnans egenart speciellt avsedd utbildning, i görligaste mån hålles fri från sidovägar, vilka kunna innebära lockelser att ej fullfölja det ursprungligen eftersträfvade målet. Av det sagda torde framgå att de sakkunniga hålla för tjänligast, att den kommunala flickskolan befrias från bihang av det ena eller andra av de i det föregående antydda slagen eller, om så mera undantagsvis på grund av tvingande lokala förhållanden ej skulle kunna ske, anordningar måtte träffas för att vid en eventuell kombination av flickskola och andra skolformer förebygga, att flickskolans kurser och arbete allt för mycket förryckas. I överensstämmelse med denna sin ståndpunkt hava de sakkunniga vid utarbetandet av undervisningsplaner för den kommunala flickskolan tagit hänsyn uteslutande till denna skolas ändamål och därav föranledda behov.

I några av de utlåtanden, som avgivits över de sakkunnigas förslag, har förevarande fråga berörts.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen yttrar angående de sakkunnigas ståndpunkt i detta hänseende följande.

Centralstyrelsen delade de sakkunnigas mening, att flickskolan hade sitt särskilda syfte, som icke finge förryckas genom anknytning till andra högre skolformer. Å andra sidan funne styrelsen möjligt, att brist på anknytning till gymnasium kunde föranleda, att flickkorna för att tillförsäkra sig möjligheten till fortsatta studier föredroge att söka inträde i realskolan och sålunda ginge miste om den för flickkorna mera avpassade lärogången i flickskolan. Centralstyrelsen hade dock vid övervägande av dessa förhållanden funnit, att en övergång från sexårig flickskola ej kunde ske förrän efter fjärde klassen, ej heller senare på grund av i femte klassen inträdande differentiering. Övergång från fjärde

klassen till treårigt gymnasium skulle emellertid medföra, att kurserna i flickskolans fyra första klasser måste bliva i huvudsak desamma som i den fyraåriga realskolan, varigenom flickskolans lugnare arbetstakt komme att försvinna och ersättas av den forcering, som enligt centralstyrelsens mening alltid måste karakterisera den fyraåriga realskolan. Vid övergång från sagda klass till fyraårigt gymnasiums första ring bleve skoltiden för flickorna förlängd till 14 år. Om åter den kommunala flickskolan gjordes sjuårig på fyraårig grundskola, syntes det centralstyrelsen möjligt, att kurserna så anordnades, att övergång till fyraårigt gymnasium kunde ske från femte klassen, varigenom studentexamen skulle kunna nås på samma tid som den nu vid flickskolorna vanliga eller 13 år.

Skolöverstyrelsen framhåller, att frågan om flickskolans ställning inom skolsystemet måste anses vara av väsentlig betydelse.

Tidigare hade vid olika tillfällen, bland annat i många yttranden över skolkommisionens betänkande, betonats angelägenheten av att vid den högre flickskolans organisation underlätta övergång till lämplig klass till gymnasiet, eventuellt även till realskolan. *Skolöverstyrelsen* hade jämväl i sitt yttrande över skolkommisionens betänkande framhållit, att denna synpunkt så vitt möjligt borde vinna beaktande vid flickskolans ordnande, och reservanternas inom överstyrelsen hade uttalat väsentligen samma mening. 1924 års skolsakkunniga hade sökt underlätta övergången från flickskolan såväl till gymnasiet som till klass, i vilken real-skolexamen avlades, på det att även de flickor, som önskade avlägga real- eller studentexamen, skulle kunna med fördel begagna sig av undervisningen i den för den kvinnliga ungdomen särskilt tillrättalagda skolan. I nu föreliggande betänkande gjordes gällande en från denna uppfattning väsentligen avvikande principiell ståndpunkt, i det att åtgärder i berörda syfte syntes varken lämpliga eller behövliga. De förmenades lätt verka förryckande på flickskolans huvuduppgift, och numera funnes eller komme snart att finnas mångfaldiga andra möjligheter för den kvinnliga ungdomen att nå fram till real- eller studentexamen.

Även om överstyrelsen ville till fullo instämma med de sakkunniga däri, att flickskolan givetvis i första hand borde organiseras för sitt huvudsyfte, syntes det överstyrelsen vara av stor vikt, att skolan ej komme att stå isolerad i förhållande till andra läroanstalter, och av särskild betydelse för skolans egen utveckling, att möjligheten till ordnad övergång, utan att skolans egentliga uppgift åsidosattes, bereddes från densamma till gymnasiet genom en ändamålsenlig inriktning av kursplanerna. För litet hänsynstagande i detta avseende komme otvivelaktigt att verka återhållande på skolans rekrytering, därigenom att de flickor, vilka önskade hålla gymnasievägen öppen, såge sig nödsakade att avstå från de fördelar, flickskolan kunde erbjuda i jämförelse med realskolan.

Vid sådant förhållande syntes det överstyrelsen nödvändigt att upprätthålla den grundsatsen, att undervisningen i flickskolan erhöles en sådan läggning, att från skolans fjärde klass inträde utan komplettering kunde vinnas i det fyraåriga gymnasiets första ring. Med hänsyn till läroverksorganisationens, och icke minst de statliga flickläroverkens,

av 1927 års riksdag fastställda organisation syntes det vidare vara av nöden, att undervisningsplanen för femte klassen i den kommunala flickskolans teoretiska linje utformades med hänsynstagande till att enahanda övergångsmöjligheter öppnades jämväl från nämnda klass till det treåriga gymnasiet första ring. Sådana möjligheter kunde uppnås genom lämpligt utnyttjande av tillvalsrätten i förening med en ändamålsenlig inriktning av de skilda ämnenas lärokurser och syntes sålunda ej lägga hinder i vägen för de anordningar i fråga om ämnesdifferentiering och arbetets bedrivande, som överstyrelsen samtidigt förordade.

Slutligen har *styrelsen för svenska stadsförbundet* uttalat sig i fråga om den kommunala flickskolans förhållande till gymnasiet och framhåller därvid, bland annat, att den av de sakkunniga föreslagna flickskolan på denna enligt styrelsens mening mycket väsentliga punkt uppvisade en bestämd skillnad från de nuvarande privata flickskolorna.

De möjligheter, som enligt de sakkunnigas förmenande genom tillgängliga skolformer öppnats för den kvinnliga ungdomen att nå fram till realexamen eller studentexamen, bleve, säger styrelsen, mycket olika på olika håll, och det syntes önskvärt, att föräldrarna bereddes tillfälle att, när de så önskade, låta barnen taga de nämnda examina utan att därvid av en kanske teoretiskt riktig organisationsform tvingas att underkasta sig eljest opåkallade utgifter. Om i ett visst fall studentexamen kunde uppnås genom undervisning några år i en kommunal flickskola i den egna staden och sedan övergång till gymnasium i en annan stad, vore det självfallet av stor ekonomisk betydelse för vederbörande föräldrar, om dessa genom sättet för flickskolans anordnande tvingades att från början sätta barnen i grannstadens skolor. För föräldrar, som av antipati för samskolidén eller därför att de önskade en något lugnare arbetstakt för flickorna under pubertetsåldern, så långt görligt ville anlita den kommunala flickskolan för barn, som avsåges skola taga studentexamen, vore det heller icke tillräckligt, att väg till studentexamen genom annan skolform funnes att tillgå. Med den skarpa gräns, de sakkunniga uppdragit mellan vägen till real- eller studentexamen å ena sidan och kommunala flickskolan å den andra, bleve följden antingen att valet finge ske på ett tidigare stadium än önskvärt vore eller att föräldrarna undveke kommunala flickskolan för att under alla förhållanden hålla möjligheterna öppna till en examen, som dock gäve åtminstone viss formell kompetens. Om det kunde befaras att den bristande kontakten med andra skolformer gjorde den föreslagna kommunala flickskolan mindre begärlig, måste man självfallet på kommunalt håll ställa sig avvisande på tanken att begära inrättandet av dylika skolor.

Departement-
schefen.

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen hava olika meningar framkommit angående möjligheten och lämpligheten att anordna en anknytning mellan den kommunala flickskolan och det allmänna läroverket, särskilt gymnasiet.

Sålunda hava de sakkunniga ställt sig principiellt avvisande till en sådan tanke och därvid letts av den uppfattningen, att en skolform med ett sådant syfte som den högre flickskolans kräver att undervisningen redan

från början i möjligaste mån inställes på att tjäna detta syfte. Då numera genom andra skolformer så mångfaldiga möjligheter öppnats för den kvinnliga ungdomen att nå fram till realexamen eller studentexamen, vore det av vikt, att den väg, som genom den kommunala flickskolan vill föra denna ungdom till en efter kvinnans egenart speciellt avsedd utbildning, i görligaste mån hålles fri från sidovägar, vilka kunna innebära lockelser för lärjungarna att ej fullfölja det ursprungligen eftersträfvade målet. Skulle emellertid på grund av tvingande lokala förhållanden övergångsanordningar icke kunna undvikas, betona de sakkunniga nödvändigheten av att dessa måtte bliva sådana, att flickskolans kurser och arbete därigenom ej allt för mycket förryckas.

Av dem, som yttrat sig över det föreliggande förslaget, har flertalet givit uttryck åt önskvärdheten av att anknytningsmöjligheter på ett eller annat sätt komme till stånd mellan flickskolan och gymnasiet, på samma gång som de betonat, att sådana anordningar icke finge förrycka skolans arbete eller undanskymma dess huvudändamål. För anordnandet av särskilda övergångar ha huvudsakligen anförts tre skäl. Man har ansett, att det för åtskilliga av de flickor, som hade för avsikt att genomgå gymnasiet, skulle vara en avgjord fördel att gå till gymnasiet den längre men lugnare väg, som flickskolan erbjuder, i stället för den kortare men mera påfrestande genom realskolan. Man har därjämte anført, att i de fall då på orten icke finnes något gymnasium, många föräldrar skulle, därest anknytningsmöjligheter vore anordnade vid flickskolan, beredas fördelen att kunna behålla barnen i hemmet så mycket längre och sålunda en kostnadsbesparing åstadkommas. Det har slutligen framhållits att, ifall flickskolan icke erbjöde några övergångsmöjligheter, detta skulle kunna medföra att åtskilliga flickor, som icke från början bestämt sig för eller kunnat bestämma sig för vilken av de båda vägarna: gymnasievägen eller flickskolevägen de önskade gå, redan från början skulle giva realskolan, som säkrare hölle möjligheterna öppna för det förra alternativet, företräde framför flickskolan, varav åter skulle bliva en följd, att på samma gång som flickskolan allt mer avfolkades, en del flickor kastades in på en studieväg, som de eljest icke skulle hava valt.

För min egen del kan jag icke finna annat än att de skäl, som sålunda blivit anförda för anordnande av en anknytning mellan flickskolan och gymnasiet, innehålla åtskilligt behjärtansvärt. För bedömande av denna fråga synes det mig emellertid vara av betydelse att skilja mellan ett mera generellt och ett mera individuellt sätt att ordna anknytningen i fråga. Med det förra avses en anordning, som går ut på att — oavsett om flera eller färre lärjungar ha för avsikt att övergå från den ena skolformen till den andra — lärokurserna i den ena skolan för *samtliga* lärjungar i en viss klass läggas så, att de svara mot kurserna i en viss klass i den andra. Vid ett individuellt anknytningsförfarande åter erhålla de

olika klassernas kurser den läggning, som påkallas av den ifrågavarande skolformens eget slutmål, och blott för de lärjungar, som ha för avsikt att övergå till en annan skola, träffas vissa lämpliga anpassningsanordningar i fråga om lärokurserna.

Det är ju ingalunda ovanligt, att anknytningsmöjligheter av generell art anordnas mellan olika skolformer. Så är fallet t. ex. med folkskolan och realskolan. Enligt 1927 års riksdags beslut skall övergång kunna ske från folkskolans fjärde klass till den femåriga realskolans första klass samt från folkskolans sjätte klass till den fyraåriga realskolans första klass. I detta fall är det emellertid den högre, mottagande skolan, realskolan, som fått rätta sina kurser efter den lägre, avlämnande, folkskolan, och icke tvärtom. Man har nämligen, och detta med all rätt, varit mån om att icke folkskolans lärogång hän mot sitt självständiga slutmål skulle styckas eller förryckas genom sidohänsyn, som i varje fall endast kunde komma en ringa del av lärjungarna till godo, nämligen dem, som hade för avsikt att övergå till en högre skola. Med alldeles samma rätt synas nu målsmännen för den högre flickskolan kunna kräva, att icke heller denna skolas lärogång skall genom den ena sidohänsynen efter den andra länkas ur sina banor för att efter avvikelser än åt det ena, än åt det andra hållet äntligen söka sig fram till skolans egentliga huvudändamål. Det synes mig nämligen uppenbart att, ifall flickskolans kurser skola anordnas på det sättet, att fjärde klassens kurser generellt lämpas efter det fyraåriga gymnasiet första ring och femte klassens efter det treåriga gymnasiet första ring, det icke kan komma att återstå mycket av den skola, som skulle haft till syfte att förverkliga den nuvarande flickskolans, från realskolans avvikande bildningstyp.

För folkskolans vidkommande har, såsom jag nyss erinrat, saken blivit ordnad på det sättet, att den högre skolans begynnelsekurser lämpats efter folkskolans. Denna utväg står icke flickskolan till buds, enär den läroanstalt, till vilken övergången från flickskolan skall ske — gymnasiet — måste anlägga sina kurser ur helt andra synpunkter än dem, som hänsynen till flickskolans kurser skulle göra önskvärda.

Till de betänkligheter, som nu anförts mot generella anordningar för övergång från flickskolan till gymnasiet, kommer ytterligare följande. Såsom motiv för upprättande av kommunala flickskolor har riksdagen, såsom jag tidigare påpekat, uttryckligen anfört, att *vid sidan av* de studiemål, som realskol- och studentexamina representerade, säkerligen även för framtiden komme att fortbestå de mera allmänna bildningsmål, som i vårt land av ålder företräts av de högre flickskolorna. När man nu med hänsyn härtill skrider till verket att upprätta särskilda skolor för den kvinnliga ungdomen, synes man givetvis böra få utgå ifrån såsom det normala, att den ungdom, som kommer att begagna sig av skolans undervisning, även kommer att kvarstanna i skolan tills dess slutmål uppnåtts.

Att under sådana omständigheter på icke mindre än två olika punkter (i skolans fjärde och femte klasser) träffa generella anordningar, som skulle vara ägnade att formligen inbjuda skolans lärjungar att avbryta sin skolgång för att övergå till just den skolform, vid sidan av vilken riksdagen funnit flickskolan vara behövlig, måste jag för min del beteckna som innebärande en uppenbar motsägelse.

Slutligen synes man kunna befara att, därest inom flickskolan på icke mindre än två särskilda ställen (och vid en eventuell femklassig sådan just vid dess avslutning), övergångsvägar byggas från flickskolan till gymnasiet, en allt för stor del av flickskolans lärjungar skall lockas att på dessa vägar vandra över till gymnasiet och därmed också anledning givas till en ingalunda önskvärd »sugning» till studentexamen.

Av de skäl, som nu blivit anförda, finner jag mig förhindrad förorda, att generella anordningar vidtagas för att åstadkomma anknytning mellan flickskolan och gymnasiet. Då man torde vara berättigad att antaga, att det stora flertalet lärjungar i flickskolorna kommer att fortsätta sin väg till flickskolans slut och det sålunda endast blir ett mindretal, som övergår till gymnasiet, synes mig flickskolans kurser böra få sin allmänna läggning bestämd av vad som kräves för uppnäendet av flickskolans eget mål. Vid sidan härav synas mig emellertid för de flickor, som önska övergå till gymnasiet, utan större svårighet lämpliga *individuella* övergångsanordningar kunna läggas till rätta. Jag har tänkt mig dessa på följande sätt. De flickor, som hava för avsikt att från fjärde klassen i flickskolans sexåriga lärokurs, respektive femte klassen i dess sjuåriga övergå till det fyraåriga gymnasiet första ring, skola vid flyttningen till nämnda fjärde, respektive femte klass giva detta tillkänna för skolans rektor, som då har att sörja för att i de undervisningsämnen, i vilka en omläggning erfordras för att vinna anknytning till gymnasiet begynnelsekurser, en sådan omläggning kommer till stånd i samband med den ordinarie undervisningen i ämnet. Gäller det t. ex. ämnet matematik, synes saken kunna ordnas så, att de tilläggskurser eller i övrigt ändrade kurser, som erfordras för de flickor, vilka ämna övergå till gymnasiet, genomgås under någon viss därför anslagen del av de ordinarie matematiktimmarna. En dylik samtidig undervisning av olika lärjungegrupper har länge förekommit i många av våra skolor och torde stå i god överensstämmelse med de nu aktuella försöken att bereda större utrymme vid undervisningen åt lärjungarnas arbete på egen hand. För de flickor, som från femte klassen i sexårig lärokurs, respektive från sjätte klassen i sjuårig önska övergå till det treåriga gymnasiet första ring, torde möjlighet till omedelbar övergång kunna åvägbringas så mycket lättare, som enligt det föreliggande förslaget en ganska stor frihet i fråga om ämnesval skall äga rum i nämnda klass. Nu ifrågavarande flickor anmäla vid flyttningen till femte resp. sjätte klassen hos skolans rektor sin avsikt att övergå till gymnasiet, varefter rektor lämnar dem

nödiga anvisningar och råd angående de ämnen och kurser, som de för sitt syfte hava att välja, samt vidtager de åtgärder i övrigt, som kunna underlätta nämnda övergång.

Ordnas anknypningen mellan flickskolan och gymnasiet på det sätt, jag nu föreslagit, kommer för de flickor, som önska övergå från flickskolan till gymnasiet, vägen härför att underlättas, på samma gång som skolans normala lärogång blir obruten för den del av skolans lärjungar, som önska fullständigt genomgå flickskolan och alltså söka uppnå flickskolans eget studiemål.

Av vad jag tidigare yttrat angående det allmänna förhållandet emellan flickskolan och realskolan liksom ock av vad jag i det föregående andragit emot en generell anknypning till annan skola, torde framgå, att jag finner mig böra bestämt motsätta mig tanken på tillrättaläggandet av någon vare sig individuell eller generell anknypning från flickskolans sida till realskolan.

6. Skolans ledning och arbetskrafter.

De sakkunniga hava, såsom jag i det föregående omnämnt, framhållit, att deras utredningsarbete åsyftat att med den kommunala mellanskolan som förebild i bland annat ekonomiskt-administrativt hänseende utforma den skoltyp, som skulle utgöras av de ifrågasatta kommunala flickskolorna. De bestämmelser i fråga om ledningen av flickskolorna och dessa skolors lärarkrafter, som föreslagits av de sakkunniga, äro därför i allt väsentligt överensstämmande med dem, som gälla för de kommunala mellanskolorna. I vissa fall åter hava de sakkunniga föreslagit avvikelser, som ansetts behövliga och lämpliga, och jag torde därför i det följande böra lämna en redogörelse för sakkunnigförslaget i nu ifrågavarande hänseenden samt för de uttalanden, som i de avgivna utlåtandena gjorts i avseende därå. De spörsmål, som jag sålunda kommer att närmare beröra, gälla 1) styrelse, 2) lärarkrafter, 3) behörighet till ordinarie lärartjänst, 4) rektors och lärares tillsättning samt 5) undervisningskyldighet.

- 1. Styrelse.** För varje skola skulle finnas en styrelse, vilken enligt de sakkunnigas förslag (§ 6) skulle bestå av minst fyra valda ledamöter samt dessutom av skolans rektor och biträdande föreståndarinna, därest sådan är anställd vid skolan. I styrelsen skulle finnas minst tre kvinnliga ledamöter. Av suppleanterna skulle minst två vara kvinnliga. De sakkunnigas förslag i fråga om de kvinnliga ledamöternas antal har motiverats av den omständigheten, att de kommunala flickskolorna vore avsedda endast för kvinnliga lärjungar.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen anser, att antalet valda kvinnliga medlemmar i skolstyrelsen ej borde fixeras såsom skett,

då genom en sådan bestämmelse möjligheten att få lämpliga personer i styrelsen skulle kunna försvåras; dock borde i styrelsen utom kvinnlig rektor eller biträdande föreståndarinna alltid finnas minst en kvinnlig ledamot samt en kvinnlig suppleant.

Skolöverstyrelsen uttalar i detta hänseende såsom sin mening, att kravet på antalet kvinnliga ledamöter i skolstyrelsen syntes vara onödigt vittgående. Överstyrelsen ansåge det vara tillräckligt att föreskriva, att i styrelsen skulle finnas minst två kvinnliga ledamöter samt att minst en suppleant skulle vara kvinna.

Med utgångspunkt ifrån att de kommunala flickskolorna skulle i tillämpliga delar erhålla en ställning i administrativt avseende, som stode i överensstämmelse med de kommunala mellanskolornas, hava de sakkunniga i allt väsentligt anpassat sitt förslag till kommunal styrelse för förstnämnda skolor efter motsvarande bestämmelser i stadgan för de kommunala mellanskolorna och utom vissa smärre jämkningar endast förordat sådana ändringar, som stå i samband med den omständigheten, att de kommunala flickskolorna äro avsedda uteslutande för kvinnliga lärjungar.

Emellertid hava avvikande meningar gjort sig gällande i fråga om de sakkunnigas förslag angående antalet kvinnliga medlemmar i styrelsen, i det man dels funnit kravet på minst tre kvinnliga ledamöter med minst två kvinnliga suppleanter vara alltför vittgående, dels ansett, att en sålunda fastslagen proportion skulle försvåra möjligheten att för styrelseuppdrag förvärva lämpliga personer.

Jag finner de gjorda erinringarna i viss mån berättigade. De speciellt kvinnliga intressena komma nämligen att bliva tillgodosedda i styrelsen redan genom närvaron av den kvinnliga rektorn eller, där rektorsbefattningens innehavare är manlig, biträdande föreståndarinnan, och en större rörelsefrihet vid valet av ledamöter kan icke vara annat än till gagn. Jag anser därför tillräckligt att det föreskrives, att i styrelsen skola finnas minst två kvinnliga ledamöter med minst en kvinnlig suppleant. Då det endast gäller att uppställa en minimifordran, som de väljande äro oförhindrade att överskrida, erhålles härigenom önskvärd frihet att utse det antal kvinnliga ledamöter, som på de särskilda orterna och med hänsyn till de lokala förhållandena befinnes lämpligast.

I fråga om lärarkrafter föreslå *de sakkunniga* (§ 32 mom. 1), att vid kommunal flickskola skulle vara anställda: vid sexårig skola rektor och minst fem ordinarie ämneslärare samt vid femårig skola rektor och minst fyra ordinarie ämneslärare. I den mån så erfordrades, skulle dessutom vara anställda extra ordinarie lärare ävensom nödigt antal timplärare. Som lärare skulle (§ 32 mom. 2) kunna anställas såväl kvinnor som män, dock att vid varje skola antalet kvinnliga lärare skulle utgöra minst två tredjedelar av hela antalet lärare.

Departementschefen.

2. Lärarkrafter.

I sin motivering till stadgeförslaget yttra de sakkunniga i nu angivna hänseenden huvudsakligen följande.

I § 32 mom. 1 anges att utom de ordinarie ämneslärarna, varmed, såsom av § 33 i stadgan närmare framgår, avses innehavare av tjänst i teoretiska ämnen, eventuellt med tillägg av något praktiskt ämne eller övningsämne, skola, i den mån så erfordras, vara anställda extra ordinarie lärare samt nödigt antal timlärare. Att de sakkunniga här ej nämnt även övningslärare beror därpå, att de sakkunniga förutsatt, att i likhet med förhållandet vid de kommunala mellanskolorna inga i vanlig bemärkelse ordinarie övningslärare skulle vara anställda. Då de alltså i avseende på anställningsförhållandena äro att likställa med timlärare, hava de sakkunniga ej ansett erforderligt att särskilt nämna dem.

Emellertid hade det på grund av det värde, som de praktiska ämnena och övningsämnena hava, och den betydelsefulla ställning de skulle intaga vid nu ifrågakvarande skolor, varit synnerligen önskvärt, att de sakkunniga kunnat föreslå anställandet av ordinarie lärare även i dessa båda slag av ämnen. Men då detta spörsmål endast utgör ett moment i ett komplex av likartade frågor, hava de sakkunniga ej ansett sig böra föregripa den utredning, som torde vara erforderlig, innan definitivt beslut fattas. De sakkunniga kunna likväl icke underlåta att framhålla angelägenheten av att dessa frågor erhålla en snar lösning.

De sakkunniga vilja emellertid erinra om att man genom införande av en bestämmelse liknande den, som finnes beträffande t. ex. lärare i slöjd vid folkskolor — kungörelsen den 30 juni 1920 (nr 572) angående statsbidrag för undervisning i slöjd vid folkskola, mindre folkskola eller särskild slöjdskola, § 7 — kan göra det möjligt för ett skolområde att bereda lärare i praktiska undervisningsämnena och i övningsämnena en fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende ävensom pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

I mom. 2 har föreskrivits att vid varje skola antalet kvinnliga lärare skall vara minst två tredjedelar av hela antalet lärare. Anledningen härtill är givetvis önskan att under alla förhållanden garantera, att kvinnliga lärare i önskvärd utsträckning bliva anställda vid dessa uteslutande för flickor avsedda skolor.

De sakkunniga föreslå vidare (§ 33 mom. 2), att skolstyrelsen vid förening av ämnen för ledig ämneslärartjänst skulle för tjänsten bestämma två eller tre av de i undervisningsplanen upptagna teoretiska ämnena, som på grund av sin inbördes samhörighet lämpligen borde förenas, dock att i tjänst, där sådant ansåges för skolan ändamålsenligt, skulle kunna ingå i stället för ett av de teoretiska ämnena ett praktiskt undervisningsämne eller övningsämne. I sistnämnda båda fall skulle, innan tjänsten kungjordes ledig, beslutet underställas skolöverstyrelsens prövning.

Till stöd för det tillvägagångssätt, som de sakkunniga här förordat, hava de sakkunniga under hänvisning till skolöverstyrelsens i skrivelse den 30 december 1922 gjorda framställning därom, att beslut om ledigförklaring skulle, därest det innefattade förening av läro- och övningsämne, innan tjänsten kungjordes ledig, underställas överstyrelsens prövning,

åberopat de erfarenheter, som blivit gjorda i fråga om motsvarande förhållanden vid kommunala mellanskolor och högre folkskolor, vid vilka läroanstalter en dylik anordning ansetts påkallad. I samband härmed hava de sakkunniga erinrat därom, att skolöverstyrelsen den 4 januari 1927 hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utredning angående förändrade anställningsförhållanden för övningslärarna vid allmänna läroverk, kommunala mellanskolor och högre folkskolor i syfte förnämligast att genom förening av flera tjänster antingen vid läroanstalter av sagda slag eller i annan anställning bereda dessa lärare skälig bärgning. De synpunkter, som i denna framställning gjorts gällande, äga giltighet även beträffande motsvarande befattningar vid de kommunala flickskolorna.

Beträffande vissa av de förslag, för vilka jag nu redogjort, hava uttalanden gjorts från olika håll.

Rektor vid högre lärarinneseminariet har framhållit att genom antagandet av de sakkunnigas förslag i avseende på övningslärarnas anställningsförhållanden dessa lärares ställning skulle bliva väsentligen försämrad i jämförelse med nuvarande förhållanden i de enskilda flickskolorna, samt vidare anfört, att enligt hans mening vid varje sexklassig kommunal flickskola ordinarie övningslärare borde tillsättas i teckning, musik, handarbete, gymnastik och hushållsgöromål liksom även vid varje femklassig sådan skola, som hade parallellavdelningar. Åtgärder borde därjämte vidtagas för att bereda övningslärare tillfälle att förena tjänster vid olika slag av skolor inom samma skolområde.

Biträdande föreståndarinnan för statens skolköksseminarium och hushållsskola har påpekat, att kombinationen av teoretiskt och praktiskt läroämne givetvis vore tänkbar men förutsatte med nödvändighet fackutbildning även i det praktiska ämne, som avsåges.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen berör även denna fråga.

Med framhållande att ämneslärarinnornas vid de kommunala flickskolorna rättsliga ställning enligt de sakkunnigas förslag bleve avsevärt bättre än vid de privata flickskolorna, påpekar styrelsen, att däremot övningslärarinnornas ställning bleve i flera avseenden försämrad. De sakkunniga hade ej ansett sig kunna räkna övningslärarinnorna bland de ordinarie och hade därför för ifrågavarande lärarinnor föreslagit varken ålderstillägg, avlöning under sjukdom eller pensionsrätt. Ej heller gaves dem samma ställning i kollegiet som ämneslärarinnorna — allt förmåner, som de nu hade i den privata flickskolan. Då övningsämnena i denna nya skolform komme att åtnjuta en ännu mera framskjuten ställning än i de privata skolorna, ansåge centralstyrelsen, att representanterna för dessa ämnen i de kommunala flickskolorna borde komma att åtnjuta minst samma förmåner som hittills i de privata flickskolorna.

Vidare har *centralstyrelsen för Sveriges slöjdlärläroverstyrelsen* i en till Kungl. Maj:t ingiven och till skolöverstyrelsen överlämnad skrift, med starkt betonande av de praktiska ämnenas vikt, uttryckt det önskemål,

att ordinarie lärare måtte anställas även i praktiska ämnen och i övningsämnen, samt betonat angelägenheten av en snabb utredning av detta spörsmål för dess snara lösning.

Skolöverstyrelsen, som anser nu berörda spörsmål vara särdeles betydelsefullt, erinrar om att här ifrågavarande skolform vore till det yttre mer omfattande än den kommunala mellanskolan, att i den nya skolformen praktiska ämnen och övningsämnen skulle komma att spela större roll än i något hittillsvarande slag av allmänbildande skolor och att vid statens sexklassiga real- och samskolor kunnat anställas ordinarie lärare i övningsämnen.

Det vore enligt överstyrelsens uppfattning särdeles angeläget både för undervisningen och vederbörande lärare, att så kunde ske i största möjliga utsträckning även vid den kommunala flickskolan. Med erinran om den av de sakkunniga omnämnda, av överstyrelsen den 4 januari 1927 gjorda framställningen om utredning av förändrade anställningsförhållanden för övningslärarna vid vissa slag av undervisningsanstalter, framhåller överstyrelsen önskvärdheten av att hithörande frågor snarast måtte utredas för åvägabringande av en lösning.

Beträffande de sakkunnigas förslag till föreskrift i fråga om antalet kvinnliga lärare funne överstyrelsen en så vittgående bestämmelse dels vara i och för sig obehövlig, dels innebära ett väl starkt intrång på den frihet, som borde tillkomma vederbörande kommun att ordna hithörande förhållanden. Överstyrelsen ville erinra om att motsvarande bestämmelser beträffande de kommunala mellanskolorna vore vida mindre restriktiva, i det de föreskreve, att vid skola, däri gossar undervisades, skulle finnas minst en manlig ordinarie ämneslärare och vid skola, däri flickor undervisades, minst en kvinnlig ämneslärare. Enligt överstyrelsens mening skulle det beträffande den kommunala flickskolan vara tillräckligt och lämpligast att stadga, att vid varje skola antalet kvinnliga lärare skulle utgöra minst två.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle, som jag förut nämnt, vid kommunal flickskola finnas manlig eller kvinnlig rektor. Hade skolan manlig rektor, skulle biträdande föreståndarinna anställas.

I sitt utlåtande har *rektor vid högre lärarinneseminariet* med instämmande av biträdande föreståndarinnorna vid seminariet anført rörande denna punkt, att det borde stadgas, att när en större skola hade kvinnlig rektor, denna skulle vid sin sida hava ett biträde — vare sig biträdande rektor eller föreståndarinna — som övertog viss del av göromålen och därför hade lämplig nedsättning i sin undervisningsskyldighet. Frågan om rätt att i förevarande fall förordna sådant biträde borde emellertid underställas skolöverstyrelsen.

När de sakkunniga beräkna, att vid kommunal flickskola skulle vara anställda rektor och ett visst antal ordinarie ämneslärare, vid sexårig skola minst fem och vid femårig minst fyra, utgå de ifrån den förutsättningen, att rektor icke såsom vid kommunal mellanskola nödvändigt-

vis skulle förordnas bland de vid samma skola anställda ordinarie ämneslärarna utan kunna utses bland lärare från andra skolor och andra skolformer, varigenom rektorsbefattningarna, liksom vid de allmänna läroverken m. fl. läroanstalter, skulle bliva fristående tjänster.

Då jag emellertid, såsom i annat sammanhang (sid. 67 f.) kommer att närmare utvecklas, icke för närvarande finner mig kunna biträda sistnämnda förslag utan anser överensstämmelse med förhållandena vid de kommunala mellanskolorna tillsvidare böra iakttagas i fråga om rektors tillsättning, blir följden givetvis av den sålunda ändrade förutsättningen, att skolorna till ersättning för den bortfallna, fristående rektorsbefattningen erhålla en ordinarie ämneslärartjänst. På grund härav och med hänsyn till den omständigheten, att varje skola skulle omfatta sjuårig lärokurs, kommer behovet av ordinarie lärare att i regel uppgå till minst sju. Jag förordar därför en ändring i sådant syfte i de sakkunnigas förslag. Det skulle visserligen kunna ifrågasättas, att för skola med fristående såväl sjuårig som sexårig lärokurs hade bort föreskrivas ett större antal ordinarie ämneslärare, men då man tills vidare saknar möjlighet att bedöma, huru den föreslagna organisationen kan komma att utveckla sig, och då det i varje fall står kommunen fritt att överskrida minimiantalet, torde vara lämpligast att stanna vid nämnda antal. Dessutom får jag erinra om att i de fall, då endast praktisk linje å det differentierade stadiet upprättas, behovet av ordinarie lärare lär kunna minskas till minst sex.

Vad därefter angår de sakkunnigas förslag, att vid varje skola antalet kvinnliga lärare skulle utgöra minst två tredjedelar av hela antalet lärare, har mot detsamma i det av skolöverstyrelsen avgivna utlåtandet framhållits, att denna bestämmelse dels vore alltför vittgående, dels ock kunde verka hinderligt för kommunerna vid ordnandet av hithörande förhållanden. I fråga om den därvid gjorda jämförelsen med proportionen mellan manliga och kvinnliga lärare vid de kommunala mellanskolorna bör likvisst icke förbises, att dessa i regeln äro samskolor, under det att de kommunala flickskolorna äro avsedda endast för kvinnliga lärjungar. Då det emellertid här endast gäller att fastställa ett minimum och då en ökad rörelsefrihet, här liksom i fråga om styrelsens sammansättning, måhända kan vara gagnelig, anser jag mig kunna förorda, att minst hälften av ordinarie antalet lärare skall utgöras av kvinnor.

Beträffande åter det från ett håll framkomna önskemålet, att vid större skolor skulle anställas ett biträde, biträdande rektor eller föreståndarinna, även i de fall, då skolan hade kvinnlig rektor, finner jag frågan om en dylik anordning kunna tills vidare anstå, enär det ännu är omöjligt att bedöma, huruvida skolor av detta slag komma att bliva av större omfattning.

Från flera håll hava erinringar blivit framställda mot de sakkunnigas förslag, att lärare i praktiska ämnen och övningsämnen — med visst par-

tiellt undantag, nämligen vid förening av sådant ämne med teoretiska ämnen i ledig tjänst — icke skulle kunna anställas som ordinarie lärare med därav följande pensionsrätt m. m. utan endast som timlärare. I likhet med de sakkunniga skulle jag ansett synnerligen önskvärt, om ordinarie anställning kunnat beredas nämnda lärare men finner denna fråga förknippad med så många och svårlösta spörsmål, att jag för närvarande måste avstå från att tillstyrka ett beslut i sådan riktning. Under hänvisning till vad de sakkunniga i övrigt i denna angelägenhet anfört får jag särskilt framhålla, att frågan om dessa lärares ställning i varje fall så nära sammanhänger med motsvarande spörsmål vid andra kommunala skolformer, att dess lösgörande från dessa icke är tillrädligt.

Emellertid kan icke förnekas, att ställningen blir särskilt svårartad för de lärarinnor i dylika ämnen, som vid högre flickskolors ombildning till kommunala flickskolor nödgas utbyta sin ordinarie befattnings mot anställning som timlärare. För att såvitt möjligt mildra svårigheterna i detta hänseende kunde man enligt min mening tänka sig åtgärder av olika slag, exempelvis framställning i särskilt ömmande fall till riksdagen i fråga om sådan lärarinnas pensionering m. m. eller frivilligt inskridande från kommunernas sida. Det bör härvid framhållas, att, i likhet med vad som gäller i fråga om de kommunala mellanskolorna, de för lärarpersonalen angivna lönebeloppen endast utgöra den minimiavlöning, vartill denna personal är berättigad. I liknande syfte får jag vidare erinra om vad de sakkunniga föreslagit under hänvisning till kungörelsen den 30 juni 1920 (nr 572) angående statsbidrag i slöjd vid vissa skolor, varigenom möjlighet skulle kunna beredas lärare i praktiska ämnen och övningsämnen att erhålla en fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende ävensom pensionsrätt.

Av det sagda torde framgå att dessa frågor äro av betydelse för flera olika slag av skolor och därför äro i behov av en omfattande och grundlig utredning, som icke nu kan föregripas genom ett beslut om förevarande skolforms lärare. Jag anser mig alltså i detta hänseende böra biträda de sakkunnigas förslag, på samma gång jag livligt understryker önskvärdheten av att den erforderliga utredningen snarast måtte komma till stånd.

Behörighet till ordinarie lärartjänst.

Det förslag till bestämmelser rörande behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid kommunal flickskola, som framlagts av de sakkunniga (§ 35), skiljer sig endast i ett par avseenden från de i sådant hänseende för kommunala mellanskolor gällande föreskrifterna.

De sakkunniga framhålla, att de infört ett moment, upptagande den fordran på sökande till lärarbefattning, att den sökande skulle äga grundlig insikt i de till tjänsten hörande ämnena. En dylik föreskrift, som återfunnes i läroverksstadgan, vore här behövlig med hänsyn därtill, att en

allmän behörighetsförklaring av den art, som förekomme i fråga om de kommunala mellanskolorna och som även torde komma att meddelas beträffande de kommunala flickskolorna, icke lämnade nödig garanti för att den sålunda behörighetsförklarade läraren vore tillräckligt kvalificerad för att undervisa i vart och ett av de ämnen, som kunde förekomma i de olika tjänsterna.

De sakkunniga påpeka vidare, att i mom. 6 b) angåves fordran på vissa studier i »ämnen tillhörande kommunala flickskolans ämneskrets» som villkor för lärarkompetens. Det vore tydligt, att denna formulering, som återfunnes även i fråga om den kommunala mellanskolan, på grund av flickskolans natur och av de sakkunniga föreslagna organisation måste få en vidare syftning än beträffande mellanskolan, i det att den avsåge även praktiska undervisningsämnena. På grund härav skulle det givetvis rent formellt sett kunna inträffa, att en person, som exempelvis avlagt folkskolläraryxamen och sedan idkat »fortsatta, väl vitsordade studier» i två rent praktiska ämnen såsom sömnad och vävning, bleve förklarad behörig till lärartjänst vid kommunal flickskola. En lärare med endast dylik utbildning kunde emellertid näppeligen förutsättas vara lämpad att på detta stadium handhåva undervisning i teoretiska ämnen, men en sådan eventualitet syntes vara förebyggd genom den åt mom. 5 i förevarande paragraf uppställda fordran på grundliga insikter i ämnet.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen framhåller, att för behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid kommunal flickskola syntes böra stadgas samma villkor som för motsvarande tjänst vid allmänt läroverk.

Skolöverstyrelsen erinrar, att genom de sakkunnigas förslag i avseende på vinnande av behörighet till ämneslärartjänst vid de kommunala flickskolorna bibehölls den möjlighet, som för närvarande förefunnes i fråga om de kommunala mellanskolorna att, utom på de båda ordinarie vägarna genom akademisk examen jämte provår samt genomgång av högre lärarinneseminarium, vinna behörighet till ordinarie ämneslärartjänst genom särskild behörighetsförklaring, som kunde meddelas efter växlande förutsättningar av i huvudsak två olika slag. Den fyrdubbla behörighet, som således förekomme vid de kommunala mellanskolorna, hade sin historiska förklaring till stor del i det förhållandet, att dessa skolor under den tidigare delen av sin tillvaro hade eller kunde befaras få svårt att rekrytera sina lärarkårer med uteslutande sådana lärarkrafter, som vunnit behörighet på någondera av de båda i första rummet nämnda vägarna. Numera hade förhållandena i berörda avseende väsentligen ändrats, så att det snarare rådde överflöd på fullt utbildade lärare och lärarinnor. Under sådana omständigheter kunde det knappast vara riktigt att för dessa lärarkrafter, som underkastat sig den mera mödosamma vägen till full lärarutbildning, försvåra konkurrensen om anställningsmöjligheterna. Detta gällde särskilt, när det nu vore fråga om tillskapandet av en ny skolform, som komme att sträcka sig över ett något högre skolstadium än den kommunala mellanskolan och i vissa avseenden säkerligen komme att ställa större krav på lärarnas utbildning än denna skola. Med hänsyn till angivna förhållanden syntes det varken behövt eller med avseende på upprätthållande av undervisningens kvalitet vid de kommunala flickskolorna ändamålsenligt att för dessa skolors del bibehålla bestämmelserna om möjlighet att vinna behörighet till ämneslärartjänst vid

sidan av de normala studievägarna. Överstyrelsen ville på här antydda skäl förorda, att de nu ifrågakvarande möjligheterna till erhållande av dylik behörighet måtte utgå nr stadgan. Detta komme givetvis ej att utesluta möjligheten, att i individuella undantagsfall sådan behörighet kunde förvärfvas genom dispens, men den möjligheten syntes varken behöva eller böra särskilt omnämnas i stadgan.

En särskild kompetensfråga har i vissa uttalanden över de sakkunnigas förslag i nu förevarande hänseende berörts, nämligen frågan om kompetens hos lärare i praktiska ämnen och hos övningslärare.

De sakkunniga hava, såsom framgår av det föregående, ansett sig kunna upptaga endast ämneslärare som ordinarie lärare vid de kommunala flickskolorna och hava därvid med ämneslärare avsett endast innehavare av tjänst i teoretiska ämnen, eventuellt med tillägg av något praktiskt ämne eller övningsämne. Lärare enbart i praktiska ämnen och övningsämnen skulle alltså, som nämnts, anställas som extra ordinarie lärare eller timlärare. Ej heller hava de sakkunniga intagit några bestämmelser om kompetens för lärare enbart i praktiska ämnen eller för övningslärare utan allenast föreslagit, att extra ordinarie lärares, timlärares och vikaries kompetens skulle prövas av skolans styrelse, sedan rektor avgivit yttrande. Styrelsen borde enligt stadgeförslaget tillse, att så vitt möjligt till sådan lärare endast förordnades den, som vore fullt förtrogen med de ämnen, i vilka han skulle undervisa, och som ägde erforderliga insikter rörande uppfostran och undervisning samt nödig undervisningsskicklighet. Dessutom skulle styrelsen enligt samma förslag vara skyldig att ställa sig till efterrättelse de erinringar, vartill skolöverstyrelsen kunde finna sig föranlåten med hänsyn till lärarnas lämplighet och kompetens.

Angående detta spörsmål anför *centralstyrelsen för Sveriges slöjdlärrinneförening* i förut omförmälda skrift, att bestämda kompetensfördringar borde uppställas för dem, som undervisade i praktiska ämnen och övningsämnen. Om övningslärartjänst kombinerades med lärartjänstgöring i teoretiska ämnen, borde fordringarna på fackutbildning i övningsämnet i intet fall eftersättas.

Vidare har *biträdande föreståndarinnan för statens skolköksseminarium och hushållsskola* — under påpekande att enligt de sakkunnigas förslag ingen kompetens föreskrivits för undervisning i praktiska ämnen utan att lärare i dessa ämnen skulle förordnas och kompetensen prövas av skolstyrelsen — anmärkt, att detta innebure en försämring i jämförelse med nuvarande förhållanden vid högre flickskolor, där för lönetursrätt fordrades genomgång av en av Kungl. Maj:t för ändamålet godkänd utbildningskurs.

Skolöverstyrelsen slutligen anmärker, att bristen på kompetensbestämmelser för lärare i praktiska ämnen, så vitt överstyrelsen förstode, sammanhängde därmed, att man åtminstone tillvidare här räknat endast med timlärare. I den mån det bleve möjligt att övergå till ordinarie eller mera fast anställda lärare i de praktiska ämnena och övningsämnena, torde

nämnda brist bliva undanröjd. I övrigt ville överstyrelsen framhålla, att överstyrelsen, som skulle erhålla meddelande om varje lärarförordnande, vore i tillfälle att övervaka, att fordringarna på vederbörande lärares kompetens i möjligaste mån upprätthölles.

I fråga om de sakkunnigas förslag rörande behörighet till ordinarie ämneslärartjänst, vilket med undantag för ett par ändringar, mot vilka inga erinringar gjorts, överensstämman med motsvarande stadganden för de kommunala mellanskolorna, har anmärkts, att medgivandet av dylik kompetens åt sökande, som ej avlagt vederbörlig akademisk examen med åtföljande provår eller genomgått högre lärarinneseminarium, vore för de kommunala flickskolornas vidkommande varken behöfligt eller ändamålsenligt.

Departementschefen.

Vid detta spørsmåls bedömande är det emellertid enligt min mening lämpligt att något mera betrakta de kommunala mellanskolornas kompetensfråga i dess historiska utveckling, som visar, att den behörighet, vilken medgivits vid sidan av de normala studievägarna, kommit till stånd icke uteslutande på grund av brist på lärare under den tidigare delen av skolornas tillvaro. Dessa skolor hava nämligen i regeln vuxit fram ur enskilda läroanstalter och högre folkskolor, vid vilkas övergång till kommunala mellanskolor det varit av vikt att kunna vid dem behålla förtjänta, ehuru ej formellt kompetenta, lärare, som varit förtrogna med deras förhållanden och därför i stånd att verksamt biträda vid deras inlemmande i den nya skolformen. Med tiden har man kunnat förfara allt strängare med sökande av denna art, men kvar står dock det faktum, att åtskilliga av dessa lärare varit av verkligt värde för skolornas utveckling. Härtill kommer att då den kommunala mellanskolan bygger omedelbart på avslutad folkskola, det måste anses värdefullt att bland mellanskolans lärare finnas även sådana, som äga en personligen vunnen erfarenhet av folkskolans arbete, efter vars resultat mellanskolan har att anpassa sitt begynnelsearbete. Erfarenheten har också visat, att den möjlighet till ett friare urval av lärare, som härigenom stått öppen, i stort sett varit till nytta.

På enahanda sätt bör enligt min mening förfaras med de kommunala flickskolorna och detta så mycket hellre som vid de nuvarande högre flickskolorna finnes ett ej ringa antal lärarinnor med liknande, ofullständig kompetens, vilka vid dessa skolors ombildning till kommunala icke utan vidare böra avvisas.

Skulle i vissa avseenden en revision av dessa förhållanden visa sig påkallad, bör en sådan lämpligen verkställas i samband med en liknande revision av bestämmelserna för de kommunala mellanskolorna.

Vad därefter angår de gjorda anmärkningarna mot den omständigheten, att de sakkunniga icke föreslagit några kompetensvillkor för be-

fattningar i praktiska ämnen och övningsämnen, hava de sakkunniga även i detta hänseende följt stadgan för de kommunala mellanskolorna. Jag håller före, att då några ordinarie befattningar icke kunnat föreslås för dessa ämnen, man tills vidare, såsom skolöverstyrelsen framhållit, torde hava tillräcklig garanti för att ifrågavarande lärare äga erforderlig kompetens i den av de sakkunniga förslagna bestämmelsen, att skolstyrelsen skall vara skyldig ställa sig till efterrättelse de erinringar, till vilka skolöverstyrelsen kan finna sig föranlåten med hänsyn till lärarnas lämplighet och kompetens.

4. Tillsättning av rektor och ordinarie lärare.

Beträffande formen för tillsättning av rektor och ordinarie lärare vid kommunal flickskola hava *de sakkunniga* (§ 41) föreslagit bestämmelser, vilka i åtskilliga avseenden skilja sig från de föreskrifter i detta hänseende, som gälla för kommunala mellanskolor.

a. Rektor.

Vad först angår tillsättandet av rektor, torde jag här ej behöva återgiva de sakkunnigas förslag utan kan inskränka mig till att anföra de sakkunnigas motivering till förslaget, vilken torde giva erforderlig belysning åt frågan. Motiveringen lyder i huvudsak sålunda.

Enligt nu gällande stadga för kommunala mellanskolor skall till rektor för sådan skola av skolöverstyrelsen, efter förslag av skolans styrelse, för en tid av högst fem år i sänder förordnas en av skolans ordinarie lärare. Vid de allmänna läroverken förordnas, där Kungl. Maj:t icke vill genom utnämning tillsätta rektorstjänst, rektor av Kungl. Maj:t på viss tid.

I mom. 2 har föreslagits, att såvida ej i visst fall på grund av särskilda förhållanden Kungl. Maj:t medger, att skolöverstyrelsen må med ordinarie innehavare besätta rektorstjänst vid kommunal flickskola, rektor skall av skolöverstyrelsen efter förslag av skolstyrelsen förordnas för en tid av högst fem år i sänder. Detta förslag innebär alltså, att i vissa fall rektor vid kommunal flickskola skulle kunna i likhet med de ordinarie ämneslärarna få ordinarie anställning. Då som nyss nämnts dylik möjlighet ej föreligger i fråga om de kommunala mellanskolorna och rektorstjänst vid allmänt läroverk ej sedan lång tid tillbaka besatts med ordinarie innehavare, torde en utförligare förklaring till de sakkunnigas förslag vara erforderlig.

De sakkunniga vilja då först erinra därom, att den nu gällande ordningen i fråga om förordnande av rektor vid kommunal mellanskola visat sig otillfredsställande därutinnan, att valet av rektor måst göras bland de ordinarie lärarna vid skolan. Då i regel dessa lärare äro fåtaliga, har ett verkligt urval stundom ej varit möjligt, och till rektor har därför ibland måst utses person, som icke varit i alla avseenden lämplig.

De sakkunniga hava därför övervägt, vilka anordningar som kunde vara möjliga för att undgå en dylik olägenhet, och hava därvid närmast tänkt på den ordning, som nu råder i fråga om de allmänna läroverken och som består däri, att tjänst, som blivit ledig genom innehavarens förordnande till rektor, besattes med ny ordinarie innehavare, vilken dock

är skyldig att, därest den tillförordnade rektorn återtager utövningen av sin ämneslärartjänst, träda i tjänstgöring vid den läroanstalt, Kungl. Maj:t bestämmer. Ett motsvarande förfarande är dock ej möjligt att generellt genomföra i fråga om de kommunala flickskolorna inbördes, da en kommun icke är skyldig och icke kan åläggas att låta en tjänst vid en av sina skolor stå obesatt för att bereda sådan innehavare av tjänsten, som har förordnande vid annan kommuns skola, möjlighet att återgå till sin ursprungliga befattning. Men däremot torde man böra räkna med möjligheten av att en ordinarie lärare vid allmänt läroverk bleve antagen till rektor vid kommunal flickskola. I sådant fall vore det synnerligen önskvärt, att detta kunde ske under de former, som gälla beträffande de allmänna läroverken, d. v. s. att vederbörande bleve förordnad som rektor vid flickskolan, under det att hans eller hennes ordinarie tjänst bleve återbesatt under ovan nämnt förbehåll för den utnämnde.

Den anordning, som nu omnämnts, torde emellertid ingalunda i alla fall kunna medgiva en tillräckligt omfattande rekrytering av ifrågasvarande rektorsbefattningar. Tänker man sig nämligen, att en kommunal flickskola önskade som rektor försäkra sig om t. ex. en lärare vid samma eller annan kommunal flickskola eller lämplig person från annat håll, ligger den möjligheten nära, att vederbörande lärare ej ansåge sig kunna mottaga sådan anställning, enär han därigenom kunde utsätta sig för risken att gå miste om sin innehavande befattning utan att vid flickskolan kunna få den fasta ställning, som ordinarie befattning medför. Närmast inställer sig här tanken på hur ifrågasvarande förhållanden skulle gestalta sig, därest en kommunal flickskola önskade som rektor erhålla en av sina egna lärare. Valde man därvid utvägen att till rektor förordna lärare på viss tid, måste givetvis för denne stå öppen möjligheten att återgå till sin lärartjänst, därest hans rektorsförordnande komme att upphöra. Under tiden komme hans tjänst att uppehållas genom vikarie, något som tydligen kunde under ganska lång tid bliva nödvändigt men som icke kan anses lämpligt för skolan. Funnes nu möjlighet att tillsätta lärare som ordinarie innehavare av rektorstjänsten, kunde man, ifall man ej ville omedelbart vidtaga denna åtgärd, förordna honom som rektor för någon kortare tid och därunder uppehålla tjänsten genom vikarie. Ansåges det efter utgången av denna tid önskvärt, att skolan finge behålla läraren i fråga som rektor, kunde denne tillsättas som ordinarie rektor, och det bleve sålunda möjligt att med ordinarie innehavare besätta hans lärartjänst. De sakkunniga hava därför, såsom nyss nämnts, givit momentet en lydelse, som skulle möjliggöra en dylik anordning. För att förebygga ett olämpligt utnyttjande av nu angivna möjlighet hava de sakkunniga föreslagit medgivande av Kungl. Maj:t för varje särskilt fall.

Angående detta förslag till bestämmelser har *skolöverstyrelsen* påpekat, att bestämmelserna i två väsentliga punkter avveke från motsvarande stadganden för de kommunala mellanskolorna, nämligen dels med hänsyn till behörigheten att söka och innehava sådan befattning, dels i avseende på anställningsformen.

Anordningen att eventuellt besätta rektorstjänsten med ordinarie innehavare sammanhänge med svårigheten att garantera en tillförordnad

rektor möjlighet att återgå till en förut innehavd befattning, därest rektorsförordnandet ej skulle förnyas. I fråga om en ordinarie lärare vid ett allmänt läroverk skulle, såsom de sakkunniga framhållit, trygghet i berörda avseende kunna skapas genom ett stadgande av samma art, som nu funnes rörande lärare, som förordnades till rektor vid allmänt läroverk, men för befattningshavare vid kommunala eller enskilda läroanstalter skulle en dylik anordning endast med svårighet kunna genomföras, om det ens skulle visa sig möjligt. Då åtminstone tills vidare, innan ämneslärarinnebefattningar vid statens läroverk tillsatts i större omfattning, antalet sökande från statens läroverk måste bliva jämförelsevis begränsat, skulle med den motivering, som de sakkunniga närmare utvecklade, följden bliva den, att det i många, kanske de flesta fall bleve nödvändigt att besätta här ifrågavarande rektorstjänster med ordinarie innehavare. Överstyrelsen hyste starka betänkligheter mot att för de kommunala flickskolornas del införa anordningen med ordinarie rektor, särskilt om det kunde tänkas bliva nödvändigt att tillämpa den i större omfattning. Å andra sidan vore överstyrelsen fullt ense med de sakkunniga, att den nu gällande ordningen i fråga om förordnande av rektor vid kommunal mellanskola ej vore tillfredsställande, väsentligen därför att möjligheten av urval vid besättande av rektorstjänst bleve i hög grad begränsad. För åvägabringande av en mera tillfredsställande ordning i berörda avseende hade överstyrelsen igångsatt en utredning bland annat i syfte att utröna möjligheten av en sådan anordning, att till rektor vid kommunal mellanskola skulle kunna förordnas ej blott, såsom för närvarande, ordinarie ämneslärare vid vederbörande skola utan ordinarie ämneslärare vid vilken mellanskola som helst. Möjligen skulle en sådan anordning kunna utsträckas att omfatta jämväl de kommunala flickskolorna. Ifrågavarande utredning vore emellertid ännu ej slutförd, och det syntes överstyrelsen därför lämpligast att tills vidare de bestämmelser om besättande av rektorstjänst, som innehölls i stadgan för kommunala mellanskolor, upptoges i stadgan för kommunala flickskolor i stället för de anordningar, som de sakkunniga föreslagit.

b. Ordinarie ämneslärare.

Vad därefter angår frågan om tillsättning av ordinarie ämneslärare, anföra de sakkunniga, att en jämförelse med de för de kommunala mellanskolorna gällande föreskrifterna visade, att de sakkunnigas förslag i flera avseenden avveke från dessa.

Däremot överensstämde det med det förslag till ändrade bestämmelser rörande tillsättning av ordinarie ämneslärartjänster vid kommunala mellanskolor och högre folkskolor, som skolöverstyrelsen den 30 december 1922 avlätit till Kungl. Maj:t men som dithittills ej blivit slutligt prövat av Kungl. Maj:t. Enligt den motivering, som åtföljt ifrågavarande förslag, borde den förordade förändringen i första hand gå ut på att fastställa, att vid tillsättning av tjänst bestämd hänsyn skulle tagas till vissa, uttryckligen angivna befordringsgrunder. I samband härmed hade den nu föreskrivna dubbla tillsättningsproceduren med upprättande av förslag och företagande av val genom en och samma myndighet, skolstyrelsen, syntes böra avskaffas.

De sakkunniga hade för sin del funnit den sålunda föreslagna ändrade tillsättningsproceduren väl lämpad även för de kommunala flicksko-

lorna och hade därför så gott som helt och hållet följt skolöverstyrelsens förslag i detta hänseende.

Skolöverstyrelsen erinrar i sitt utlåtande på denna punkt därom, att överstyrelsen i skrivelse den 15 november 1926 angående ändring i stadgan för kommunala mellanskolor och stadgan för högre folkskolor m. m. ånyo tillstyrkt vidtagande av de i återopade skrivelse den 30 december 1922 föreslagna ändringar i här berörda avseende.

De erfarenheter, som överstyrelsen sedan dess inhämtat, vore endast ägnade att bestyrka behovet och lämpligheten av de ändringar i hit-hörande bestämmelser, vilka de sakkunniga i sitt förslag upptagit. De avvikelser från överstyrelsens förslag, som de sakkunniga gjort, vore av mindre betydelse och i allmänhet väsentligen av formell art.

Frågan om formerna för anställande av rektor vid kommunal flickskola har visat sig vara särdeles invecklad och svårlöst. Med kännedom om de olägenheter, som vid de kommunala mellanskolorna befunnits förenade med motsvarande bestämmelser, hava de sakkunniga funnit sig föranlåtna att, för undvikande av samma brister vid de kommunala flickskolorna, föreslå ganska vittgående ändringar. Nämda olägenheter bestå däruti, att valet av rektor vid kommunal mellanskola, vilken där förordnas för en tid av högst fem år i sänder, skall ske bland samma skolas lärare och alltså är begränsat till ett fåtal personer, av vilka kanske ingen är lämplig och villig att övertaga den krävande rektorsbefattningen. Mindre goda erfarenheter av detta system hava heller icke uteblivit.

Departementschefen.

I syfte att hindra ett upprepande härav vid de kommunala flickskolorna hava nu de sakkunniga föreslagit en från stadgan för de kommunala mellanskolorna avvikande bestämmelse innebärande dels att därtill kompetenta lärare vid statsläroverk skulle kunna i för dessa gällande ordning förordnas till rektorer, dels att i vissa fall, efter Kungl. Maj:ts medgivande, jämväl ordinarie rektor skulle kunna tillsättas.

Mot den föreslagna ändringen har emellertid, bland annat, framhållits, att om utnämning till ordinarie rektor vid dessa skolor skulle taga någon större omfattning, vilket måhända vore att befara, anordningen i fråga skulle kunna framkalla betänkligheter.

För min del måste jag, huru livligt jag än behjärtar önskvärdheten av en lämpligare form för tillsättande av rektorer än den vid de kommunala mellanskolorna tillämpade, ställa mig tveksam till ifrågavarande förslag. Vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga statens läroanstalter har nämligen sedan länge och på senare tid så gott som undantagslöst den principen blivit iakttagen, att rektorer tillsättas endast på förordnande. Särskilt i fråga om nu förevarande skolform, som har att uppfostra ett mycket känsligt lärjungematerial, förefaller det mig rätt

betänkligt att bryta med sagda grundsats, även om det skulle ske med den ifrågasatta garantien av Kungl. Maj:ts medgivande i varje särskilt fall.

Att återigen begränsa förändringen till att avse endast möjligheten att till rektorer förvärva lärare vid statsläroverk vore, såsom de sakkunniga själva framhållit, en otillräcklig åtgärd, i synnerhet som till rektorer vid de kommunala flickskolorna till övervägande del torde komma att utses kvinnliga lärare.

Vad som emellertid framför allt gör att jag ställer mig tveksam inför de sakkunnigas förslag i denna punkt, är det förhållandet, att den ifrågasatta anordningen därjämte medför såsom nödvändig konsekvens förändrade grunder för rektorsavlönningens bestämmande, i vilket avseende de sakkunniga jämväl framlagt förslag. Av denna omständighet — till vilken jag närmare återkommer i fortsättningen — följer jämväl, att ett beslut i den föreslagna riktningen skulle innebära ett föregripande av frågan om jämförliga befattningshavares löneställning vid andra skolformer. Frågan kräver tydligen en även till andra områden vidgad utredning, och med dess lösning måste därför tills vidare anstå.

Med allt erkännande av att formerna för rektors anställande vid de kommunala flickskolorna såväl som vid de kommunala mellanskolorna behöva tillrättaläggas på ett mera tillfredsställande sätt, finner jag mig alltså för närvarande böra inskränka mig till att föreslå att vad som gäller i fråga om tillsättning av rektorstjänst vid kommunal mellanskola må gälla även beträffande sådan tjänst vid kommunal flickskola.

Angående de ordinarie ämneslärarnas tillsättning hava inga särskilda erinringar blivit gjorda mot de sakkunnigas förslag, vilka innebära vissa ändringar i tillsättningsproceduren. Jag finner icke denna fråga nu böra giva anledning till något uttalande från min sida.

5. Undervisningsskyldighet.

Det sista av de detaljspörsmål, som jag ansett mig böra upptaga till behandling i detta sammanhang, är frågan om lärarpersonalens undervisningsskyldighet.

Beträffande först den rektor åliggande undervisningsskyldigheten hava *de sakkunniga* (§ 55) föreslagit för manlig rektor samma timantal som det för rektor vid statsrealskola hittills gällande, eller 18 till 20 undervisningstimmar i veckan, och för kvinnlig rektor ett timantal av 16 till 18 timmar i veckan. Ehuru för rektor vid kommunal mellanskola nu vore stadgad en undervisning av 20—22 timmar i veckan — dock med möjlighet till minskning enligt skolöverstyrelsens medgivande — ansåge de sakkunniga ett bestämmande av undervisningsskyldigheten för rektor vid kommunal flickskola till samma höjd som den för rektor vid mellanskola stadgade ej befogad, emedan en dylik flickskola skulle omfatta fem eller sex klasser mot mellanskolans fyra samt den planerade omläggningen av skolans inre arbete säkerligen komme att er-

fordra betydande arbete och mycken omtanke och således väsentligen öka rektors arbetsbörda.

I fråga om undervisningsskyldigheten för ämneslärare med full tjänstgöring hava de sakkunniga föreslagit samma timantal för vecka, som vore stadgat för adjunkt respektive ämneslärarinna vid allmänt läroverk.

Därjämte hava de sakkunniga föreslagit, att nedsättning i den stadgade undervisningsskyldigheten skulle, då särskilda skäl därtill kunde anses föreligga, kunna medgivnas av skolöverstyrelsen, dock ej med mera än högst två undervisningstimmar i veckan i varje särskilt fall. I fråga om ämneslärarinna, som blivit förordad till biträdande föreståndarinna, föreslås att tjänstgöringskyldigheten må kunna nedsättas med högst tre undervisningstimmar i veckan.

Rektor vid högre lärarinneseminarier anser, att det vore en gärd av rättvisa, att bestämmelsen om nedsättning i undervisningsskyldigheten formulerades i överensstämmelse med föreskriften i läroverksstadgan § 133 mom. 5, så att en mindre nedsättning i nämnda skyldighet under angivet minimum av veckotimmar kunde göras utan skolöverstyrelsens medgivande, men att när nedsättningen avsåge mer än två veckotimmar, frågan därom skulle hänskjutas till överstyrelsens avgörande.

Skolöverstyrelsen uppehåller sig i sitt uttalande även vid nu berörda fråga och anför härom:

Den undervisningsskyldighet, som föreslagits för manlig rektor, 18—20 veckotimmar, syntes överstyrelsen lämpligt avvägd. Överstyrelsen erinrar vidare om att vid de kommunala mellanskolorna ingen skillnad i fråga om undervisningsskyldigheten gjordes mellan manlig och kvinnlig rektor, lika litet som mellan manlig och kvinnlig ämneslärare. 1927 års riksdag hade jämväl uttalat sig för en utökning av ämneslärarinnas vid statsläroverk undervisningsskyldighet från 22—26 veckotimmar till vad som gäller för adjunkt, eller 24—28 veckotimmar. Överstyrelsen ansåge det riktigast, att undervisningsskyldigheten sattes lika för manlig och för kvinnlig rektor och bestämdes till 18—20 veckotimmar, med rätt för överstyrelsen att medgiva en större minskning än med två timmar, i likhet med vad för närvarande vore stadgat med avseende på rektor vid kommunal mellanskola.

Beträffande undervisningsskyldigheten för ämneslärare med full tjänstgöring hade de sakkunniga förbisett riksdagens nyss angivna uttalande, avseende lika undervisningsskyldighet, 24—28 veckotimmar, för adjunkt och ämneslärarinna. Med hänsyn härtill syntes ingen åtskillnad böra göras mellan manlig och kvinnlig ämneslärare i detta hänseende. I fråga om rätten till minskning i undervisningsskyldigheten ansåge överstyrelsen, att en ändring i förslaget i den riktning, rektor vid högre lärarinneseminarier förordad, vore lämplig och riktig.

Särskilt med hänsyn till flickskolornas större omfattning hava de sakkunniga föreslagit, att undervisningsskyldigheten för rektor skall, i likhet

med vad förhållandet hittills varit vid realskolorna och torde komma att förbliva vid femåriga sådana läroanstalter, bestämmas till två veckotimmar mindre än vid de kommunala mellanskolorna, varjämte den för kvinnlig rektor skulle ytterligare reduceras med två veckotimmar. I enlighet härmed skulle manlig rektor åläggas en undervisningstid av 18 till 20 timmar i veckan och kvinnlig en motsvarande tid av 16 till 18 timmar.

För ordinarie manlig ämneslärare skulle föreskrivas en undervisningsskyldighet av 24 till 28 veckotimmar liksom vid de kommunala mellanskolorna, men i olikhet med förhållandena vid dessa skulle kvinnlig ämneslärare åläggas ett lägre timantal, nämligen 22 till 26 liksom vid realskolorna.

Beträffande nämnda förslag har skolöverstyrelsen, under framhållande av att 1927 års riksdag uttalat sig för likställighet i förevarande avseende mellan manliga och kvinnliga ämneslärare vid statsläroverken, ansett riktigast, att någon skillnad härutinnan ej gjordes mellan manlig och kvinnlig rektor.

I dessa avseenden ansluter jag mig till skolöverstyrelsens uppfattning och håller alltså före, att vid de kommunala flickskolorna såväl manlig som kvinnlig rektor bör åläggas en undervisningsskyldighet av 18—20 veckotimmar samt såväl manlig som kvinnlig ämneslärare en undervisningsskyldighet av 24 till 28 veckotimmar.

Angående biträdande föreståndarinnan, vilkens motsvarighet vid statsamskola (första lärarinnan) enligt riksdagens uttalade mening skulle få sig ålagd en undervisningsskyldighet av 22—24 timmar i veckan mot övriga lärarinnors 24—28 timmar, hava de sakkunniga föreslagit, att hon skulle kunna få en nedsättning med högst tre timmar i veckan i den för ämneslärarinna vid kommunal flickskola föreslagna undervisningsskyldigheten. Då nämnda reduceringar äro ungefär likvärdiga, har jag här emot, liksom i fråga om de sakkunnigas förslag om undervisningsskyldighet i övrigt, intet att erinra.

B. Ekonomiska förhållanden.

I mitt yttrande till det statsrådsprotokoll över ecklesiastikärenden, som i utdrag var bifogat propositionen i skolfrågan till 1927 års riksdag, gjorde jag beträffande den av mig ifrågasatta kommunala flickskolans ekonomi det uttalandet, att vederbörande kommun borde ansvara för skolans bestånd samt besluta om dess ekonomiska förhållanden. Vidare borde i fråga om lärarpersonalens anställning, avlöningsförmåner m. m. i huvudsak gälla vad i sådant hänseende vore stadgat för kommunal mellanskola. Statsbidrag borde utgå med samma belopp och efter i huvudsak samma grunder som nu gälla rörande kommunal mellanskola. Även i de motioner till 1927 års riksdag, i vilka tanken på inrättandet av kommunala flickskolor framfördes, framhölls, att de för den kommunala mellanskolan gällande författningsbestämmelserna i all huvudsak kunde tillämpas även på den kommunala flickskolan. De enda punkter, där enligt motionärernas mening avvikelser borde ske, voro följande. Biträdande föreståndarinnan syntes icke erforderlig i det fall, att rektorsbefattningen hade kvinnlig innehavare. Då skolan skulle omfatta fem årsklasser, syntes minimiantalet lärjungar böra fastställas till 40 mot mellanskolans 32 och av samma anledning statsbidraget utgå med 14,000 kronor (till mellanskolan med 11,200 kronor). Jämväl syntes det skäligt, att det särskilda understödet till undervisning i huslig ekonomi kunde utgå med 1,000 kronor för år (mellanskolan 600 kronor).

Som i det föregående är nämnt, förklarade sig riksdagen intet hava att erinra mot en tillämpning i huvudsak av de allmänna grundlinjer för den kommunala flickskolans organisation m. m., som angivits såväl av departementschefen som av motionärerna.

Vid utarbetandet av det förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor, som avgivits av de sakkunniga, hava dessa beträffande nu ifrågavarande skolors ekonomiska förhållanden också i det hela tagit de för kommunala mellanskolorna givna bestämmelserna till ledning. Skäl härför föreläge enligt de sakkunnigas mening även i den omständigheten, att frågan om en allmän löneroglering för vårt undervisningsväsen sedan flera år tillbaka varit under behandling och förslag i ämnet utarbetats av särskilda kommitterade. Då emellertid lönefrågan ännu väntade på sin definitiva lösning, hade de sakkunniga under sådana förhållanden icke ansett sig kunna annat än i enstaka fall ingå på någon realprövning av lönesatser och dylikt utan hade i sitt förslag i regel utgått från de belopp, som nu gällde för de kommunala mellanskolorna,

med vilka de kommunala flickskolorna ju i avseende på sin ställning i administrativt-ekonomiskt hänseende skulle väsentligen överensstämja.

Jag övergår härnäst till att redogöra för det huvudsakliga av de sakkunnigas förslag i nu förevarande del av frågan och skall därvid särskilt fästa mig såväl vid de punkter, där de sakkunniga i något avseende avvikit från vad som gäller för de kommunala mellanskolorna, som vid sådana punkter, där i de inkomna yttrandena mera vägande invändningar gjorts mot de sakkunnigas förslag. Därefter skall jag ange min egen ståndpunkt i föreliggande frågor. För bättre överskådliggighet skall uppdelas jag min framställning i följande avdelningar:

1) Terminsavgifter. 2) Avlöning. 3) Statsbidrag. 4) Kostnadsberäkning.

1. Terminsavgifter.

De sakkunniga hava i sitt förslag till stadga för den kommunala flickskolan (Kap. VII) i fråga om dylik skolas ekonomiska förhållanden infört samma bestämmelser som nu finnas i stadgan för kommunala mellanskolor (Kap. VII). Sålunda föreskrives att undervisningen skall vara avgiftsfri, såvida ej i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmas i skolans reglemente.

Beträffande sistnämnda föreskrift har rektor vid *högre lärarinneseminarier* anfört, att han ställer sig tveksam till frågan, om undervisningen i skolan principiellt bör vara avgiftsfri. Skyldigheten att bekosta barnens undervisning och uppfostran borde enligt hans mening i främsta rummet påvila föräldrarna och först i andra rummet samhället. För skolans lämpliga materiella utrustning kunde avgifterna vara av stort värde, och det funnes intet bärande skäl för att befria ekonomiskt väl-situerade föräldrar från att lämna bidrag härtill.

Även *skolöverstyrelsen* finner den föreslagna bestämmelsen om terminsavgifter mindre lämplig med hänsyn därtill, att under senaste år undervisningen varit helt avgiftsfri endast vid ett 10-tal kommunala mellanskolor och att det som blivit det normala vid mellanskolan tilläventyrs på ännu mer välgrundade skäl kunde förutsättas bli det normala även för den kommunala flickskolan. Det, som skulle vara regel, har blivit undantag, och det, som skulle vara undantag, har blivit regel. Det kunde därför på allvar ifrågasättas, om det vore lämpligt att beträffande den nya skolformen införa samma stadgande som i fråga om den kommunala mellanskolan. Överstyrelsen förordar, att i stadgan införas bestämmelser, som giva vederbörande kommun rätt att avgöra, huruvida vid skolan terminsavgifter skola upptagas. Därvid borde dock tillika införas några bestämmelser rörande gränserna för rätten att upptaga sådana avgifter och formerna för deras bestämmande. I varje fall borde föreskrivas, att under inga omständigheter terminsavgifter finge påföras medellösa lärjungar.

Departementsschefen.

Beträffande den kommunala flickskolans ekonomiska förhållanden hava de sakkunniga, såsom jag redan i det föregående framhållit, i allt väsent-

ligt följt de för de kommunala mellanskolorna nu gällande föreskrifterna. I överensstämmelse härmed hava de sakkunniga föreslagit, att undervisningen i skolan skall vara avgiftsfri, såvida ej i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmes i skolans reglemente, varvid dock terminsavgifter i intet fall skulle få påföras medellösa lärjungar. Som skolöverstyrelsen i sitt yttrande anført, har det blivit regel, att de kommunala mellanskolorna medgivits rätt att upptaga terminsavgifter, och jag anser det icke osannolikt, att så även kommer att bliva förhållandet åtminstone under de första åren av en kommunal flickskolas verksamhet, då särskilt stora kostnader för materiellanskaffning o. d. torde bliva erforderliga. Då det emellertid å andra sidan måste anses principiellt följdriktigt, att undervisningen i de kommunala skolor, som utgöra överbyggnader på folkskolan, i möjligaste mån blir avgiftsfri, anser jag det riktigast, att de i stadgorna för de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna förefintliga bestämmelserna i fråga om undervisningens avgiftsfrihet även må komma att principiellt gälla den kommunala flickskolan.

2. Avlöning.

De sakkunniga föreslå, att lönesatserna för ordinarie ämneslärare och för extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring sättas lika med de för dylika lärare vid de kommunala mellanskolorna fastställda.

1. Avlöningsbelopp.

Vad timlärarnas arvoden beträffar, hava de sakkunniga i fråga om flertalet av de praktiska undervisningsämnena närmast följt de bestämmelser, som gälla för de yrkesbestämda högre folkskolorna. Anledningen härtill vore den, att de praktiska undervisningsämnena — utom teckning — å den praktiska flickskolelinje, som de sakkunniga föreslagit, tydligen intoge samma ställning som de teoretiska ämnena på den teoretiska linjen och att förhållandevis samma kvalifikationer måste fordras av de båda slagen av lärarkrafter. De sakkunniga erinra i avseende härå om vad folkskolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1917 anført i fråga om arvodena åt timlärare vid yrkesbestämda högre folkskolor, återgivet i det yttrande av chefen för ecklesiastikdepartementet, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition den 22 mars 1918 angående löne- och pensionsreglering för lärarpersonalerna vid bl. a. de högre folkskolorna (sid. 374):

”För vissa yrkesämnen i nyss berörda skoltyp erfordrades särskilt kvalificerade lärarkrafter, om undervisningen skulle kunna fullt motsvara det med densamma avsedda ändamålet. För att vinna en för sådan undervisning lämplig och i möjligaste mån kunnig kraft bland de inom yrket arbetande måste givetvis en väsentligen högre avlöning betalas än som utginge till dem, som hade full tjänstgöring i skolan. En yrkesman av den kapacitet, som här kunde komma i fråga, vore givetvis en viktig kraft inom det företag, där han arbetade, vadan det icke vore troligt, att han utan någorlunda riklig ersättning kunde taga sig den ledighet från sitt dagliga arbete, som erfordrades för att bestrida undervisning i en skola;

och detta syntes så mycket påtagligare, som undervisningen i yrkesämnen krävde ej ringa både förberedelse och efterarbete för varje lektion.”

I väsentliga avseenden hade enligt de sakkunnigas mening vad sålunda anförts giltighet även för nu ifrågakvarande skolor. De ämnen, om vilka det här närmast vore fråga, vore sådana som sömnad, vävning, trädgårds-skötsel, barnavård och handelsämnena, vilka enligt de sakkunnigas förslag skulle på olika sätt ingå bland de praktiska ämnen, som lärjungarna å den praktiska linjen i den kommunala flickskolan skulle äga rätt att välja.

Härvid hade emellertid en eller annan jämkning måst vidtagas, på det att icke arvudet till lärare i praktiskt ämne skulle överstiga det för lärare i teoretiska ämnen fastställda. I enlighet härmed hade samma arvode föreslagits för de teoretiska ämnena och för de praktiska med undantag av teckning, slöjd och hushållsgöromål, eller 105 kronor för veckotimme för manlig och 95 kronor för veckotimme för kvinnlig lärare. Att de tre sist nämnda ämnena, ehuru de här räknades till praktiska ämnen, ej medtagits bland de högre avlönade berodde därpå, att de sakkunniga beträffande teckning och slöjd ej ansett sig kunna föreslå arvode till annat belopp, än det som nu vore fastställt för motsvarande lärare vid kommunal mellanskola. I fråga om hushållsgöromål föreslog de sakkunniga samma arvode som för lärarinna i detta ämne vid yrkesbestämd högre folkskola.

I överensstämmelse med det nu sagda skulle enligt det av de sakkunniga framlagda förslaget den kontanta avlöningen vid kommunal flickskola utgå med följande belopp:

a) för ordinarie ämneslärare: 3,300 kronor för manlig och 2,800 kronor för kvinnlig lärare, vartill kunna komma tre ålderstillägg efter respektive fem, tio och femton år, vart och ett å 400 kronor för manlig och 300 kronor för kvinnlig lärare;

b) för extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring: 2,900 kronor för manlig och 2,600 kronor för kvinnlig lärare;

c) för timlärare i teoretiska undervisningsämnena och i annat praktiskt undervisningsämne än teckning, slöjd och hushållsgöromål: för varje veckotimme 105 kronor för manlig och 95 kronor för kvinnlig lärare;

för timlärare i teckning, i musik och i gymnastik: för varje veckotimme 90 kronor för manlig och 85 kronor för kvinnlig lärare;

d) för lärare i slöjd: för varje veckotimme 80 kronor för manlig och 75 kronor för kvinnlig lärare;

för lärarinna i hushållsgöromål: för varje veckotimme 80 kronor.

Med avseende på avlöning åt rektor hava de sakkunniga funnit sig föranlätna föreslå en anordning, som avviker från vad i sådant hänseende gäller vid de kommunala mellanskolorna, och anföra därom i huvudsak följande.

Rektor vid dylik skola, vilken i regel skall utväljas bland de vid skolan anställda ordinarie ämneslärarna, åtnjuter lön som dylik lärare samt därutöver ett särskilt arvode av 1,000 kronor. Sådant rektorslön stiger alltså, allt efter som rektor i egenskap av ämneslärare intjänar åldertillägg. Enligt det framlagda förslaget åter skall rektor vid kommunal flickskola däremot åtnjuta kontant lön i likhet med ordinarie ämneslärare i högsta lönegraden samt dessutom ett särskilt arvode av 1,000 kronor, biträdande föreståndarinna ett särskilt arvode av 300 kronor, vikarierande rektor ett

särskilt arvode av 500 kronor samt vikarie för biträdande föreståndarinna ett särskilt arvode av 300 kronor, allt för år räknat. Den förändring, de sakkunniga sålunda vidtagit, sammanhänger med det av de sakkunniga framlagda förslaget om förändrad ordning för tillsättande av rektor vid kommunal flickskola, enligt vilket förslag även andra lärare än de vid skolan anställda skulle kunna komma i fråga till rektorstjänsten. Komme sålunda en ordinarie lärare vid allmänt läroverk att förordnas till rektor, bleve denne ju icke samtidigt ordinarie ämneslärare vid flickskolan och kunde uppenbarligen heller icke erhålla lön enligt för sådan lärare gällande grunder. Med hänsyn till nämnda förhållande hava de sakkunniga ansett sig böra förorda en anordning, som i lönehänseende ställer rektor vid kommunal flickskola något före rektor vid kommunal mellanskola. Vad åter beträffar storleken av det föreslagna avlöningsbeloppet — ordinarie ämneslärares lön i högsta lönegraden samt ett arvode av 1,000 kronor — hava de sakkunniga särskilt med hänsyn till det större antalet klasser i den kommunala flickskolan icke ansett sig kunna föreslå lägre avlöningsförmåner än nu skett.

Arvodet till biträdande föreståndarinna utgör vid kommunal mellanskola 200 kronor. Med hänsyn därtill, att den kommunala flickskolan skulle omfatta flera klasser än mellanskolan och bestå av endast flickor samt att arbetet för den biträdande föreståndarinnan således måste bli större, hava de sakkunniga, som nyss nämnts, upptagit hennes arvode till 300 kronor.

Det framlagda förslaget innehåller vidare en bestämmelse om att rektor och ordinarie ämneslärare utöver den kontanta lönen skola åtnjuta fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning, icke understigande för manlig lärare 500 kronor och för kvinnlig lärare 350 kronor. Härvid skulle enligt de sakkunnigas mening den för lärare vid högre folkskolor och kommunala mellanskolor fastställda boställsordningen (Sv. förf. saml. 979/1918) kunna komma till tillämpning.

I flera av de över förslaget avgivna yttrandena har frågan om lärarnas avlöning berörts.

Så har *centralstyrelsen för Sveriges slöjdläraryrkesförening*, med framhållande av de praktiska ämnenas stora betydelse för den skolform, varom det här vore fråga, hemställt, att, liksom nu är fallet vid Stockholms folkskolor, lärarinnorna i övnings- och praktiska ämnen måtte komma i åtnjutande av samma lön som lärinnorna i de teoretiska ämnena.

Centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen erinrar om att övningslärarinnornas ställning i flera avseenden skulle bli försämrad i jämförelse med den ställning sådana lärarinnor nu intoge vid de privata flickskolorna. De ifrågakommande lärarinnorna skulle få varken ålderstillägg, avlöning under sjukdom eller pensionsrätt. Då övningsämnen i denna nya skolform komme att åtnjuta en ännu mera framskjuten ställning än vid de privata skolorna, ansåge centralstyrelsen, att representanterna för dessa ämnen i den kommunala flickskolan borde komma att åtnjuta minst samma förmåner som hittills i de privata flickskolorna.

Rektorn vid högre lärarinneseminariet framhåller till en början, att ar-

vodet för timlärare i teoretiska ämnen vore för knappt tilltaget. Men ännu betänkligare vore det enligt hans mening, att å den praktiska linjen olika avlöningsbelopp fastställts för å ena sidan lärare i slöjd, teckning och hushållsgöromål, å andra sidan lärarna i övriga praktiska ämnen. Önskvärt vore från alla synpunkter, att för de olika lärargrupperna samma timpenning fastställdes.

Även om de sålunda framställda anmärkningarna åtminstone i viss utsträckning vore befogade, säger *skolöverstyrelsen* i sitt yttrande, hade dock de sakkunniga, såsom de själva framhållit, i detta sammanhang icke kunnat inlåta sig på en reglering av avlönings- och arvodesbelopp efter nya principer, utan torde frågan härom böra upptagas först i sammanhang med en allmän löneroglering för skolorna. De sakkunniga hade även vid avvägande av timlärararvodena måst utgå från samma grunder, som tillämpades vid andra skolor, i detta fall närmast de kommunala mellanskolorna. Skolöverstyrelsen funne dock förslaget om att timarvodet i »annat praktiskt undervisningsämne än teckning, slöjd och hushållsgöromål» skulle vara detsamma som timarvodet i teoretiska ämnen och sålunda ej obetydligt högre än det timarvode, som skulle utgå för de praktiska ämnena slöjd och hushållsgöromål å den teoretiska linjen, ej tillräckligt motiverat, detta i all synnerhet om, såsom överstyrelsen föreslagit, handelsämnena skulle utgå ur undervisningsplanen. Riktigast syntes det överstyrelsen vara, att timarvodet för undervisning i kvinnlig slöjd av olika art, hushållsgöromål, trädgårdsskötsel och barnavård bleve detsamma, vare sig ämnet förekomme på den ena eller andra linjen och att här bestämdes ett enhetligt arvode, förslagsvis 80 kronor för veckotimme. Det syntes knappast finnas några vägande skäl att bestämma ett lägre belopp för exempelvis kvinnlig slöjd (omfattande sömnad, vävning m. m.).

Då den av de sakkunniga förordade höjningen i rektors avlöning i jämförelse med avlöningen åt rektor vid kommunal mellanskola till väsentlig del sammanhängde med den från de kommunala mellanskolorna avvikande, ändrade ordningen för besättande av rektorstjänst vid kommunal flickskola, och då överstyrelsen förordat, att rektorstjänst vid dylik skola tillvidare skulle besättas på samma sätt, som ännu gällde beträffande kommunal mellanskola, ansåge överstyrelsen, att nyss anförda särskilda skäl för en högre kontant avlöning åt rektor vid kommunal flickskola bortfölle. Med hänsyn till det förhållandet, att den kommunala flickskolan komme att omfatta en eller två klasser mer än den kommunala mellanskolan, syntes dock en något högre kontant avlöning åt rektor vid kommunal flickskola vara motiverad och förordade överstyrelsen på denna grund, att det särskilda arvodet för rektor fastställdes till 1,200 kronor och för vikarierande rektor till 600 kronor.

I avgivet yttrande har *statskontoret* förklarar sig icke hava anledning till erinran mot de av de sakkunniga föreslagna avlöningsbeloppen för rektor och lärare vid de kommunala flickskolorna.

*Departement-
schefen.*

Av den förut lämnade redogörelsen för de sakkunnigas förslag i vad det avser lärarnas avlöning framgår, att de föreslagna lönesatserna för ordinarie ämneslärare och för extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring överensstämde med de för dylika lärare vid kommunala mellanskolor gällande. Mot dessa förslag har jag intet att erinra.

Även för timlärare i teoretiska undervisningsämnen hava de sakkunniga förordat samma arvoden som de för sådana lärare vid kommunala mellanskolor fastställda. Rektor vid högre lärarinneseminariet anser visserligen, att arvodet för timlärare är för knappt tilltaget. Då emellertid, om hänsyn tages även till tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg enligt nu gällande grunder, nämnda arvoden ej understiga motsvarande arvoden vid de högre flickskolorna och, såsom nyss är nämnt, uppgå till samma belopp som vid de kommunala mellanskolorna, finner jag ej anledning att ifrågasätta någon ändring i de sakkunnigas förslag i denna punkt.

Vad åter beträffar avlöning åt lärare i praktiska ämnen och övningsämnen får jag till en början erinra om att man från flera håll yrkat på att dessa lärare måtte tillerkännas ordinarie ställning och komma i åtnjutande av ålderstillägg. På förut anförda grunder har jag emellertid åtminstone för närvarande icke ansett mig kunna medverka till en sådan anordning. Det synes mig därför nödvändigt, att tills vidare nu nämnda lärare i likhet med motsvarande lärare vid övriga kommunala läroanstalter avlönas som timlärare.

För timlärare i teckning, i musik och i gymnastik hava de sakkunniga föreslagit samma arvoden som vid de kommunala mellanskolorna, 90 kronor för manlig och 85 kronor för kvinnlig lärare, för lärare i slöjd 80 kronor för manlig och 75 kronor för kvinnlig lärare, för lärarinna i hushållsgöromål 80 kronor för veckotimme samt för lärare i övriga praktiska ämnen, såsom handelsämnen, barnavård, trädgårdsskötsel, samma arvoden som för timlärare i teoretiska ämnen, d. v. s. 105 kronor för manlig och 95 kronor för kvinnlig lärare för varje veckotimme.

Av den föregående redogörelsen för yttrandena över de sakkunnigas förslag framgår att man från flera håll haft erinringar att framställa mot förslaget i nu berörda punkt. Utom det att man framhållit olägenheten av att de lärarinnor i övningsämnen, som eventuellt kunde komma att övergå från en högre flickskola till en kommunal flickskola, i flera avseenden skulle få en försämrad ställning, har man också ställt sig avvisande mot de sakkunnigas förslag i det avseendet, att lärarna i vissa praktiska ämnen skulle få högre arvoden än lärarna i andra dylika ämnen. Från visst håll har man yrkat på att timlärararvodet för alla praktiska ämnen och övningsämnen borde sättas lika med timlärararvodet för de teoretiska ämnena.

Innan jag går närmare in på spørsmålet om här ifrågavarande arvodens storlek, skall jag i korthet redogöra för motsvarande arvodesbelopp vid en del skolor, som närmast kunna jämföras med den ifrågasatta kommunala flickskolan.

Vid *de allmänna läroverken* utgår arvodet till icke ordinarie manlig lärare i teckning, i gymnastik och i musik med 90 kronor för veckotimme samt för kvinnlig lärare i dessa ämnen med 85 kronor för veckotimme. Lärarinna

i kvinnligt handarbete har 75 kronor för veckotimme. Härtill kommer tillfällig löneförbättring, som utgår med olika belopp för olika orter, växlande mellan 15 och 20 procent av arvudet. Vid de *kommunala mellanskolorna* äro timlärararvodena fastställda till 90 kronor för manlig och 85 kronor för kvinnlig lärare i teckning, i gymnastik och i musik samt till 75 kronor för kvinnlig lärare i huslig ekonomi, i kvinnligt handarbete och i slöjd. Manlig lärare i slöjd har 80 kronor för veckotimme. Till dessa arvoden kommer tillfällig löneförbättring med 17 kronor för manlig och 16 kronor för kvinnlig lärare för varje veckotimme. Vid de s. k. *yrkesbestämda högre folkskolorna* har lärare i gymnastik och i musik samma arvode som lärare i dessa ämnen vid kommunala mellanskolor. Lärarinna i husligt arbete har 80 kronor för veckotimme. Timlärare i övriga ämnen, teoretiska och praktiska, uppbära arvode med 110 kronor för manlig och 100 kronor för kvinnlig lärare. Till lärare vid högre folkskola utgår icke tillfällig löneförbättring av statsmedel. Vid de *högre flickskolorna* har övningslärarinna 60 kronor för varje veckotimmens undervisning i välskrivning, teckning, musik, gymnastik och huslig ekonomi samt 50 kronor för varje veckotimmens undervisning i kvinnligt handarbete, träslöjd och andra liknande slöjdarter. Lärarinna med minst 4 veckotimmars undervisning i gymnastik eller minst 6 veckotimmars undervisning i ett eller flera av de övriga av dessa övningsämnen åtnjuta ålderstillägg med 10 kronor i 2:a och 20 kronor i 3:e lönegraden för veckotimme. Ålderstilläggen för lärarinna i huslig ekonomi få dock icke överstiga 250 kronor i 2:a och 500 kronor i 3:e lönegraden. Sist nämnd lärarinna åtnjuta fri kost i samband med de praktiska övningarna. Tillfällig löneförbättring utgår med 40 kronor för veckotimme.

Slutligen må här nämnas att förut omförmälda lärare uppbära dyrtidstillägg, dock så, att lärare vid kommunala mellanskolor och högre folkskolor åtnjuta dyrtidstillägg å endast $\frac{9}{10}$ av summan av stadgad avlöning och av statsmedel utgående tillfällig löneförbättring samt lärare vid högre flickskolor å $\frac{2}{3}$ av det belopp, som motsvarar summan av den i gällande författning stadgade kontanta minimiavlöningen och den tillfälliga löneförbättring, som utgår av statsmedel.

Man kan alltså säga, att timlärararvodena i övningsämnena vid de kommunala mellanskolorna, om hänsyn toges till utgående tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, äro i det närmaste likställda med begynnelselönerna för lärarinnorna i övningsämnena vid de högre flickskolorna. Utgår man då ifrån att det här gäller att fastställa arvoden för lärare, vilka skola betraktas som timlärare och således icke åtnjuta ålderstillägg, kan man enligt min mening icke framföra tillräckligt bärande skäl för att timlärararvodet för ämnena teckning, gymnastik och musik skulle utgå med andra belopp än vid de kommunala mellanskolorna. Däremot kunna nog skäl anföras för att timarvodena i de praktiska ämnena å den praktiska linjen sattes något högre än timarvodena för samma ämnen å det gemensamma lägre stadiet och å den teoretiska linjen. Då det emellertid torde vara sannolikt, att i många fall samundervisning under vissa timmar ordnas mellan de olika linjerna och stadierna, och då det möter svårighet att, innan man vunnit nödig erfarenhet på området, avgöra, i vad

mån högre avlöning på den praktiska linjen kan vara berättigad, anser jag mig i likhet med skolöverstyrelsen böra föreslå, att timarvodet för de övriga praktiska ämnena utom teckning bestämmes enhetligt till 80 kronor för veckotimme eller till samma grundbelopp, som utgår till lärarinna i husligt arbete vid yrkesbestämd högre folkskola.

Den lönesänkning, som eventuellt kan drabba lärarinnor, vilka övergå från en högre flickskola till en kommunal flickskola, torde åtminstone i vissa fall komma att kompenseras av kommunala tilläggsarvodet.

Jag övergår nu till att yttra mig om rektors avlöningsförmåner. Jag erinrar då först om att rektor vid kommunal mellanskola utom sin lön som lärare vid skolan uppbär ett särskilt arvode å 1,000 kronor. För vikarie-
rande rektor är det särskilda arvodet bestämt till 500 kronor och för biträdande föreståndarinna till 200 kronor. Särskilt med hänsyn därtill, att till rektor ej alltid skulle behöva utses någon av skolans ordinarie lärare, och även med tanke på det större antalet klasser i den kommunala flickskolan hava de sakkunniga föreslagit, att rektor skall åtnjuta kontant lön i likhet med ordinarie ämneslärare i *högsta* lönegraden samt dessutom ett särskilt arvode å 1,000 kronor. Utöver den kontanta lönen skulle rektor i likhet med ordinarie ämneslärare åtnjuta fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning. Enligt nämnda förslag skulle oavsett tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg de sammanlagda kontanta avlöningsförmånerna för manlig rektor uppgå till 5,500 kronor och för kvinnlig rektor till 4,700 kronor. För jämförelses skull må nämnas, att vid statens samskola har manlig rektor 6,400 kronor och kvinnlig rektor 5,000 kronor i lön. Rektor vid dylik skola äger rätt till fri bostad eller ersättning därför men åtnjuter ej fritt bränsle. Vid kommunal mellanskola har manlig rektor 4,300—5,500 kronor och kvinnlig rektor 3,800—4,700 kronor förutom fri bostad med bränsle eller ersättning därför. Särskilt med hänsyn till den föreslagna anordningen och läggningen av lärjungarnas i de högsta klasserna studier kommer rektor vid den kommunala flickskolan att få ett mycket omfattande och maktpåliggande arbete. Härtill kommer, att denna skola enligt mitt förslag skall omfatta tre klasser mer än den kommunala mellanskolan. De av de sakkunniga föreslagna löneförmånerna synas mig därför i och för sig icke vara för stora. Då emellertid frågan om grunderna för här ifrågavarande rektorers avlöning, i den mån de skola avvika från de grunder, som gälla för likartade skolformer, torde böra behandlas i samband med frågan om lönereglering för lärarpersonalen vid de med de kommunala flickskolorna likställda läroanstalterna, och då jag, framför allt med hänsyn till detta förhållande, icke ansett mig för närvarande kunna följa de sakkunnigas förslag i fråga om tillsättning av rektor, synes det mig, att rektors vid kommunal flickskola avlöning åtminstone tills vidare bör bestämmas efter samma grunder som avlöningen för rektor vid kommunal mellanskola. Med hänsyn särskilt till det större

antalet klasser i dylik skola anser jag dock i likhet med skolöverstyrelsen, att det särskilda rektorsarvodet bör fastställas till 1,200 kronor för år mot 1,000 kronor vid kommunal mellanskola. I överensstämmelse härmed bör vikarierande rektors arvode utgå med 600. I fråga om arvode för biträdande föreståndarinna tillstyrker jag de sakkunnigas förslag.

Sammanfattar jag det nu sagda, innebär mitt förslag, att de kommunala flickskolornas lärare i fråga om avlöning skulle bli jämförda med de kommunala mellanskolornas lärare i alla avseenden utom beträffande de särskilda arvoden å rektor, biträdande föreståndarinna och vikarierande rektor, vilka arvoden skulle utgå med respektive 1,200 kronor, 300 kronor och 600 kronor vid de kommunala flickskolorna i stället för respektive 1,000 kronor, 200 kronor och 500 kronor vid de kommunala mellanskolorna, samt utom beträffande timlärararvoden för undervisning i slöjd och hushållsgöromål och övriga praktiska ämnen (utom teckning), vilka vid förstnämnda skolor skulle utgå med 80 kronor, under det att vid mellanskolorna timarvodet för slöjd och hushållsgöromål utgår med 75 kronor.

2. Övriga
avlöningsbe-
stämmelser.

I fråga om övriga avlöningsbestämmelser hava *de sakkunniga* i det närmaste följt de föreskrifter, som i motsvarande fall finnas stadgade för de kommunala mellanskolornas lärare (Sv. förf. saml. 927/1918). Med hänsyn till förslaget om särskild rektorlösn har dock den paragraf, som handlar om avlöning under tjänstledighet, erhållit en något annan formulering än motsvarande paragraf i lönekungörelsen för kommunala mellanskolor. För att bereda lärare i praktiskt undervisningsämne eller i övningsämne en fastare ställning än som timlärare, har följande förslag till stadgande införts:

»Åt sådan lärare i praktiskt undervisningsämne eller i övningsämne, som har en undervisning av minst 20 undervisningstimmar i veckan, må skolområde kunna genom särskild reglering bereda fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende. Därest sådan reglering avser även beredande av pensionsrätt i statens pensionsanstalt, skola bestämmelser i sådant hänseende stadfästas på sätt i reglementet för sagda pensionsanstalt närmare föreskrives.»

I sin motivering för en sådan åtgärd anföra de sakkunniga följande.

De sakkunniga hava i det föregående i samband med bestämmelserna i stadgeförslaget om lärare i praktiska ämnen och i övningsämnen dels erinrat om att dessa lärare åtminstone i regel bli timlärare, dels framhållit, huru man genom en viss anordning skulle kunna bereda dessa lärare en fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt avseende ävensom pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Särskilt vid skolor med parallellavdelningar eller med praktisk linje torde det ej bli ovanligt, att en del sådana lärare, om vilka här är fråga, komma att få tjänstgöring vid skolan i sådan omfattning, att de genom denna kunna anses få sin huvudsakliga bärgning. Det synes därför önskvärt, att dessa lärare må kunna beredas en fastare ställning än vanliga timlärare. I kungörelserna den 30 juni 1920 angående statsbidrag för undervisning i slöjd vid folkskola, min-

dre folkskola eller särskild slöjdskola samt angående statsbidrag för undervisning i hushållsgöromål vid folkskola eller särskild anstalt hava införts bestämmelser, enligt vilka lärare i slöjd och lärarinna i hushållsgöromål med full tjänstgöring må kunna beredas en sådan fastare ställning och pensionsrätt; § 15 i förslaget till lönekungörelse överensstämmer i stort sett med anförda bestämmelser. Då det emellertid kan medföra viss tvekan om vad som skall förstås med full tjänstgöring, hava de sakkunniga i stället infört bestämmelse om minst 20 undervisningstimmar i veckan. I reglementet för statens pensionsanstalt § 41 g) finnes det nämligen föreskrift om att vissa extra ordinarie och vikarierande lärare skola hava minst nämnda antal veckotimmar för att komma i åtnjutande av pensionsrätt.

Angående övriga i sakkunnigförslaget angivna avlöningsbestämmelser har *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* yttrat sig i frågan om rätt för lärare vid kommunal flickskola att för uppflyttning i högre lönegrad tillgodoräkna sig föregående tjänstgöring vid privat läroverk.

Centralstyrelsen anför härvid, att de sakkunniga icke ingått på denna fråga under hänvisning till den utredning om rätt för statsanställd lärare att för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han tjänstgjort som lärare vid statsunderstödd kommunal eller enskild läroanstalt, vilken skolöverstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts beslut den 18 juni 1927 skulle avgiva.

I skrivelse den 31 oktober 1927 hade skolöverstyrelsen förklarat, att ifrågavarande spörsmål visat sig vara av synnerligen omfattande och invecklad natur, vadan överstyrelsen för det dåvarande endast kunde avgiva förslag till bestämmelser för sådana lärarinnor, som komme att överflyttas till allmänt läroverk, under det att frågan i övrigt framdeles skulle göras till föremål för särskild utredning. De av överstyrelsen föreslagna åtgärderna ginge ut på att ämneslärarinna, som på grund av genom den beslutade omorganisationen förorsakat nedläggande av högre flickskola eller genom samma omorganisation förorsakad inskränkning i sådan skolas verksamhet blivit entledigad från sin befattning och på av riksdagen anvisat sätt erhållit anställning vid allmänt läroverk, måtte under en övergångstid av tio år, räknat från den 1 juli 1928, tillförsäkras rätt att av sina tjänstår i den befattning vid den högre flickskolan, från vilken hon entledigats, få tillgodoräkna sig så många lönetursår utöver tre, dock högst tio, att, bortsett från dyrtidstillägg, hennes löneförmåner såsom ämneslärarinna vid allmänt läroverk ej komme att understiga summan av den i gällande författning stadgade kontanta minimiavlöning och den av statsmedel utgående tillfälliga löneförbättring, hon vid frånträddandet av berörda befattning uppburit.

Det av skolöverstyrelsen avgivna förslaget ansåge centralstyrelsen icke böra läggas till grund för bestämmelser om lönetursrätt för lärare vid kommunala flickskolor. Det förefölle nämligen centralstyrelsen, som om överstyrelsens förslag till lösning av frågan utformats i anslutning till Kungl. Maj:ts av riksdagen godkända förslag beträffande sådan ordinarie manlig lärare vid kommunal mellanskola, som vid skolans ombildning till samrealskola överflyttades till denna utan att äga för sådan anställning stadgad kompetens. De lärarinnor, som här avsåges, ägde emellertid för-

mell kompetens för den tjänst, vartill de komme att överflyttas. De hade tjänstgjort vid skolor av i huvudsak samma typ som de kommunala flickskolorna, vilka i många fall komme att övertaga den gamla flickskolans såväl arbetsområde som lärarpersonal. Det syntes vidare centralstyrelsen naturligt, att lönetursrätt, som medgåves lärare, som varit anställd vid statsunderstödd skola i utlandet, också borde medgivas lärare vid statsunderstödd skola i hemlandet.

Även *skolöverstyrelsen* berör i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag frågan om lönetursrätten.

Därvid erinras om överstyrelsens skrivelse den 26 januari 1923 med förslag till ändringar i bestämmelserna om lönetur för ämneslärare vid kommunal mellanskola (och högre folkskola), dels om överstyrelsens nyss offentliggjorda skrivelse den 31 oktober 1927. I den förra av nu nämnda skrivelser hade överstyrelsen föreslagit, att ämneslärare vid kommunal mellanskola (och högre folkskola) för uppflyttning i högre lönegrad skulle få tillgodoräkna sig den ämneslärartjänstgöring utöver tre år, som fullgjorts vid allmänt läroverk, folkskoleseminarium och skeppsgosseskola och som i avseende å art och omfattning funnes svara mot, vara jämförbar med eller av högre värde än det arbete läraren hade att utföra i sin tjänst.

Vidare har *statskontoret* i sitt yttrande anfört, att åt de i § 9 i förslaget till lönekungörelse meddelade föreskrifterna angående avlöning under tjänstledighet i anledning av den skiljaktiga anordningen beträffande rektors avlöning givits en något annan lydelse än motsvarande föreskrift beträffande de kommunala mellanskolorna. Enligt statskontorets mening syntes bestämmelserna angående rektors rätt till det särskilda arvodet under tid, då han åtnjuter tjänstledighet, böra omformuleras till närmare överensstämmelse med vad som gällde vid de kommunala mellanskolorna.

Även om statskontoret ansåge den ifrågasatta föreskriften om rätt för skolområde att genom särskild reglering bereda fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende åt vissa lärare något oklar till sin innebörd, ville statskontoret icke göra någon erinran mot densamma, då lika lydande stadgande redan gällde beträffande slöjdlärare vid vissa läroanstalter.

Departementschefen.

I fråga om avlöningsbestämmelserna i övrigt finner jag i likhet med de sakkunniga och skolöverstyrelsen, att frågan om rätt för lärare vid statlig eller kommunal läroanstalt att för uppflyttning i högre lönegrad räkna sig till godo föregående tjänstgöring vid statsunderstödd enskild läroanstalt måste göras till föremål för en mera ingående och omfattande utredning, innan den kan vinna sin lösning. Då lärarinna vid kommunal flickskola skulle äga förmån av fri bostad med bränsle eller ersättning därför, torde det näppeligen behöva inträffa, att en ämneslärarinna vid privat flickskola med lön i högsta lönegraden och med den i gällande författning stadgade kontanta minimiavlöningen och den av statsmedel utgående tillfälliga löneförbättringen vid övergång till kommunal flickskola skall behöva lida någon löneminskning, även om hon vid sistnämnda skola uppbär lön i lägsta lönegraden. Jag anser mig därför böra tillstyrka de sakkunnigas förslag i denna punkt.

Ej heller mot övriga i sakkunnigförslaget intagna avlöningsbestämmelser har jag något att erinra med undantag dock för stadgandena om avlöning under tjänstledighet, vilka givetvis böra få samma lydelse som motsvarande bestämmelser i löneförfattningen för kommunala mellanskolor. Den av de sakkunniga föreslagna ändrade lydelsen av dessa bestämmelser var nämligen föranledd av den av de sakkunniga ifrågasatta ändrade anordningen för rektors tillsättning.

I nära samband med frågan om lärarnas avlöning står frågan om deras pensionering. De sakkunniga ha därvid utgått från att kommunala flickskolans lärare skulle beträffande såväl egen pension som familjepension bliva helt och hållet likställda med lärare vid kommunala mellanskolor d. v. s. äga pensionsrätt i statens pensionsanstalt. Därjämte hava de sakkunniga, såsom i det föregående nämnts, föreslagit att sådan lärare i praktiskt undervisningsämne eller övningsämne, som har en undervisning av minst 20 undervisningstimmar i veckan, efter särskild reglering må kunna beredas fastare ställning och därmed även pension.

3. Pensionering.

I avgivet yttrande i frågan anför *statens pensionsanstalt* i huvudsak följande:

Den nya skolformen kommer enligt förslaget att väsentligen överensstämma med den kommunala mellanskolan. Då lärare vid skola av sistnämnda slag redan hava pensionsrätt i statens pensionsanstalt, kan intet vara att erinra mot den nu föreslagna pensionsrätten; och i avseende å dess närmare anordnande finns ej anledning avvika från reglerna för pensionering av lärare vid kommunal mellanskola.

I anstaltens reglemente, fortsätter vidare pensionsanstalten, torde således under § 41: b), § 43: 2 och 3: b), §§ 46, 47 och 50 böra upptagas jämväl kommunal flickskola. Genom dessa tillägg till reglementet erhåller lärarpersonalen vid ifrågavarande skolor pensionsrätt på enahanda villkor, som gälla för lärare vid kommunala mellanskolor. Detta skulle innebära, att pensionsåldern blir 65 levnadsår för manlig och 60 levnadsår för kvinnlig lärare samt att för full pension skola fordras 33 tjänstår för manlig och 30 tjänstår för kvinnlig lärare.

Någon utredning om statens kostnad för pensioneringen synes ej vara förebragt. Då lärarpersonalen emellertid torde komma att väsentligen rekryteras från de statsunderstödda privata läroverkens kvinnliga lärare, vilka för närvarande hava pensionsrätt i lärarinnornas pensionsanstalt, torde få antagas, att statens årliga bidrag till sistnämnda anstalt kommer att undergå en minskning, som åtminstone i någon mån uppväger ökningen av den årliga utgiften till statens pensionsanstalt.

Vad angår retroaktiv tjänstårsberäkning och därav föranledda kostnader erinrar pensionsanstalten om, att jämlikt § 22: 1 i reglementet för statens pensionsanstalt befattningshavare tillgodoräknas de tjänstår han intjänat för pension i annan befattning, som varit förenad med pensionsrätt i lärarinnornas pensionsanstalt, samt att jämlikt § 11 i reglementet för sistnämnda anstalt (n:r 246/1926) det tillgodohavande därstädes som mot-

svarar de tjänstår, vilka inverka på pensionstagarens pension, skall överföras till statens pensionsanstalt.

Statskontoret anför angående nu berörda punkt, att ett genomförande av det framlagda förslaget bör föranleda ändringar i reglementet för statens pensionsanstalt på sätt styrelsen för sagda anstalt föreslagit.

Departementschefen.

Även jag anser att lärarpersonalen vid de kommunala flickskolorna bör i likhet med lärarna vid de kommunala mellanskolorna vara inordnad i statens pensionsanstalt. De grunder för pensionsfrågans ordnande, vilka därvid synas böra följas, finnas angivna i en av statens pensionsanstalt efter anmodan utarbetad promemoria, vilken torde få som bilaga åtfölja dagens protokoll (bil. 9). Mot vad i promemorian anförts har jag ingen erinran att göra, och därest mitt förslag i detta hänseende vinner riksdagens gillande, torde Kungl. Maj:t böra erhålla bemyndigande att utfärda de närmare bestämmelser, som på grund härav befinnas erforderliga.

Vad åter angår den i nämnda promemoria omnämnda frågan om beredande av tilläggs pension åt vissa lärarinnor, är jag icke beredd att nu upptaga denna fråga till behandling, utan bör densamma eventuellt tagas under övertvägande i ett annat sammanhang.

Jag tillstyrker också den av de sakkunniga föreslagna åtgärden om införande av bestämmelser om reglering av tjänst för beredande åt vissa lärare av fastare ställning i rättsligt och ekonomiskt hänseende jämte pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

3. Statsbidrag.

Även i fråga om statsbidrag till kommunala flickskolor hava de sakkunniga i sitt förslag i allt väsentligt följt de bestämmelser, som gälla för de kommunala mellanskolorna och som finnas intagna i förutnämnda kungörelse den 19 november 1918 (nr 927) med däri gjorda ändringar enligt kungörelserna den 8 juni 1923 (nr 304) och den 18 juni 1926 (nr 307). Enligt förslaget skall alltså skolområde, som underhåller kommunal flickskola, för bestridande av kostnaderna härför erhålla bidrag av statsmedel dels till skolan och till parallellavdelning av årsklass och dels för lärare i enlighet med de närmare bestämmelser, som angivas i förslag till kungörelse i frågan.

De sakkunniga hava i sitt förslag till statsbidragskungörelse ansett sig böra skilja mellan två olika fall, statsbidrag till fullständigt organiserad skola och till skola under upprättande.

a. Statsbidrag till fullständigt organiserad skola.

Allmänna
grunder för
statsbidrag.

Vad då först beträffar de allmänna grunderna för statsbidrags utgående och för erhållande av statsbidrag till parallellavdelning anföras *de sakkunniga* följande.

I enlighet med vad 1927 års riksdag föreskrivit rörande minimiantalet lärjungar vid kommunal mellanskola, innebärande fordran på minst 40 lärjungar i skolan, hade de sakkunniga efter samma beräkningsgrund här infört stadgande om minst 60 lärjungar i sexårig och minst 50 lärjungar i femårig skola.

Stadgandet i fråga om upprättandet av parallellavdelningar skilde sig något från motsvarande bestämmelse beträffande kommunal mellanskola. Enligt sistnämnda föreskrift finge parallellavdelning inrättas med iakttagande därav, att minst 30 lärjungar komme på varje avdelning inom årsklassen, innan ny avdelning upprättades. Denna, för de kommunala mellanskolorna gällande lydelse av ifrågavarande föreskrift hade visat sig vålla ovisshet beträffande tolkningen i det avseendet, att det syntes oklart, huruvida statsbidraget för parallellavdelning, som i enlighet med gällande föreskrifter inrättats vid början av ett läsår, skulle utgå för hela läsåret, även om antalet lärjungar i klassavdelningen i fråga under läsårets lopp ginge ned under 30. De sakkunnigas förslag innehölle därför bestämmelse om att innan ny avdelning upprättades, vid läsårets början minst 30 lärjungar komme på varje avdelning inom klassen.

Angående statsbidragets storlek anföra *de sakkunniga* i huvudsak följande (sid. 90 f.).

Statsbidragets storlek.

De sakkunniga hava upptagit ett statsbidrag av 17,600 kronor till sexårig skola och 14,400 kronor till femårig. För kommunal mellanskola är statsbidraget beräknat efter 2,800 kronor för en var av skolans fyra klasser. Ett på samma sätt beräknat statsbidrag till kommunal flickskola skulle tydligen utgöra 16,800 kronor för sexårig och 14,000 kronor för femårig skola. Emellertid bör man beakta, att den anordning av skolans inre arbete, som av de sakkunniga föreslagits för dessa skolor, samt den tilltänkta organisationen av undervisningen i de högsta klasserna medföra, att antalet lärartimmar för klass i klasserna 5—6 respektive klass 5 blir väsentligt större än i klasserna 1—4 och jämväl större än i de kommunala mellanskolorna. I klasserna 1—4 av kommunal flickskola upptager timplansförslaget omkring 34 lärartimmar för klass, medan för de högsta klasserna hela timsommen — under förutsättning att undervisning förekommer i alla ämnen — stiger till 48 för klass. Undervisningen i de högsta klasserna blir följaktligen väsentligt dyrare än i de lägre. Under sådana förhållanden har det syntes de sakkunniga nödvändigt att giva skolan någon kompensation härför, och de sakkunniga hava därför föreslagit ett tillägg av 400 kronor för en var av de högsta klasserna. Tillägget torde icke till fullo kunna täcka berörda merkostnad, men då det knappast kan förutsättas, att undervisning alltid behöver anordnas i skolans alla ämnen inom dessa klasser, synes tillägget kunna begränsas till nyss angivna belopp. Då härtill kommer, att antalet lärartimmar i de fyra lägre klasserna skulle bli något mindre än i de kommunala mellanskolorna, hava de sakkunniga jämväl härav ansett beloppet lämpligt tillmätt. Det bör tilläggas, att om de av de sakkunniga föreslagna statsbidragsbeloppen godtagas, grundanslaget till kommunal flickskola, för lärartimme räknat, kommer att uppgå till ungefär samma belopp som i fråga om kommunal mellanskola.

De sakkunnigas nu angivna förslag har emellertid icke föranlett förslag

om motsvarande förhöjning av statsbidraget till parallellavdelning i nu ifrågavarande klasser, vilket upptagits till 2,800 kronor för avdelning. Det bör nämligen kunna förutsättas, att om parallellavdelningar i nämnda klasser behöva inrättas, samläsning i ganska stor omfattning kan anordnas.

Vidare hava de sakkunniga upptagit bestämmelse om särskilt understöd för undervisning i praktiska undervisningsämnen utom teckning. Denna bestämmelse saknar motsvarighet i fråga om den kommunala mellanskolan. Till sådan skola kan enligt gällande bestämmelser utgå särskilt understöd till undervisning i huslig ekonomi, i manlig och kvinnlig slöjd samt i handarbete. Då deltagandet i undervisningen i slöjd och i hushållsgöromål i mellanskolan är frivilligt, utgår understödet till denna undervisning endast efter därom gjord ansökan. Enligt de sakkunnigas förslag åter skulle undervisningen i slöjd och hushållsgöromål vara obligatorisk, och hänsyn måste därför tagas härtill. De sakkunniga hava alltså föreslagit ett särskilt understöd till berörda undervisning, vilket ansetts skäpligen kunna bestämmas till 75 kronor för läsår och veckotimme. Vid kommunal mellanskola utgår anslaget till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt i handarbete med 150 kronor för varje avdelning av minst femton lärjungar med rätt för skolöverstyrelsen att medgiva anslag till avdelning med mindre antal lärjungar, dock minst tolv. Med hänsyn till undervisningens karaktär av obligatorisk i den kommunala flickskolan kan den för de kommunala mellanskolorna gällande föreskriften om ett antal av minst tolv lärjungar i varje avdelning ej här tillämpas. De sakkunniga hava i stället i sitt förslag infört bestämmelse om att minst femton lärjungar skola komma på sådan lärjungegrupp, innan ny grupp för ämnet får upprättas.

Vad de sakkunniga nu anfört angående statsbidrag till den kommunala flickskolan gäller huvudsakligen det gemensamma nederstadiet — klasserna 1—4 — och skolans övriga klasser på den teoretiska linjen. Vad åter beträffar den praktiska linjen, kan man utgå från att lärjungarna å denna linje i de teoretiska undervisningsämnena samt i teckning och i övningsämnena komma att i flertalet skolor undervisas gemensamt med lärjungarna å den teoretiska linjen. Sådan gemensam undervisning kan också i någon utsträckning anordnas inom vissa av de övriga praktiska undervisningsämnena. Den nu nämnda undervisningen för den praktiska linjens lärjungar kommer därför icke att förorsaka skolan några särskilda kostnader. Däremot måste man räkna med att särskild undervisning i rätt stor omfattning anordnas å den praktiska linjen för de lärjungar, som tillvälja de större kurserna i sömnad och hushållsgöromål eller något av ämnena vävning, barnavård och trädgårdsskötsel eller gruppen handelsämnena. Då det, särskilt innan man vunnit någon erfarenhet på området, är svårt att få någon uppfattning om i vad utsträckning sådan särskild undervisning blir behövlig vid de olika skolorna, hava de sakkunniga ansett det mest lämpligt, att statsunderstöd för ändamålet utgår för veckotimme och läsår. De sakkunniga anse, att understödet rimligen bör bestämmas till 75 kronor för veckotimme och läsår, d. v. s. samma belopp som för övriga praktiska ämnen utom teckning. Genom ett sådant understöd bliva skolans kostnader för ifrågavarande undervisning icke till fullo ersatta, enär läraravlöningen i sistberörda ämnen enligt förslaget skulle utgå med belopp växlande mellan 80 kronor och 105 kronor för vecko-

timme och läsår, men motsvarande förhållande gäller även, såsom förut antytts, såväl den gemensamma linjen vid kommunal flickskola som den kommunala mellanskolan.

Av ekonomiska skäl torde det böra föreskrivas, att antalet lärjungar i varje lärjungegrupp i tillvalt ämne inom viss klass icke må understiga fem.

Statsbidraget till rektors och ämneslärares avlöning skulle utgå enligt samma grunder, som nu gällde för de kommunala mellanskolorna, med den ändring i formuleringen, som betingades därav, att enligt de sakkunnigas förslag rektorsbefattningen ej skulle vara bunden vid annan lärarbefattning vid skolan.

De föreslagna föreskrifterna om vad som skall iakttagas vid statsbidragets utanordnande och om förutsättningarna för statsbidrags utgående samt om rekvisition av sådant bidrag överensstämman till fullo med de för de kommunala mellanskolorna gällande och torde därför ej här behöva särskilt angivas utom beträffande de allmänna villkoren. Dessa villkor finnas upptagna i förslaget § 20 och lyda på följande sätt:

Allmänna
föreskrifter
angående
statsbidrag.

Som allmänna förutsättningar för statsbidrags utgående skola gälla:

- a) att skolan är anordnad i enlighet med gällande föreskrifter,
- b) att undervisningen vid skolan fortgått under föreskriven tid,
- c) att skolområdet för undervisningen tillhandahåller tjänliga och tillräckliga lokaler samt erforderliga och lämpliga skolmöbler och nödig undervisningsmateriell, samt
- d) att lärarnas avlöningsförmåner, såväl den kontanta avlöningen som ock naturaförmånerna, minst motsvara vad i sådant avseende finnes stadgat.

De sakkunniga hava såväl i stadgeförslaget som i förslaget till statsbidragskungörelse intagit bestämmelse om att vid upprättande av kommunal flickskola särskild hänsyn skall tagas till huruvida förut å orten finnes statsunderstödd högre flickskola eller samskola, kommunal flickskola, kommunal mellanskola eller statsläroverk med tillträde även för flickor å realskolans stadium.

I de från olika myndigheter m. fl. inkomna yttrandena i nu förevarande ärende hava endast några få erinringar gjorts mot de sakkunnigas förslag angående statsbidrag till kommunala flickskolor.

Styrelsen för *svenska stadsförbundet* framhåller, hurusom enligt förslaget kommunernas byggnadsskyldighet ytterligare skulle utsträckas till lokaler för en ny typ av skolor.

Styrelsen erinrar därvid om att kommunernas närmare skyldigheter i avseende å tillhandahållande av läroverkshus och rektorsbostad icke reglerades av någon författning utan avgjordes från fall till fall genom överenskommelser. Vidare anför styrelsen, att den i ett den 31 oktober 1923 avgivet yttrande över skolkommissionens betänkande del V framhållit

önskvärdheten av lagstiftning på detta område, varvid enligt styrelsens mening betryggande former borde utfinnas och lagfästas för uppgörelser i hithörande frågor mellan parterna som fullt obundna och likställda kontrahenter och ett opartiskt institut skapas för lösande av uppkomna tvister rörande träffade överenskommelser. Styrelsen berör också frågan om byggnadsskyldighetens delvisa överflyttande på större kommunala enheter än läroverksstaden, t. ex. landstingen.

Skolöverstyrelsen anför endast, att bland de skolor, till vilkas tillvaro på orten hänsyn borde tagas vid prövning av frågan om behovet av en kommunal flickskola, borde även medtagas högre folkskola.

Slutligen har *statskontoret* icke funnit anledning till erinran mot de föreslagna bestämmelserna angående statsbidrag till kommunal flickskola.

*Departement-
schefen.*
Allmänna
grunder för
statsbidrag.

Då jag nu övergår till frågan om statsbidrag till kommunala flickskolor, tillåter jag mig åter erinra om att en av grundtankarna i förslaget om upprättande av sådana skolor har varit, att dessa skolor i ekonomiskt avseende skulle intaga samma ställning som de kommunala mellanskolorna. Även för dessa nya skolor bör alltså en ekonomisk samverkan mellan staten och vederbörande kommun äga rum, varvid dock kommunen har att bära ansvaret för skolans bestånd och besluta om dess ekonomiska förhållanden. Givet är också, att staten här som i liknande fall har att tillse, att vissa villkor beträffande såväl skolans lärare, deras kompetens och avlönning som skolans lokaler och utrustning i övrigt m. m. äro uppfyllda.

Av den lämnade redogörelsen för de sakkunnigas förslag i fråga om statsbidragets storlek och villkoren för dess utgående torde framgå, att de sakkunniga beträffande statsbidrag till fullständigt organiserad skola varit angelägna om att i möjligaste mån följa de för de kommunala mellanskolorna gällande bestämmelserna. Jag gillar till fullo denna ståndpunkt och anser att man, endast då så är nödvändigt med hänsyn till skolornas olika yttre och inre organisation, bör frångå nämnda för mellanskolorna gällande bestämmelser.

Av 1927 års riksdag har föreskrivits, att statsbidrag till kommunal mellanskola skall utgå under villkor, att skolan i sina fyra årsklasser har sammanlagt minst 40 lärjungar. I överensstämmelse härmed och med hänsyn till min förut uttalade mening att kommunala flickskolan, i varje fall, skall omfatta sju ettåriga klasser, anser jag, att dylik skola bör hava minst 70 lärjungar för att komma i åtnjutande av statsbidrag. Jag har i det föregående föreslagit, att vid skola, där konstant behov av parallellavdelningar i andra klassen av den sjuåriga lärokursen uppkommit, skall upprättas en fristående till folkskolans sjätte klass anknyttande sexårig lärokurs. Att för denna lärokurs föreskriva visst minimiantal lärjungar synes ej vara erforderligt. Då emellertid undervisningsplanerna för de båda högsta klasserna i den sjuåriga och i den sexåriga lärokursen i

det hela böra vara lika, bör det enligt min mening föreskrivas, att vid skola, där antalet lärjungar i de två lärokurserna inom viss sådan klass tillsammans ej överstiger 30, statsbidrag för uppdelning av dylik klass i klassavdelningar ej skall utgå.

Beträffande åter frågan om rätt för skoldistrikt att även i annat fall än som här ovan nämnts vid sidan av den sjuåriga lärokursen anordna en fristående sexårig lärokurs och att därför i vanlig ordning erhålla statsbidrag, torde det böra bliva beroende på Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall.

I fråga om rätt för skola att erhålla statsbidrag till upprättande av parallellavdelning tillstyrker jag det av de sakkunniga framställda förslaget, enligt vilket ny sådan avdelning skulle få upprättas, om vid läsårets början minst 30 lärjungar komma på varje förutvarande avdelning inom årsklassen. En reservant inom skolöverstyrelsen, vilken förklarat sig i och för sig icke hava något att erinra mot en sådan bestämmelse, har dock uttalat sig för att så länge för realskolan en minskning i antalet elever i varje klassavdelning icke av riksdagen medgivits, för nu förevarande skolform borde gälla enahanda bestämmelser som för realskolan. Jag vill i detta sammanhang erinra om att jag i mitt yttrande vid avlåtandet till 1927 års riksdag av förslag om omorganisation av skolväsendet anförde, hurusom det från olika håll betonats, att ett rimligt antal lärjungar i klassen utgjorde en viktig förutsättning för ett rationellt arbetssätt likaväl som för önskvärd individualisering i det hela. Jag ansåg mig därför böra föreslå ett tillmötesgående av kravet på begränsning av antalet lärjungar i de olika klassavdelningarna och att man alltså borde räkna med ett normalt högsta lärjungantal av 30 i realskolans och kommunala mellanskolans klasser samt 25 i gymnasiets ringar. Riksdagen ansåg sig emellertid icke kunna taga bestämd ställning till detta förslag, innan närmare utredning förelåge.

För den nu ifrågasatta nya skolformen ligger dock denna fråga annorlunda till. Först vill jag erinra om att jämlikt beslut av 1925 års riksdag för de nuvarande högre flickskolorna gäller ett maximiantal lärjungar av 30 för stadium motsvarande real- och flickskolan och av 25 beträffande stadium motsvarande gymnasiet. Även för den kommunala mellanskolan, vilkens bestämmelser man i möjligaste mån sökt följa, då det gällt att utforma föreskrifter för den kommunala flickskolan, är maximiantalet lärjungar i varje klassavdelning bestämt till 30. En till 1924 års riksdag av Kungl. Maj:t gjord framställning om höjning av detta antal till 35 blev av riksdagen avslagen. Enligt min mening skulle särskilt arbetet i flickskolans två högsta klasser i hög grad äventyras, om antalet lärjungar i varje klassavdelning annat än i undantagsfall finge överskrida 30, ett för detta stadium redan alltför högt antal. Till de pedagogiska skäl, som tala för ett maximiantal av 30 lärjungar, komma även kommunalekono-

miska synpunkter. Knappt någon av de nu befintliga flickskolebyggna-
derna torde vara så inredd, att annat än i undantagsfall ett klassrum kan
rymma mer än 30 lärjungar. Skulle det då uppställas krav på att den nya
flickskolan skulle vara skyldig att mottaga minst 35 lärjungar i varje
klassavdelning inom viss årsklass, innan ny parallellavdelning finge upp-
rättas, bleve det ej möjligt att för den nya skolan använda redan befint-
liga lokaler, vilket åter skulle försvåra tillkomsten av kommunala flick-
skolor.

I samband med det nu anförda vill jag framhålla, att de sakkunniga
tänkt sig en bestämmelse (i en anmärkning till undervisningsplanen) av
sådan innebörd, att i de ämnen, där undervisningens art sådant påkallar,
lärjungarna efter skolstyrelsens bestämmande må kunna uppdelas i smärre
grupper. Då anordningen i fråga blott i ringa mån kan inverka på statens
kostnader för en kommunal flickskola, har jag endast velat omnämna detta
förhållande.

Statsbidra-
gets storlek.

Jag kommer nu till frågan om statsbidragets storlek. För fyraårig kom-
munal mellanskola utgår som bekant ett årligt grundanslag om 11,200
kronor samt dessutom 2,800 kronor för varje vid skolan anordnad paral-
lellavdelning. Ett på samma sätt beräknat grundanslag till kommunal
flickskola skulle tydligen, som de sakkunniga anför, utgöra 16,800 kronor
för sexårig skola och 14,000 kronor för femårig skola. För sjuårig skola
borde anslaget bli $7 \times 2,800$ kronor eller 19,600 kronor. Nu hava emellertid
de sakkunniga med hänsyn till den tilltänkta organisationen av under-
visningen i de två högsta klasserna i sexårig skola och högsta klassen i
femårig skola föreslagit en höjning av de så beräknade beloppen med 400
kronor för var och en av dessa klasser. Den härför anförda motiveringen,
för vilken jag i det föregående redogjort, synes mig vara så bindande, att
jag finner det nödvändigt, att man på denna punkt något avviker från
vad som nu är stadgat för de kommunala mellanskolorna. Jag anser mig
alltså böra hemställa, att statsbidrag till sjuårig kommunal flickskola med
teoretisk linje må utgå med 20,400 kronor ($7 \times 2,800 + 2 \times 400$). Om skolan
omfattar även en fristående sexårig lärokurs eller om parallellavdelning
av årsklass i enlighet med givna bestämmelser är inrättad, bör därutöver
statsbidrag för varje klassavdelning utöver sju utgå med ett belopp av
2,800 kronor för år.

Vad jag nu anført gäller skola, där teoretisk linje eller både teoretisk
och praktisk linje är upprättad. Då emellertid enligt det framlagda för-
slaget kommunal flickskola inom de två högsta klasserna skall kunna om-
fatta enbart praktisk linje och då inom denna linje undervisning ej skall
meddelas i alla teoretiska ämnen utan endast i de s. k. fasta ämnena med
omkring 14 timmar i veckan, bör statsbidrag för sådan skola ej utgå med
nyss nämnda belopp. Med hänsyn till det förut anförda bör enligt min

mening statsbidraget till skola med enbart praktisk linje bestämmas till $5 \times 2,800 + 2 \times 1,400 = 16,800$ kronor. I överensstämmelse härmed bör tydligen statsbidraget till sådan parallellavdelning inom de två högsta klasserna, som påkallas endast med hänsyn till behovet av uppdelning av undervisningen i de för de båda linjerna gemensamma teoretiska undervisningsämnena, utgå med 1,400 kronor för år.

Beträffande förslaget om särskilt understöd till undervisning i praktiska ämnen utom teckning jämte därmed förknippade villkor, mot vilket förslag ingen som helst erinran gjorts i de i ärendet inkomna yttrandena, är jag ense med de sakkunniga. Den ändring av huvudsakligen formell art, som förslaget innebär i jämförelse med vad som är stadgat för de kommunala mellanskolorna, är betingad av den ändrade ställning, de praktiska ämnena skola intaga vid den kommunala flickskolan. Mitt förslag innebär alltså, att understöd till undervisning i praktiska undervisningsämnena utom teckning vid kommunal flickskola må utgå med 75 kronor för läsår och veckotimme, under villkor att vid läsårets början vid undervisningen i dylikt tillvalt ämne antalet lärjungar i varje lärjungegrupp inom viss klass icke understiger 5 samt att minst 15 lärjungar komma på sådan lärjungegrupp, innan ny grupp för ämnet upprättas.

Enligt gällande bestämmelser angående statsbidrag till kommunala mellanskolor utgå följande bidrag till läraravlöningen, nämligen

- a) för varje manlig ämneslärare: 500 kronor;
- b) för varje manlig extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring: 300 kronor;
- c) för rektor: två tredjedelar av det för honom stadgade särskilda arvodet; för biträdande föreståndarinna: det till henne utgående särskilda arvodet;
- d) för varje ordinarie ämneslärare: ett belopp, motsvarande de läraren tillkommande ålderstillägg;
- e) för varje lärare, som vikarierar för ordinarie eller extra ordinarie ämneslärare: om tjänstledigheten förorsakas av styrkt sjukdom, det belopp, som utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien, och om tjänstledigheten förorsakas av offentligt uppdrag, bestridande av befattning i statens tjänst eller tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer, det belopp, som Kungl. Maj:t för det särskilda fallet bestämmer;
- f) för lärare, som vikarierar för lärare, vilken uppehåller tillfälligtvis ledig lärarbefattning men erhållit tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom: det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien; samt
- g) för lärare, som vikarierar för lärare, vilken till förekommande av smittofara av vederbörande myndighet förbjudits att tjänstgöra, det belopp, som erfordras till arvode åt vikarien, dock icke för längre tid än högst sex månader.

I sitt förslag till bestämmelser angående statsbidrag till läraravlöningen vid kommunala flickskolor hava de sakkunniga i det hela följt nyss angivna bestämmelser för de kommunala mellanskolorna. Vissa avvikelser

i formuleringen hava betingats av de sakkunnigas förutnämnda förslag till ordning för tillsättning av rektor vid kommunal flickskola. Då jag emellertid uttalat mig för att rektor vid kommunal flickskola åtminstone tills vidare bör tillsättas på samma sätt som nu gäller för kommunal mellanskola, har jag ingen anledning att för de kommunala flickskolorna i nu berörda avseende föreslå någon ändring i de för mellanskolorna gällande bestämmelserna. Med de något höjda särskilda arvoden för rektor och biträdande föreståndarinna, som jag föreslagit, komma givetvis statsbidragen för dessa arvoden att bliva något högre än vid mellanskolorna, nämligen för rektorsarvodet en höjning med 133 kronor 33 öre ($\frac{2}{3}$ 1,200— $\frac{2}{3}$ 1,000) och för särskilda arvodet till biträdande föreståndarinna med 100 kronor.

Allmänna
föreskrifter
angående
statsbidrag.

Bland de allmänna förutsättningarna för statsbidrags utgående är intagen en bestämmelse om att skolområdet för undervisningen skall tillhandahålla tjänliga och tillräckliga lokaler samt erforderliga och lämpliga skolmöbler och nödig undervisningsmateriell. Beträffande skyldighet för vederbörande kommun att anskaffa sådana lokaler för skolan har, såsom förut är nämnt, styrelsen för svenska stadsförbundet ifrågasatt, att betryggande former borde utfinnas och lagfästas för uppgörelser i hithörande frågor mellan parterna såsom fullt obundna och likställda kontrahenter och ett opartiskt institut skapas för slitande av uppkomna tvister rörande träffade överenskommelser. Då det här gäller en kommunal skola och då motsvarande föreskrift finnes intagen i statsbidragskungörelserna för högre folkskolor och kommunala mellanskolor, finnes det enligt min mening fullt giltig anledning till att bestämmelsen kommer att gälla även den kommunala flickskolan. Så vitt jag har mig bekant, hava lokalfrågorna för nämnda skolor liksom för de allmänna läroverken och de tekniska läroverken i allmänhet funnit sin lösning genom förhandlingar mellan vederbörande kommun och den myndighet, under vars inseeende vederbörande skola stått, utan att kommunernas önskemål, där dessa hållits inom rimliga gränser, trätts för nära. För övrigt kan ju eventuellt uppkommen tvist bli avgjord genom hänvändelse till Kungl. Maj:t. Dock vill jag ej förneka, att närmare bestämmelser angående kommunernas byggnadsskyldighet må kunna vara erforderliga. Dylika torde dock böra utfärdas i ett större sammanhang än vad som nu skulle kunna bliva fallet.

En reservant inom skolöverstyrelsen har påyrkat, att såväl stadgan som de av riksdagen fastställda villkoren för statsbidrags utgående borde inrymma en bestämmelse av innebörd, att den kommunala flickskolan bleve tillgänglig även för lärjungar hemmahörande utanför den eller de kommuner, vilka utgöra skolans huvudmän. Då någon sådan föreskrift icke finnes beträffande de kommunala mellanskolorna och, enligt vad erfarenheten givit vid handen, ej heller visat sig av behovet påkallad, synes

det mig ej behöfligt att särskild föreskrift härom utfärdas beträffande nu ifrågasvarande skolor.

Vidare har skolöverstyrelsen uttalat sig för att högre folkskolor böra medtagas bland de skolor, till vilkas tillvaro på orten hänsyn skall tagas vid upprättande av kommunal flickskola. Då förefintligheten av dylik skola tydligen kan vara av betydelse i detta sammanhang, vill jag uttala min anslutning till denna överstyrelsens hemställan.

b. Statsbidrag till skola under upprättande.

Särskild uppmärksamhet synes tillvägagångssättet för upprättandet av kommunal flickskola påkalla. Två olika fall kunna här komma i betraktande. Antingen kan en kommunal flickskola nyupprättas från grunden eller ock uppstå på det sättet, att en förutvarande privat högre flickskola eller möjligen skola av annat slag — i sällsynta fall måhända en kommunal mellanskola — ombildas till kommunal flickskola.

Beträffande nyinrättandet av en kommunal flickskola äro, yttra de *sakkunniga* (sid. 93 f.), två fall tänkbara. Man kan tänka sig statsunderstödet till skolan utgå antingen successivt klass för klass eller ock först sedan skolan blivit färdigbildad. Som bekant skall enligt gällande bestämmelser en kommunal mellanskola hava alla sina fyra klasser fullbildade, innan den kan erkännas av Kungl. Maj:t och erhålla statsunderstöd. För att emellertid göra det möjligt för kommun, som har för avsikt att upprätta kommunal mellanskola, att under den tid, då det successiva upprättandet äger rum, komma i åtnjutande av statligt understöd, har man träffat den anordningen, att vederbörande kommun först upprättar en högre folkskola och därvid erhåller det åt dylik skola utgående statsunderstödet. När den sålunda upprättade högre folkskolan nått en omfattning av fyra klasser, plägar den efter inspektion av skolöverstyrelsen av Kungl. Maj:t erkännas som kommunal mellanskola samt erhålla statsunderstöd som sådan.

Fördelarna av en dylik anordning äro uppenbara. Först och främst beredes kommunen förmånen att erhålla statens ekonomiska understöd redan under den tid, då skolan successivt växer fram. Och vidare bliva myndigheterna i tillfälle att, innan skolan erkännes som kommunal mellanskola, bedöma, i vad mån yttre och inre för skolans erkännande som kommunal mellanskola erforderliga betingelser äro för handen. Emellertid saknar det nu angivna tillvägagångssättet icke olägenheter. Det förhållandet, att en främmande skolform, den högre folkskolan, som har och bör hava sitt eget mål, så att säga lånas för att tjäna som ekonomiskt omhölje för en annan skolform, efter vars fullmyndiga tillkomst den själv skall upphöra att existera, måste verka ofördelaktigt på den sålunda i främmande syfte anlitade skolformens eget arbete och anseende. Vidare måste det nog betecknas som mindre lämpligt, att den nya skolan i många fall kommer att bliva mer eller mindre bunden av de lärarkrafter, som redan blivit anställda vid den högre folkskolan och vilka icke alltid visat sig motsvara den kommunala mellanskolans verkliga behov.

Skulle man trots de nu påpekade olägenheterna söka i fråga om nyupp-

rättande av en kommunal flickskola gå en väg motsvarande den, som tillämpas i fråga om den kommunala mellanskolan, stöter man först på den svårigheten, att på det område det här gäller ej finnes någon läroanstalt, som intar en ställning motsvarande den högre folkskolans och som alltså skulle kunna tjäna som hjälpmedel för skolans ekonomiska uppbyggande. Att åter begära, att en kommun, som önskar upprätta en kommunal flickskola, skulle vara nödsakad att först, utan att under tiden för skolans successiva uppbyggande erhålla statsunderstöd, upprätta en fullständig flickskola efter den kommunala flickskolans typ, vore givetvis att pålägga kommunen allt för dryga kostnader och skulle i väsentlig grad försvåra uppkomsten av en dylik skola.

Allt synes således de sakkunniga tala för att när det gäller nyupprättande av kommunal flickskola, detta bör kunna ske successivt klass efter klass och att alltså statsbidrag bör utgå, allt ifrån det den första klassen upprättas och sedermera undan för undan ökas till angivet maximibelopp. De sakkunniga hava ock i § 25 föreslagit en bestämmelse i sådant avseende. Då det skulle bliva förenat med stora olägenheter, om skolan under hela nybildningstiden skulle arbeta med extra ordinarie lärarpersonal, hava de sakkunniga föreslagit, att statsbidrag skulle utgå under villkor, dels att rektor skulle i stadgad ordning tillsättas redan vid första klassens upprättande, dels ock att en ordinarie lärare skulle tillsättas vid upprättandet av var och en av de följande klasserna.

Härvid förutsätta de sakkunniga givetvis, att innan något som helst statsunderstöd kommer att utgå, det noggrant utrönes, att förutsättningarna för skolans upprättande äro för handen. Till sådana förutsättningar hör i främsta rummet skolans behövlighet, varom närmare bestämmelser äro angivna i § 4 av stadgan. Vidare hör till dylika förutsättningar vad som finnes stadgat i de sakkunnigas förslag till kungörelse om statsbidrag till kommunal flickskola § 20 rörande lokaler och dessas möblering, lärarnas avlöningsförhållanden m. m.

Nyssberörda § 25 skulle enligt de sakkunnigas förslag erhålla följande lydelse:

Till skolområde, som i vederbörlig ordning nyupprättar kommunal flickskola, avsedd att omfatta minst fem årsklasser, utgår under den tid, som erfordras för skolans successiva uppbyggande till fullständig kommunal flickskola, statsbidrag dels med 2,800 kronor om året för varje årsklass, dels ock med det understöd till undervisning i praktiska undervisningsämnen utom teckning och med de bidrag till lärares avlöning, som omfattas i §§ 17 och 18, under villkor

- a) att skolan i medeltal har minst 10 lärjungar i varje årsklass,
- b) att upprättandet av klasserna försiggår år efter år i oavbruten följd,
- c) att rektor tillsättes vid upprättande av första klassen och en ordinarie lärare vid tillkomsten av var och en av de följande klasserna, samt
- d) att skolan i övrigt i tillämpliga delar är anordnad i enlighet med de för kommunal flickskola gällande föreskrifter.

Vidare anföra de sakkunniga i huvudsak följande.

Vad beträffar det senare fallet eller *då annan förutvarande skola övergår till kommunal flickskola*, äro likaledes två vägar tänkbara. Ombild-

ningen av den förutvarande skolan kan ske successivt, d. v. s. klass efter klass eller måhända med ett par klasser åt gången. Eller ock kan så stor del av den förutvarande skolan, som kan anses motsvara den kommunala flickskolan i dess helhet, brytas ut ur den förutvarande skolan och i ett slag ombildas till kommunal flickskola. I förra fallet skulle givetvis statsbidraget till den kommunala flickskolan komma att utgå successivt i mån av skolans ombildning och det understöd, som den förutvarande skolan möjligen åtnjutit, samtidigt undan för undan avvecklas. I senare fallet åter skulle den kommunala flickskolan omedelbart erhålla fullt statsunderstöd såsom fullständigt organiserad skola och samtidigt det eventuellt utgående statsunderstödet till den gamla skolan i motsvarande mån upphöra.

Det förstnämnda av de båda nu antydda tillvägagångssätten överensstämmer närmast med det, som plägar tillämpas vid upprättandet av nya statsläroverk och som enligt 1927 års riksdagsbeslut jämväl skall tillämpas i fråga om det av riksdagen beslutade förstatligandet av vissa kommunala mellanskolor samt kommunala gymnasier och gymnasielinjer. Det senare tillvägagångssättet åter är närmast jämförligt med den ordning, som tillämpas i fråga om de kommunala mellanskolorna.

Fråga uppstår nu, vilketdera av de båda här skisserade tillvägagångssätten bör anses vara att föredraga, när det gäller upprättandet av kommunal flickskola.

Tänker man sig då, att den kommunala flickskolan skulle upprättas successivt, stöter man först på vissa svårigheter i organisatoriskt och ekonomiskt avseende. Utgår man från att det är en privat högre flickskola med tre förberedande klasser, som ombildningen gäller, och att ombildningen skall fortgå klass efter klass med början höstterminen 1928, så kommer det organisatoriska förloppet att gestalta sig på följande sätt. Sagda hösttermin upprättas ingen ny första förberedande klass; andra och tredje förberedande klasserna skulle däremot fortfarande komma att finnas. Så ock de två första klasserna av den egentliga flickskolan. Det kan visserligen med hänsyn till lärjungarnas förut inhämtade kunskaper och åldersstadium ifrågasättas, huruvida icke även den gamla skolans tredje klass borde anses falla under den kommunala flickskolans första klass och således behandlas i likhet med de två första klasserna av samma skola. I så fall skulle den gamla skolans fjärde klass bliva den nya flickskolans första och sistnämnda skolas högsta klass komma att falla helt utanför serien av den gamla skolans klasser. De sakkunniga hålla emellertid före, att en dylik anordning skulle medföra avsevärda olägenheter och därför icke bör väljas. Vidtagas i fråga om kursernas innehåll och formen för arbetet vissa smärre jämkningar, torde de lärjungar, som uppflyttats från den andra till den tredje av den gamla flickskolans klasser, utan allt för stora vanskligheter kunna följa undervisningen i den nya skolans första klass. För att emellertid ej allt för mycket försvåra övergången för ifrågavarande lärjungar hålla de sakkunniga före, att dessa böra äga tillträde till den nya skolans första klass utan särskild inträdesprövning.

De sakkunniga utgå alltså ifrån att vid början av höstterminen 1928 förutom andra och tredje förberedande klasserna endast de två första av den egentliga flickskolans klasser bibehållas. Den förutvarande flickskolans tredje elementarklass skulle alltså bliva den kommunala flickskolans första, under det att den förstnämnda skolans fjärde, femte, sjätte, sjunde och åttonde klasser fortfarande komme att tillhöra denna skola, varvid jämväl

statsunderstöd borde såsom hittills utgå till dessa klasser. En ombildning, som fortginge på sätt nu angivits, klass efter klass, skulle, såsom av det anförda torde framgå, komma att på ett olämpligt sätt sönderbryta den gamla skolan och både i fråga om skolans yttre organisation och i avseende på statsunderstödet till de olika skolformerna medföra synnerligen invecklade förhållanden. Därtill skulle vidare komma olägenheter av pedagogisk art. Sålunda skulle omläggningen av arbetets anordning i skolan komma att på ett synnerligen olämpligt sätt fördröjas. Framför allt skulle detta komma att gälla den för en ändamålsenlig läggning av skolarbetet så betydelsefulla ämnesbegränsningen och linjedifferentieringen, som enligt de sakkunnigas förslag skulle inträda från och med den kommunala flickskolans femte klass. Nämnade anordning skulle nämligen icke kunna komma i tillämpning förrän höstterminen 1932.

På grund av vad de sakkunniga nu anført tillika med erfarenheter, som redan tidigare blivit gjorda i fråga om de svårigheter, vilka i liknande fall kunna uppstå, hava de sakkunniga icke funnit sig kunna tillstyrka det successiva tillvägagångssättet vid en förutvarande skolas ombildning till flickskola.

Väljes åter det andra av de här ovan angivna båda tillvägagångssätten, och tänker man sig här en ombildning i ett slag av den förutvarande högre flickskolans sex övre klasser, gestalta sig förhållandena vida förmånligare i både organisatoriskt, ekonomiskt och pedagogiskt avseende. Vid en dylik ombildning, tänkt även den taga sin början höstterminen 1928, skulle sagda termin den nya skolan komma att i sin helhet upprättas och övertagas av kommunen. I denna skolas första klass skulle då med ovan antydda modifikationerna den nya kursplanen komma att tillämpas. I de två översta klasserna skulle redan vid samma tidpunkt utan någon större svårighet arbetet kunna differentieras och organiseras på sätt de sakkunniga föreslagit. I de mellanliggande klasserna (den gamla flickskolans klasser 4—6) kunde arbetet i väsentliga avseenden omläggas efter de nya grunderna. Och vad beträffar den del av den gamla skolan, som befunnas *under* den nya skolas första klass, komme denna att bestå av andra och tredje förberedande samt de två första klasserna av den egentliga skolan. Dessa klasser komme att undan för undan avvecklas både organisatoriskt och med hänsyn till statsbidraget. För denna avveckling krävdes givetvis särskilda övergångsbestämmelser, varvid vore att beakta att understödet till den förutvarande flickskolan ej bestått blott i direkt understöd utan jämväl utgått i form av löner och ålderstillägg samt tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg, med andra ord såsom bidrag till lärarinnornas avlöning. Skulle den utbildade skolan hava ett mindre antal klasser än som erfordras, för att ur densamma skulle kunna omedelbart uppstå en kommunal flickskola, måste den givetvis utbyggas med ett erforderligt antal nya klasser, om vilkas upprättande synes böra i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om nyupprättande av kommunal flickskola.

Vad de sakkunniga nu anført gäller huvudsakligen en högre flickskolas ombildning till sexårig kommunal flickskola men kan i stort sett tillämpas även vid en dylik skolas ombildning till femårig kommunal flickskola.

I enlighet med det sålunda gjorda uttalandet hava de sakkunniga i sitt förslag (§ 26) intagit följande bestämmelse:

Till skolområde, som beslutit ombilda förutvarande statsunderstödd skola till kommunal flickskola, utgår efter de i §§ 17 och 18 stadgade grunder och under de i § 20 angivna villkor samt utan hinder av bestämmelsen i § 16 mom. 2 angående antal lärjungar statsbidrag till så många klasser av den förutvarande skolan, som enligt beslut av Kungl. Maj:t skola utgöra den kommunala flickskolan.

Skulle vid dylik ombildning den förutvarande skolan enligt beslut av Kungl. Maj:t behöva utbyggas med en eller flera klasser, skall i fråga om ombildning av sådan skola i tillämpliga delar gälla vad som i § 25 är stadgat beträffande nyupprättandet av kommunal flickskola.

Beträffande de klasser av den förutvarande skolan, vilka icke skola tillhöra den kommunala flickskolan, gäller i avseende på avveckling av klasser och statsbidrag, vad som i varje särskilt fall därom föreskrives.

Slutligen innehåller förslaget även nedanstående föreskrifter angående statsbidrag till skola under upprättande.

För utbekommande av statsbidrag enligt i §§ 25—26 givna stadganden böra hinder ej möta därav, att under kalenderåret statsunderstödd skola i vederbörlig ordning ombildats till kommunal flickskola, i vilket fall skolan skall bekomma statsbidrag för vardera skolarten i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått enligt de för de särskilda skolarterna stadgade grunder.

Beträffande statsbidrag till skola under upprättande skall i övrigt i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat i fråga om statsbidrag till fullständigt organiserad skola.

I de utlåtanden, som avgivits över de sakkunnigas förslag, har i nu angivna hänseenden ingen erinran gjorts.

Jag övergår nu till att yttra mig om de sakkunnigas förslag till bestämmelser för statsbidrag till kommunal flickskola under upprättande.

Departementschefen.

Efter övervägande av de sakkunnigas förslag i denna punkt och den därför anförda motiveringen, för vilken jag här ovan lämnat utförlig redogörelse, anser jag mig kunna i stort sett instämma i vad de sakkunniga anfört. Så vitt jag kan se, synas mig inga olägenheter vara att befara, om de av de sakkunniga framförda synpunkterna i huvudsak godtagas. I den i de sakkunnigas betänkande anförda motiveringen vill jag särskilt stryka under, att man näppeligen kan begära av en kommun, att den utan något som helst understöd av staten under sju års tid skall bekosta en skola av det slag, varom det här är fråga. Avsaknaden av dylikt understöd skulle, såsom de sakkunniga framhålla, i väsentlig grad försvåra uppkomsten av en dylik skola. Sannolikt skulle vederbörande kommun, om den på egen bekostnad skulle upprätthålla skolan, till dess den bleve fullständig, anse det nödvändigt att genom upptagande av höga terminsvgifter i någon mån kompensera bristen på statsbidrag, vilket åter skulle i hög grad försvåra tillträdet till skolan för flickor från mindre bemedlade och obemedlade hem.

Med den ståndpunkt jag intagit i fråga om organisationen av den nya flickskolan, bör tydligen den nyupprättade skolan vara avsedd att omfatta såväl sjuårig som sexårig lärokurs för att kunna komma i fråga till erhållande av statsunderstöd.

Som ytterligare skäl för den av de sakkunniga föreslagna anordningen för ombildning av förutvarande statsunderstödd skola till kommunal flickskola kan anföras, att det direkta och indirekta statsbidrag, som kan beräknas motsvara de sju högsta klasserna av en enskild högre flickskola, föga understiger det statsbidrag, som enligt mitt förslag skulle tillkomma en kommunal flickskola med förenad sjuårig och sexårig lärokurs.

I ett avseende kan jag dock ej dela de sakkunnigas mening. Enligt deras förslag skulle en statsunderstödd skola, t. ex. en högre flickskola, som ombildas till kommunal flickskola, under tiden för ombildningen erhålla statsbidrag enligt de för de kommunala flickskolorna gällande grunderna oberoende av antalet lärjungar i skolan. För min del anser jag, att statsbidrag vid sådan ombildning bör utgå under villkor att skolan har i medeltal minst 10 lärjungar för var och en av de årsklasser, för vilka statsbidrag utgår.

I övrigt förordar jag i väsentliga delar de sakkunnigas förslag till bestämmelser angående statsbidrag till skola under upprättande med de ändringar, som framgå av min slutliga hemställan i förevarande ärende.

I anslutning till vad av 1927 års riksdag beslöts i fråga om åtgärder för sådana lärarinnor, som på grund av privata högre flickskolors avveckling i samband med samrealskolors upprättande förlorade sin anställning, finner jag motsvarande bestämmelser erforderliga för de lärarinnor vid enskilda högre flickskolor, som på grund av kommunal flickskolas inrättande på orten gå förlustiga sin befattning. Jag kommer att i det följande därom göra särskild hemställan, därvid jag anser mig böra förorda, att bestämmelsen skall äga giltighet under viss övergångstid. Härvid vill jag emellertid ansluta mig till de sakkunnigas förslag om att lärarinnorna vid en ombildad högre flickskola i möjligaste mån böra överflyttas till den kommunala flickskolan.

4. Kostnadsberäkning.

Den utredning och det förslag rörande inrättande av kommunala flickskolor, som avgivits av 1927 års skolsakkunniga, innehåller även kostnadsberäkningar för sådana skolor. Som stöd för dessa beräkningar hava de sakkunniga bifogat ett par exempel på utgifts- och inkomststater för skolor av detta slag.

Jag torde här få återgiva det huvudsakliga av *de sakkunnigas* uttalande i denna fråga.

Under vissa av de sakkunniga angivna förutsättningar i fråga om antalet undervisningstimmar och tillvalda praktiska ämnen a den praktiska linjen samt i fråga om åldertillägg m. m. skulle statsbidraget, oavsett tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna, för en enkelklassig sexårig kommunal flickskola med både teoretisk och praktisk linje kunna beräknas uppgå till i runt tal 24,500 kronor för år. Kommunens årliga utgifter för dylik skola skulle kunna beräknas till omkring 22,700 kronor, oberäknat eventuella kostnader för ränta och amortering å lån för skolbyggnad m. m. Å andra sidan har här ej tagits hänsyn till eventuell inkomst av terminsavgifter. För femårig kommunal flickskola skulle under motsvarande förutsättningar årskostnaderna uppgå till omkring 40,750 kronor. Statsbidraget kunde i detta fall beräknas till i runt tal 20,800 kronor samt kommunens utgifter till omkring 19,950 kronor. Komma terminsavgifter att upptagas, bleve kommunens utgiftssumma något reducerad. Till ytterligare belysning av frågan om kostnaderna för en kommunal flickskola hava de sakkunniga uppgjort en jämförande tablå över de årliga inkomsterna och utgifterna för en åttaklassig flickskola (Södertälje), en kommunal mellanskola (Nässjö) och en kommunal flickskola (sexårig resp. femårig). För flickskolan i Södertälje, som äges av kommunen, och för kommunala mellanskolan i Nässjö uppgivas de verkliga kostnaderna för år 1926. För de kommunala flickskolorna äro inkomster och utgifter beräknade med hänsyn till de av de sakkunniga anförda exemplen på inkomst- och utgiftsstat för sådana skolor. För beräkning av dyrtidstillägget hava de sakkunniga utgått från den för sista kvartalet 1927 gällande procenten (36 %). Flickskolan i Södertälje hade höstterminen 1926 263 lärjungar, fördelade på 12 klassavdelningar. De sex högsta klasserna hade samma termin 143 lärjungar, d. v. s. ungefär samma antal, som man räknat med för de i tablån anförda kommunala flickskolorna. Om den nuvarande flickskolan i Södertälje skulle ombildas till kommunal flickskola, torde det vara sannolikt, att denna blir av den ungefärliga storlek, som tablån angiver för den kommunala flickskolan. Kommunala mellanskolan i Nässjö hade höstterminen 1926 184 lärjungar, fördelade på 8 klassavdelningar.

Av tablån framgår att medelkostnaden för lärjunge är störst vid kommunala mellanskolan i Nässjö (477 kronor 70 öre) och minst vid flickskolan i Södertälje (366 kronor 50 öre). Däremellan ligga medelkostnaderna för den föreslagna kommunala flickskolan (425 kronor 78 öre resp. 438 kronor 66 öre). Den högre kostnaden per lärjunge i Nässjö beror på de högre lärarlönerna, vilket åter sammanhänger med det förhållandet, att det i Nässjö finnes ej mindre än 6 manliga ämneslärare, under det att man för den kommunala flickskolan så gott som uteslutande räknat med kvinnliga lärare. Härtill kommer att man åtminstone under en tid framåt torde kunna räkna med att kostnaden för ålderstillägg åt kommunala flickskolans lärare blir jämförelsevis obetydlig.

Fördelar man statsbidraget per lärjunge, finner man, att det blir ungefär lika stort vid kommunala mellanskolan i Nässjö (281 kronor 91 öre) som vid kommunala flickskolorna (274 kronor 60 öre resp. 279 kronor 37 öre). Vid flickskolan i Södertälje är det avsevärt mindre (173 kronor 91 öre). Kommunens medelkostnad per lärjunge uppgår till 45 kronor 70 öre vid flickskolan i Södertälje, 141 kronor 1 öre vid kommunala mellanskolan i Nässjö samt 119 kronor 18 öre respektive 126 kronor 90 öre vid de kom-

munala flickskolor, vilka här anförts som exempel. De lägre medelkostnaderna för stat och kommun för lärjungarna i flickskolan i Södertälje uppvägas av de avsevärt högre terminsavgifterna vid denna skola.

De sakkunniga erinra slutligen om att lika litet som man vid de kommunala mellanskolornas tillkomst på förhand kunde beräkna, huru många sådana skolor som kunde komma att inrättas under de närmaste åren, hade man nu några hållpunkter för en motsvarande beräkning. Då det emellertid finge anses angeläget, att erforderligt anslag för beredande av statsbidrag till kommunala flickskolor måtte bli tillgängligt redan från och med budgetåret 1928—1929, hemställde de sakkunniga, att för ändamålet åskades ett förslagsanslag, som till en början kunde bestämmas till ett belopp av 50,000 kronor.

I detta sammanhang ansåge sig de sakkunniga böra erinra om att en ombildning av en statsunderstödd högre flickskola eller annan dylik skola medförde en minskning beträffande anslaget till privatläroverk.

Mot de sakkunnigas kostnadsberäkningar hava i de inkomna yttrandena inga andra erinringar framkommit, än att *statskontoret* uttalat, att vid bifall till förslaget i riksstaten torde böra uppföras ett extra förslagsanslag till tillfällig löneförbättring åt lärare vid kommunala flickskolor å förslagsvis 10,000 kronor.

Beträffande de av de sakkunniga framlagda kostnadsberäkningarna tillåter jag mig framhålla, att de sakkunniga utgått från att skolan från början har till sitt förfogande utom skollokaler även erforderlig möbelutrustning, bibliotek och undervisningsmateriell. Även med hänsyn härtill synas mig dock de av de sakkunniga i respektive stater upptagna anslagen till bibliotek och undervisningsmateriell väl knappt tilltagna, medan å andra sidan jämförelsevis måttliga terminsavgifter beräknas komma att utgå.

Emellertid har jag på en del punkter beträffande ifrågavarande skolors organisation och avlöningsförhållanden ansett mig böra avvika från de sakkunnigas förslag och framlägger för den skull en av mig uppgjord kostnadsberäkning, som visserligen i stort sett utgår från samma grunder, som de sakkunniga använt för sina beräkningar, men som på samma gång tager hänsyn till det förslag till löne- och statsbidragsbestämmelser, som av mig framlägges.

I likhet med de sakkunniga har jag uppställt några exempel på utgifts- och inkomststater för kommunala flickskolor av olika typer. Dessa exempel torde få såsom bilagor åtfölja detta protokoll (bil. 4—7). Jag har därvid använt de i förut omnämnda bil. 1—3 anförda timplanerna för beräkning av erforderligt antal lärartimmar.

På grundvalen av en av de sakkunniga uppgjord jämförande tablå över kostnaderna för olika slags skolor har jag låtit uppgöra en motsvarande jämförelse mellan kostnaderna för en 8-klassig flickskola, en kommunal mellanskola och en kommunal flickskola med förenad sjuårig och sexårig

lärokurs samt med teoretisk och praktisk linje. Även denna tablå torde som bilaga få åtfölja dagens protokoll (bil. 8).

Då årskostnaden, särskilt för läraravlöningen, för nu ifrågavarande skolor är beroende av flera omständigheter, som ej på förhand kunna beräknas och som kunna växla år från år, är det givetvis omöjligt att framlägga någon exakt kostnadsberäkning. Jag har räknat med dels att skolorna, i likhet med vad nu är fallet vid våra högre flickskolor, komma att använda huvudsakligen kvinnliga lärarkrafter, dels att ungefär hälften av det största möjliga antalet ålderstillägg utgå. Något bidrag till bestridande av kostnaden för vikariatsarvoden har ej medtagits.

Enligt de anförda exemplen på stater för kommunala flickskolor skulle årskostnaderna för de olika skoltyperna uppgå till följande belopp:

Översikt av kostnaderna för kommunala flickskolor av olika typer.

S k o l f o r m	Skola med fristående 7-åriga och 6-åriga läro- kurser	Skola med förenad 7-årig och 6-årig läro- kurs
<i>Skola med teoretisk och praktisk linje.</i>		
Statsbidrag	47,000 —	30,150 —
Terminsavgifter	7,800 —	5,700 —
Kommunalt anslag	22,625 —	19,132 50
Summa kronor	77,425 —	54,982 50
<i>Skola med enbart teoretisk linje.</i>		
Statsbidrag	42,000 —	28,162 50
Terminsavgifter	7,600 —	5,500 —
Kommunalt anslag	20,625 —	18,675 —
Summa kronor	70,225 —	52,337 50
<i>Skola med enbart praktisk linje.</i>		
Statsbidrag	— —	26,250 —
Terminsavgifter	— —	5,500 —
Kommunalt anslag	— —	16,452 50
Summa kronor	— —	48,202 50

- Anm. 1.* Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg för lärarna äro ej medräknade.
- » 2. Då skola med fristående 7-åriga och 6-åriga lärokurser alltid torde komma att omfatta teoretisk linje, synes en beräkning av kostnaderna för dylik skola med *enbart* praktisk linje sakna betydelse.

Som de sakkunniga redan anført, har man nu, lika litet som vid de kommunala mellanskolornas tillkomst, några hållpunkter för att kunna be-

räkna, hur många skolor av nu ifrågasatt organisation som kunna komma att inrättas under de närmaste åren. Det synes mig emellertid angeläget, att den nya skolformen må kunna komma till utförande redan från början av läsåret 1928—1929, i fall det på en eller annan ort skulle finnas förutsättningar därför. Räknar man med fullständigt upprättande av två sjuåriga skolor, en med både teoretisk och praktisk linje samt en med enbart teoretisk linje, skulle det erfordras ett anslag för ändamålet av omkring 58,000 kronor. Då det emellertid ej är sannolikt, att vare sig ålderstillägg eller undervisning i praktiska ämnen redan från början kunna förekomma i den omfattning, som i nämnda exempel angivits, torde ett förslagsanslag å 50,000 kronor för budgetåret 1928—1929 vara tillfyllest. Samma belopp torde även vara tillräckligt, om man utgår från att i stället för en eller båda av de nämnda fullständiga skolorna ett antal skolor successivt upprättas. Jag förordar därför, att ett dylikt anslag äskas av riksdagen.

Därjämte torde i riksstaten böra upptagas ett extra förslagsanslag för beredande av tillfällig löneförbättring åt lärare vid kommunala flickskolor att utgå efter samma grunder som för lärare vid kommunala mellanskolor. Detta anslag torde kunna beräknas till ett belopp av 8,000 kronor.

Det synes mig dessutom ofrånkomligt, att likställigheten mellan de kommunala flickskolornas och mellanskolornas lärarpersonal utsträcker jämväl därhän, att dyrtidstillägg tillerkännes lärare vid kommunal flickskola. Härtill återkommer jag i annat sammanhang.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört, får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

Departementschefens hemställan.

A. *ej mindre* i riksstaten under åttonde huvudtiteln uppföra ett *ordinarie* förslagsanslag å 50,000 kronor till statsbidrag till kommunala flickskolor,

än även i fråga om användandet av nämnda anslag

dels godkänna följande allmänna förutsättningar för åtnjutande av statsbidrag från anslaget:

1. Kommunal flickskola skall vara upprättad och underhållen av skolområde, bestående av ett eller flera skoldistrikt, eller, efter Kungl. Maj:ts beprövande, av annan kommunal samfällighet eller förening av flera sådana, samt hava till ändamål att bereda kvinnliga lärjungar tillfälle att inhämta ett högre mått av allmän medborgerlig bildning med hänsyn tagen till den kvinnliga ungdomens egenart och därvid tillika i större eller mindre utsträckning förbereda lärjungarna för praktisk verksamhet, särskilt inom hemmets område.

2. Varje kommunal flickskola skall vara anordnad med såväl sjuårig som sexårig lärokurs, varvid i fråga om

gemensam eller skild undervisning av de båda lärokurserna skola i huvudsak tillämpas de grunder, som jag i det föregående angivit. Den sjuåriga lärokursen skall med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i dess första klass, vara grundad på genomgången fjärde klass i någon av folkskolans huvudformer, och den sexåriga lärokursen skall med avseende på det kunskapsmått, som erfordras för inträde i dess lägsta klass, vara grundad på genomgången högsta klass av sex- eller sjuårig folkskola, anordnad enligt någon av sådan skolas huvudformer, eller ock på sjätte klassen av sjuårig dylik skola, därest lärokursen i sådan skolas sex lägsta klasser kan enligt intyg av statens vederbörande folkskolinpektör anses motsvara lärokursen i sexårig folkskola av nyss angivna former.

3. Vid kommunal flickskola skall, i huvudsaklig enlighet med vad jag i det föregående angivit, träffas särskilda anordningar i syfte att för de lärjungar vid skolan, som hava för avsikt att övergå till första ringen av fyraårigt eller treårigt gymnasium, underlätta dylik övergång.

4. Inom de två högsta klasserna av kommunal flickskola skall undervisningen, i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som jag i det föregående uppdragit, anordnas antingen på både en teoretisk och en praktisk utbildningslinje eller på endera av dessa linjer.

5. Kommunal flickskola skall, vare sig den omfattar både en teoretisk och en praktisk linje eller enbart en av dessa linjer och oavsett om skolans båda lärokurser åtnjuta gemensam eller skild undervisning, hava sammanlagt minst 70 lärjungar.

6. Kommunal flickskola skall stå under skolöverstyrelsens inseende.

7. Varje årsklass skall i de teoretiska undervisningsämnena åtnjuta från föregående och efterföljande årsklass skild undervisning.

8. Vid varje skola skall minst halva antalet av de ordinarie lärarna utgöras av kvinnor.

9. Läsåret skall omfatta trettioåtta veckor, tid för inträdes- och flyttningsprövningar, för påsk- och pingstferier samt för tillfälliga lovdagar däri inräknad.

10. Skolområdet skall för undervisningen tillhandahålla tjänliga och tillräckliga lokaler samt erforderliga och lämpliga skolmöbler och nödig undervisningsmateriell.

11. Statsbidrag till kommunal flickskola må utgå endast under förutsättning att Kungl. Maj:t, med hänsyn tagen till inom skolområdet möjligen redan befintlig kommunal mellanskola, högre folkskola, högre flickskola, högre samskola eller kommunal flickskola, för vilka statsbidrag redan utgår, eller ock allmänt läroverk med tillträde för kvinnliga lärjungar å realskolans stadium, prövar inrättandet av kommunal flickskola med av skolområdet föreslagen organisation vara för orten behövt och lämpligt.

12. Undervisningen i skolan skall vara avgiftsfri, såvida ej i visst fall på grund av särskilda undantagsförhållanden annorlunda bestämmes i skolans reglemente. Terminalsavgifter må dock i intet fall påföras medellösa lärjungar.

13. I övrigt skall kommunal flickskola vara organiserad och undervisningen därstädes ordnad i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som av mig i det föregående angivits;

dels bestämma,

att lärarpersonalen vid kommunala flickskolor skall åtnjuta följande avlöningsförmåner:

rektor särskilt arvode av 1,200 kronor;

biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 300 kronor;

ordinarie manlig ämneslärare, förutom fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning, icke understigande 500 kronor, 3,300 kronor, vartill kunna komma tre ålders-tillägg, vart och ett å 400 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 år;

ordinarie kvinnlig ämneslärare, förutom fri bostad och bränsle eller motsvarande ersättning, icke understigande 350 kronor, 2,800 kronor, vartill kunna komma tre ålders-tillägg, vart och ett å 300 kronor, att utgå efter respektive 5, 10 och 15 år;

extra ordinarie eller vikarierande manlig ämneslärare med full tjänstgöring arvode av 2,900 kronor;

extra ordinarie eller vikarierande kvinnlig ämneslärare med full tjänstgöring arvode av 2,600 kronor;

vikarierande rektor särskilt arvode av 600 kronor;

vikarie för biträdande föreståndarinna särskilt arvode av 300 kronor;

manlig timlärare i teoretiskt undervisningsämne: 105 kronor för varje veckotimme;

kvinnlig timlärare i teoretiskt undervisningsämne: 95 kronor för varje veckotimme;

manlig timlärare i teckning, i musik, i gymnastik med lek och idrott: 90 kronor för varje veckotimme;

kvinnlig timlärare i teckning, i musik, i gymnastik med lek och idrott: 85 kronor för varje veckotimme;

timlärare i annat praktiskt undervisningsämne än teckning: 80 kronor för varje veckotimme;

att i avseende å uppflyttning i högre lönegrad skall i tillämpliga delar gälla vad angående lärares vid kommunala mellanskolor uppflyttning i högre lönegrad är stadgat;

dels förklara hinder för Kungl. Maj:t icke möta att fastställa de närmare villkor och utfärda de närmare bestämmelser, vilka, i anslutning till vad jag i det föregående anfört och i huvudsaklig överensstämmelse med vad som i motsvarande hänseende gäller för de kommunala mellanskolorna, må för sagda avlöningsförmånens åtnjutande bära stadgas, ävensom de närmare föreskrifter, vilka för tillämpning av omförmälda villkor och bestämmelser eller i övrigt kunna anses erforderliga;

dels föreskriva, att i fråga om utgående av statsbidrag till kommunala flickskolor skola, förutom vad angår själva organisationen och därmed sammanhängande eller likartade spörsmål, gälla följande grunder:

I.

Statsbidrag till fullständig kommunal flickskola, vilken av Kungl. Maj:t blivit erkänd såsom sådan, utgår på följande sätt:

a) till skola med teoretisk och praktisk linje eller enbart teoretisk linje med 20,400 kronor för år och till skola med enbart praktisk linje med 16,800 kronor för år;

samt därutöver:

b) till skola med fristående sexårig lärokurs med både teoretisk och praktisk linje eller enbart teoretisk linje med 2,800 kronor för år för varje årsklass i lärokursen, som i de teoretiska undervisningsämnena åtnjuter från den sjuåriga lärokursen skild undervisning;

c) till skola med fristående sexårig lärokurs med enbart praktisk linje med 2,800 kronor för år för var och en av de fyra lägsta årsklasserna i sådan lärokurs samt med

1,400 kronor för år för var och en av de två högsta årsklasserna i lärokursen, i båda fallen under förutsättning att ifrågakommande klass i de teoretiska ämnena åtnjuter från den sjuåriga lärokursen skild undervisning;

d) till parallellavdelning av årsklass inom den sjuåriga lärokursens fem lägsta och inom den sexåriga lärokursens fyra lägsta klasser med 2,800 kronor för år, dock att sådant bidrag må utgå till högst så stort antal parallella klassavdelningar, som uppkommer med iakttagande därav, att vid läsårets början minst 30 lärjungar komma på varje sådan avdelning inom årsklassen, innan ny klassavdelning upprättas inom densamma;

e) till parallellavdelning av årsklass inom de två högsta klasserna, med iakttagande av den i d) angivna begränsningen, med 2,800 kronor för år för parallellavdelning inom den teoretiska linjen och med 1,400 kronor för år för parallellavdelning inom den praktiska linjen;

f) till undervisning i praktiska undervisningsämnen utom teckning med 75 kronor för läsår och veckotimme, under villkor att vid läsårets början vid undervisningen i dylikt tillvalt ämne antalet lärjungar i varje lärjungegrupp inom viss klass icke understiger 5 samt att minst 15 lärjungar komma på sådan lärjungegrupp, innan ny grupp för ämnet upprättas.

Härförutom skola till varje kommunal flickskola utgå följande bidrag:

g) för varje manlig ordinarie ämneslärare: 500 kronor;

h) för varje manlig extra ordinarie eller vikarierande ämneslärare med full tjänstgöring: 300 kronor;

i) för rektor: två tredjedelar av det för ifrågavarande befattningshavare stadgade särskilda arvodet; för biträdande föreståndarinna: det till henne utgående särskilda arvodet;

j) för varje ordinarie ämneslärare: ett belopp, motsvarande de läraren tillkommande ålderstillägg;

k) för varje lärare, som vikarierar för ordinarie eller extra ordinarie ämneslärare: om tjänstledigheten förorsakas av styrkt sjukdom, det belopp, som utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien, och, om tjänstledigheten förorsakas av offentligt uppdrag, bestridande av befattning i statens tjänst eller tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller

revisorer, det belopp, som Kungl. Maj:t för det särskilda fallet bestämmer;

l) för lärare, som vikarierar för lärare, vilken uppehåller tillfälligtvis ledig lärarbefattning men erhållit tjänstledighet på grund av styrkt sjukdom: det belopp, som, utöver vad den tjänstledige läraren av sin avlöning avstått, erfordras till arvode åt vikarien; samt

m) för lärare, som vikarierar för lärare, vilken till förekommande av smittofara av vederbörande myndighet förbjudits att tjänstgöra, det belopp, som erfordras till arvode åt vikarien, dock icke för längre tid än högst sex månader.

II.

Till skolområde, vilket enligt plan, som av Kungl. Maj:t godkännes, upprättar kommunal flickskola genom successivt uppbyggande med en eller flera klasser av sådan skola, skall, under den tid, som erfordras för skolans utbyggande till fullständig kommunal flickskola, och utan hinder därav att skolan icke omfattar sju årsklasser, statsbidrag, med tillämpning i övrigt av de här ovan under I b)—m) stadgade grunder och med de i fråga om de två högsta årsklasserna av praktisk linje där angivna undantag, beräknas till 2,800 kronor för varje årsklass eller avdelning av årsklass, under villkor:

a) att skolan i medeltal har minst 10 lärjungar i varje årsklass,

b) att skolan fortsättningsvis uppbygges år för år i oavbruten följd,

c) att vid skolan finnas lika många ordinarie lärare som antalet årsklasser i skolan, dock att vid skola med enbart praktisk linje endast sex ordinarie lärare behöva anställas och att av dem den sjätte läraren behöver tillsättas först vid sjunde klassens upprättande, samt att rektor förordnas vid den nya organisationens påbörjande, ävensom

d) att skolan i övrigt i tillämpliga delar är anordnad i enlighet med de för kommunal flickskola gällande föreskrifter.

III.

För utbekommande av statsbidrag enligt här ovan under I och II givna stadganden böra hinder ej möta därav:

a) att ny skola, parallellavdelning eller lärartjänst. för

vilken statsbidrag kan utgå, först under kalenderåret inrättats eller under kalenderåret upphört, i vilka fall skolan äger bekomma statsbidrag i förhållande till den del av läsåret, undervisningen pågått, eller

b) att under kalenderåret statsunderstödd skola i vederbörlig ordning ombildats till kommunal flickskola, i vilket fall statsbidrag skall utgå för vardera skolan i förhållande till den del av läsåret, som undervisningen pågått enligt de för de särskilda skolorna stadgade grunder, eller

c) att undervisningen enligt vederbörligt medgivande avkortats på grund av rådande smittosam sjukdom bland människor eller husdjur, i vilken händelse statsbidrag skall utgå med samma belopp, som om undervisningen bedrivits i eljest bestämd omfattning, eller

d) att lärare till förekommande av smittofara av vederbörande myndighet förbjudits att tjänstgöra, i vilken händelse statsbidrag, förutom till vikaries avlönande, varom här ovan under I förmåles, skall utgå till avlönande av den från tjänstgöring avstängde läraren med oavkortat belopp, dock icke för längre tid än högst sex månader;

dels ock bemyndiga Kungl. Maj:t att i fråga om tillämpningen av de under I—III angivna grunder utfärda de närmare föreskrifter, vilka, i huvudsaklig överensstämmelse med vad jag i det föregående anfört, kunna finnas erforderliga.

B. besluta,

att lärarpersonalen vid kommunala flickskolor skall vara delaktig i statens pensionsanstalt, med iakttagande i tillämpliga delar av vad angående delaktighet i denna anstalt är stadgat i fråga om lärare vid kommunala mellanskolor, med rätt för Kungl. Maj:t att utfärda de närmare bestämmelser som på grund härav befinnas erforderliga; samt

att därest på grund av inrättandet av kommunal flickskola statsunderstödd enskild högre flickskola på orten upphör med sin verksamhet och på den grund vid den senare skolan anställd ämneslärarinna med full tjänstgöring går förlustig sin anställning, hon må, under förutsättning att hon vid början av skolans avveckling uppnått en ålder av 50 år samt vunnit sådan anställning,

som nu angivits, vid statsunderstödd enskild läroanstalt före den 1 mars 1928, intill dess hon fyller 60 år, av statsmedel åtnjuta en årlig ersättning uppgående till två tredjedelar av den avlöning hon i enlighet med gällande bestämmelser vid entledigandet åtnjöt från skolan, tillfällig löneförbättring och eventuellt utgående dyrtidstillägg däri inberäknade, samt för tiden därefter en årlig pension till samma belopp, som skulle tillkommit henne, därest hon intill uppnåendet av sistnämnda ålder varit i tjänst vid statsunderstödd enskild flickskola; skolande vad nu sagts äga tillämpning beträffande lärarinnor vid sådana skolor, vilkas avveckling påbörjats inom tio år, räknat från den 1 januari 1929.

C. *dels* medgiva, att tillfällig löneförbättring må för tiden 1 juli 1928—30 juni 1929 utgå till lärarpersonalen vid kommunala flickskolor med följande belopp:

till ordinarie manlig ämneslärare med 600 kronor;

till ordinarie kvinnlig ämneslärare med 500 kronor; samt

till extra ordinarie ämneslärare och timlärare med belopp, som Kungl. Maj:t i huvudsaklig enlighet med de i sådant hänseende för motsvarande lärare vid kommunala mellanskolor nu gällande grunder bestämmer;

dels ock för ändamålet anvisa för budgetåret 1928—1929 ett *extra* förslagsanslag av 8,000 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter tillstyrkta hemställan behagar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

E. Meurling.

Timplan för sexårig kommunal flickskola med teoretisk utbildningslinje.
(Uppgjord av 1927 års skolsakkunniga.)

Ä m n e n	K l a s s					
	1	2	3	4	5	6
1. Teoretiska ämnen:						
Kristendom	2	2	2	2	1 2	1 2
Modersmålet	5	4	3	3	4	4
Tyska	6	5	4	3	3	3
Engelska (resp. franska)	—	—	5	5	4	4
Franska (resp. engelska)	—	—	—	(3)	4	4
Historia med samhällslära	2	3	2	2	3	3
Geografi	2	2	2	—	3	3
Psykologi	—	—	—	—	2	2
Matematik	5	3	3	3	3	3
Biologi	2	2	—	2	3	3
Halsolara	—	—	—	—	2	—
Fysik och kemi	—	3	2	3	3	3
Ekonomilara	—	—	—	—	—	2
	24	24	23	23	—	—
2. Praktiska ämnen:						
Teckning	2	2	1	2	—	2
Slöjd	2	2	1	2	—	3
Hushållsgöromål	—	—	4,5	—	4,5	—
	4	4	6,5	4	—	—
3. Övningsämnen:						
Musik	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Gymnastik med lek och idrott	4	4	3	4	4	4
	5,5	5,5	4,5	5,5	—	—
	33,5	33,5	34	32,5	—	—

Anmärkingar till timplanen.

1. Genom de med fetstil tryckta siffrorna angivas timtalen för de i § 11 mom. 5 av stadga för kommunala flickskolor omförmaldade fasta ämnena i klasserna 5—6. I stället för tyska kan, jämlikt samma §, engelska eller franska vara fast ämne.

Lärjungarna i klasserna 5 och 6 deltaga i fråga om de teoretiska ämnena i undervisningen i de såsom fasta angivna ämnena och dessutom i tre av de övriga.

2. Alla lärjungarna i klasserna 1—4 deltaga i undervisningen i tyska. Skolöverstyrelsen skall, efter vederbörlig skolstyrelsens förslag, i fråga om varje särskild skola bestämma, huruvida engelska eller franska där skall, från och med klass 3, inträda som andra främmande språk, varjämte de lärjungar i klass 4, som sådant önska, kunna deltaga i den frivilliga undervisningen i det tredje främmande språket. I skolor med parallellavdelningar må, efter skolstyrelsens bestämmande, engelska kunna inträda som andra språk i en klassavdelning, franska i en annan.

I klasserna 5—6 gälla för de främmande språken de i § 11 mom. 5 av stadga för kommunala flickskolor upptagna allmänna bestämmelserna om tillval av ämnen.

3. Omedelbart före morgonlektionerna förrättas för hela skolan gemensam bön med sång och bibelläsning. Tiden för sådan förrättning må ej utsträckas över en kvarts timme.

4. Lärjunge, tillhörande främmande trosbekännelse, skall efter av målsman hos rektor gjord skriftlig anhållan, frikallas från deltagande i undervisningen i kristendom men skall genom målsmans försorg beredas vederbörlig undervisning i religionskunskap samt vara skyldig att däröver förete intyg.

5. I de ämnen, där undervisningens art sådant påkallar, må, efter skolstyrelsens bestämmande, uppdelning av lärjungarna i smärre grupper äga rum.

6. För de lärjungar, som behöva fortsatt undervisning i valskrivning, skall å tid utom timplanen dylik undervisning anordnas, med skyldighet för nämnda lärjungar att i den utsträckning, som anses erforderlig, deltaga i denna undervisning.

7. Undervisning i frivillig teckning kan meddelas under högst 2 timmar i veckan utom timplanen.

8. Där så befinnes lämpligt, må för vinnande av koncentration av undervisningen i visst ämne under en del av läsåret användas ett större antal veckotimmar än det i timplanen angivna med vederbörlig minskning för annat eller andra ämnen under samma tid (s. k. periodläsning). Därvid bör emellertid iakttagas, att för läsåret i dess helhet varje ämne erhåller ett timantal, som i stort sett motsvarar den i timplanen föreskrivna timfördelningen.

Bil. 2.

Timplan för sexårig kommunal flickskola med praktisk utbildningslinje.

(Uppgjord av 1927 års skolsakkunniga.)

Ä m n e n	K l a s s					
	1	2	3	4	5	6
1. Teoretiska ämnen:						
Kristendom	2	2	2	2	1	1
Modersmålet	5	4	3	3	4	4
Tyska	6	5	4	3	3	3
Engelska (respektive franska)	—	—	5	5	—	—
Franska (respektive engelska)	—	—	—	(3)	—	—
Historia med samhällslära	2	3	2	2	3	3
Geografi	2	2	2	—	—	—
Matematik	5	3	3	3	—	—
Biologi	2	2	—	2	—	—
Halsolära	—	—	—	—	2	—
Fysik och kemi	—	3	2	3	—	—
Ekonomilära	—	—	—	—	—	2
	24	24	23	23	—	—
2. Praktiska ämnen:						
a. Praktiskt husliga ämnen:						
Sömnad, större kurs	—	—	—	—	6	9
» , mindre » (slojd)	2	2	1	2	—	3
Vävning	—	—	—	—	6	6
Hushållsgöromål, större kurs	—	—	—	—	11,5	7
» , mindre »	—	—	4,5	—	4,5	—
Barnavård	—	—	—	—	6	6
Trädgårdsskötsel	—	—	—	—	6	6
b. Handelsämnen:						
Affarskorrespondens	—	—	—	—	6	4
Bokföring m. m.	—	—	—	—	3	4
Handelslära och handelsrätt	—	—	—	—	3	—
Näringsgeografi	—	—	—	—	—	4
c. Teckning	2	2	1	2	—	2
	4	4	6,5	4	—	—
3. Övningsämnen:						
Musik	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Gymnastik med lek och idrott	4	4	3	4	4	4
	5,5	5,5	4,5	5,5	—	—
	33,5	33,5	34	32,5	—	—

Anmärkningar till timplanen.

1. Genom de med fetstil tryckta siffrorna angivas timtalen för de i § 11 mom. 5 av stadga för kommunala flickskolor omförmålda fasta ämnena i klasserna 5—6. I stället för tyska kan, jämlikt samma §, engelska (4 timmar) eller franska (4 timmar) vara fast ämne.

Lärjungarna i klass 5—6 deltaga i undervisningen i timplanens ämnen efter fritt val på sätt i § 11 mom. 5 av stadgan närmare angives.

2. Alla lärjungarna i klasserna 1—4 deltaga i undervisningen i tyska. Skolöverstyrelsen skall, efter vederbörande skolstyrelsens förslag, i fråga om varje särskild skola bestämma, huruvida engelska eller franska där skall, från och med klass 3, inträda som andra frammande språk, varjämte de lärjungar i klass 4, som sådant önska, kunna deltaga i den frivilliga undervisningen i det tredje frammande språket. I skolor med parallellavdelningar må, efter skolstyrelsens bestämmande, engelska kunna inträda som andra språk i en klassavdelning, franska i en annan.

3. Lärjungar, som deltaga i undervisningen i den större kursen i sömnad respektive hushållsgöromål, deltaga icke i den mindre kursen i respektive ämnen.

4. De lärjungar i klass 5, vilka deltaga i den större kursen i hushållsgöromål, deltaga ej i gymnastikundervisningen de dagar, då de hava undervisning i hushållsgöromål.

5. Dessutom galla de under timplanen för sexårig kommunal flickskola med teoretisk utbildningslinje i anm. 3—8 upptagna föreskrifterna. Exempel på timplan med periodlasning lämnas i de sakkunnigas betänkande sid. 144.

Timplan för kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med teoretisk utbildningslinje.

Ä m n e n	K l a s s							
	1	2		3	4	5	6	7
		a ¹	b ²					
<i>1. Teoretiska ämnen:</i>								
Kristendom	2	2	2	2	2	2	2	2
Modersmålet	5	5	4	4	3	3	4	4
Tyska	5	5	8	4	3	3	3	3
Engelska (resp. franska)	—	—	—	4	3	4	4	4
Franska (resp. engelska)	—	—	—	—	—	(3)	4	4
Historia med samhällslära	3	3	3	2	2	2	3	3
Geografi	2	2	2	2	2	1	2	2
Psykologi	—	—	—	—	—	—	2	2
Matematik	4	5	4	3	4	4	3	3
Biologi	2	2	2	—	2	2	3	3
Hälsolära	—	—	—	—	—	—	2	—
Fysik och kemi	—	—	—	3	3	3	3	3
Ekonomilära	—	—	—	—	—	—	—	2
	23	24	25	24	24	24	—	—
<i>2. Praktiska ämnen:</i>								
Teckning (välskrivning)	{ 1	{ 1	—	2	1	2	—	2
	2	2	2	2	1	2	—	3
Slöjd	2	2	2	2	1	2	—	3
Hushållsgöromål	—	—	—	—	4,5	—	4,5	—
	5	5	4	4	6,5	4	—	—
<i>3. Övningsämnen:</i>								
Musik	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
Gymnastik med lek och idrott	4	4	4	4	3	4	4	4
	5,5	5,5	5,5	5,5	4,5	5,5	—	—
	33,5	34,5	34,5	33,5	35	33,5	—	—

¹a = sjuårig lärokurs för lärjungar, som kommit från folkskolans fjärde klass och genomgått flickskolans första klass (jfr sid. 22).

²b = sexårig lärokurs för lärjungar, som komma från folkskolans sjätte klass (jfr sid. 22).

De båda lärokurserna undervisas gemensamt med undantag för tyska i andra klassen.

Den i bil. 2 angivna timplanen för klasserna 5—6 kan i tillämpliga delar användas för klasserna 6 och 7 i sjuårig skola med praktisk linje.

De å timplanen för sexårig flickskola (bil. 1) upptagna anmärkningarna böra i tillämpliga delar och med hänsyn till den sjuåriga lärokursens större klassantal gälla även för sistnämnda lärokurs.

Bil. 4.

Exempel på utgifts- och inkomststat för kommunal flickskola med fristående 7- och 6-åriga lärokurser samt med teoretisk och praktisk linje.

Förutsättningar:

Skolan har en serie klassavdelningar i klasserna 1—5 av den 7-åriga lärokursen och en serie klassavdelningar i klasserna 1—4 av den 6-åriga lärokursen. I de två högsta klasserna sammanföras lärjungarna från nämnda lärokurser och bilda en teoretisk och en praktisk linje.

Å praktiska linjen väljas som specialämnena sömnad, vävning och hushållsgöromål.

Skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmaterieell och bibliotek m. m. finnes.

Utgifter.

Lärlöner:

8 kvinnliga ämneslärare	à 2,800: —	kronor	22,400: —
2 manliga	» à 3,300: —	»	6,600: —
Ålderstillägg, 12 à 300: — + 3 à 400: —	»	»	4,800: —
Särskilt arvode åt rektor (kvinnlig)	»	»	1,200: —
Ersättningar för bostad och bränsle	»	»	8,800: —
2 e. o. kvinnliga lärare	»	»	5,200: —
Timlärare i teoretiska ämnen, 15 t. à 105: —	»	»	1,575: —
» » teckning (22 t.), musik (9 t.), gymnastik (24 t.) à 85: —	»	»	4,675: —
» » övriga praktiska ämnen, 80 t. à 80: —	»	»	6,400: —
			<u>61,650: —</u>

Övriga utgifter:

Skolläkare	kronor	450: —
Bibliotekarie	»	450: —
Vaktmästare (utom bostad och bränsle)	»	2,400: —
Inventarier, undervisnings- och förbrukningsmaterieell, böcker	»	2,300: —
Skolans andel i pensionsavgifter till lärarna (appr.)	»	2,000: —
Ränta å kommunens förskott å statsbidrag	»	275: —
Underhåll av byggnader	»	1,500: —
Renhållning, lyse, bränsle	»	5,200: —
Övriga utgifter	»	1,200: —
		<u>15,775: —</u>
	Summa kronor	<u>77,425: —</u>

Anm. Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej medräknade.

Inkomster.

Statsbidrag:	
Grundanslag	kronor 34,400: —
För manliga lärare	» 1,000: —
Arvode åt rektor	» 800: —
Ålderstillägg	» 4,800: —
För praktiska ämnen utom teckning, 80 t. å 75: —	» 6,000: —
	47,000: —
Terminsavgifter:	
100 lärjungar å 60: — (30 kr. i terminen) . . .	kronor 6,000: —
60 » å 30: — (15 » » ») . . .	» 1,800: —
90 » ingen avgift	7,800: —
Kommunalt anslag ¹	» 22,625: —
	Summa kronor 77,425: —

Anm. Om undervisningen i skolan för samtliga lärjungar är avgiftsfri, ökas kommunens anslag med 7,800 kronor.

Om skolan har enbart teoretisk linje och om antalet lärjungar i var och en av de två översta klasserna icke överstiger 30, erfordras en ämneslärare mindre, varjämte antalet timlärartimmar särskilt i praktiska ämnen minskas. I så fall kan man räkna med en minskning i statsbidraget med omkring 5,000 kronor, i kommunens anslag med omkring 2,000 kronor och i terminsavgifter med omkring 200 kronor.

¹ Härtill kommer ränta och amortering å lån för skolbyggnad m. m.

Bil. 5.

Exempel på utgifts- och inkomststat för kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med teoretisk och praktisk linje.

Förutsättningar:

Skolan är enkelklassig.

Å praktiska linjen väljas som specialämnena sömnad, vävning och hushållsgöromål.

Skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmateriell och bibliotek m. m. finnes.

Utgifter.

Lärarylöner:

5 kvinnliga ämneslärare	à 2,800:—	kronor 14,000:—
2 manliga	» à 3,300:—	» 6,600:—
Ålderstillägg, 8 à 300:— + 3 à 400:—	»	» 3,600:—
Särskilt arvode åt rektor (kvinnlig)	»	» 1,200:—
Ersättningar för bostad och bränsle	»	» 6,400:—
1 e. o. kvinnlig lärare	»	» 2,600:—
Timlärare, teoretiska ämnen, 3 t. à 105:— . .	»	» 315:—
» teckning (13 t.), musik (7,5 t.), gymnastik (16 t.) à 85:—	»	» 3,102: 50
» övriga praktiska ämnen, 58 t. à 80:—	»	» 4,640:—
		<u>42,457: 50</u>

Övriga utgifter:

Skolläkare	kronor 350:—
Bibliotekarie	» 350:—
Vaktmästare (utom bostad och bränsle)	» 2,300:—
Inventarier, undervisnings- och förbruknings- materiell, böcker	» 2,000:—
Skolans andel i pensionsavgifter till lärarna . .	» 1,400:—
Ränta å kommunens förskott-å statsbidrag . .	» 225:—
Underhåll av byggnader	» 1,200:—
Renhållning, lyse, bränsle	» 3,700:—
Övriga utgifter	» 1,000:—
	<u>12,525:—</u>
Summa kronor	54,982: 50

Anm. Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej medräknade.

Inkomster.

Statsbidrag:

Grundanslag	kronor 20,400:—
För manliga lärare	» 1,000:—
Arvode åt rektor	» 800:—
Ålderstillägg	» 3,600:—
För praktiska ämnen utom teckning 58 t. à 75:—	» 4,350:—
	<u>30,150:—</u>

Terminsavgifter:

70 lärjungar à 60:— (30 kronor i terminen)	kronor 4,200:—
50 » à 30:— (15 » » »)	» 1,500:—
55 » à —:—	» —:—
	<u>5,700:—</u>
Kommunalt anslag ¹	19,132: 50
Summa kronor	54,982: 50

Anm. Om undervisningen skolan för samtliga lärjungar är avgiftsfri, ökas kommunens anslag med 5,700 kronor.

¹ Härtill kommer ränta och amortering å lån för skolbyggnad m. m.

Exempel på utgifts- och inkomststat för enkelklassig kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med enbart teoretisk linje.

Förutsättning:

Skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmateriell och bibliotek m. m. finnes.

Utgifter.

Läroarlöner:

5 kvinnliga ämneslärare	å 2,800: —	kronor 14,000: —
2 manliga	»	å 3,300: —	» 6,600: —
Ålderstillägg, 8 å 300: —, 3 å 400: —		» 3,600: —
Särskilt arvode åt rektor (kvinnlig)		» 1,200: —
Ersättningar för bostad och bränsle		» 6,400: —
1 e. o. kvinnlig lärare		» 2,600: —
Timlärare i teoretiska ämnen, 3 t. å 105: —		» 315: —
» » teckning (13 t.), musik (7,5 t.), gymnastik (16 t.) å 85: —		» 3,102: 50
» » övriga praktiska ämnen, 31,5 t. å 80: —		» 2,520: —
			<u>40,337: 50</u>

Övriga utgifter:

Jämför ovan bil. 5	»	12,000: —
			<u>Summa kronor 52,337: 50</u>

Anm. Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej medräknade.

Inkomster.

Statsbidrag:

Grundanslag	kronor 20,400: —
För manliga lärare	» 1,000: —
Arvode åt rektor	» 800: —
Ålderstillägg	» 3,600: —
För praktiska ämnen utom teckning, 31,5 t. å 75: —	» 2,362: 50
		<u>28,162: 50</u>
Terminsavgifter	» 5,500: —
Kommunalt anslag ¹	» 18,675: —
		<u>Summa kronor 52,337: 50</u>

Anm. Om undervisningen i skolan för samtliga lärjungar är avgiftsfri, ökas kommunens anslag med 5,500 kronor.

¹ Härtill kommer ränta och amortering å lån för skolbyggnad m. m.

Bil. 7.

Exempel på utgifts- och inkomststat för enkelklassig kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med enbart praktisk linje.

Förutsättningar:

Skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmateriell och bibliotek m. m. finnes.

Å praktiska linjen väljas som specialämnena sömnad, hushållsgöromål, barnvård och trädgårdsskötsel.

Utgifter.

Lärarlöner:

5 kvinnliga ämneslärare	à 2,800:—	kronor	14,000:—
1 manlig	»	à 3,300:—	» 3,300:—
Ålderstillägg, 7 à 300:—, 2 à 400:—	»	2,900:—
Särskilt arvode åt rektor (kvinnlig)	»	1,200:—
Ersättningar för bostad och bränsle	»	5,500:—
Timlärare i teoretiska ämnen, 3 t. à 95:—, 3 t.	»	600:—
» » teckning (13 t.), musik (7,5 t.),	»	3,102:50
» » övriga praktiska ämnen,	»	5,600:—
70 t. à 80:—	»	<u>36,202:50</u>

Övriga utgifter:

Jämför ovan bil. 5	»	12,000:—
			<u>Summa kronor 48,202:50</u>

Anm. Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg åt lärarna ej medräknade.

Inkomster.

Statsbidrag:

Grundanslag	kronor	16,800:—
För manlig lärare	»	500:—
Arvode åt rektor	»	800:—
Ålderstillägg	»	2,900:—
För praktiska ämnen utom teckning	»	5,250:—
70 t. à 75:—	»	<u>26,250:—</u>
Terminsavgifter	kronor	5,500:—
Kommunalt anslag ¹	»	<u>16,452:50</u>
			<u>Summa kronor 48,202:50</u>

Anm. Om undervisningen i skolan för samtliga lärjungar är avgiftsfri, ökas kommunens anslag med 5,500 kronor.

¹ Härtill kommer ränta och amortering å lån för skolbyggnad m. m.

Jämförelse mellan kostnaderna för en 8-klassig flickskola (Södertälje), en kommunal mellanskola (Nässjö) och en kommunal flickskola.

	Elementarläroverket för flickor i Södertälje 1926		Kommunala mellanskolan i Nässjö 1926		Kommunal flickskola med förenad 7-årig och 6-årig lärokurs och med teoretisk och praktisk linje (approximativ beräkning)	
<i>Utgifter:</i>						
Lärlarlöner ¹	81,710	80	76,320	12	61,927	01
Övriga löner	4,139	68	2,900	—	3,000	—
Inventarier, materiell och bibliotek m. m.	2,122	79	1,106	88	2,000	—
Underhåll av byggnad	1,490	03	526	91	1,200	—
Renhållning, lyse och bränsle	2,780	73	3,610	81	3,700	—
Övriga utgifter	4,146	06	3,432	60	2,625	—
Kronor	96,390	09	87,897	32	74,452	01
<i>Inkomster:</i>						
Statsbidrag ¹	45,739	60	51,871	21	49,619	51
Terminsavgifter	38,001	25	9,270	—	5,700	—
Kommunalbidrag	12,020	19	25,946	22	19,132	50
Behållning från år 1925 och övriga inkomster	629	05	809	89	—	—
Kronor	96,390	09	87,897	32	74,452	01
Antal lärjungar	263		184		175	
Hela kostnaden per lärjunge	366	50	477	70	425	44
Statsbidrag per lärjunge	173	91	281	91	283	54
Kommunalbidrag per lärjunge	45	70	141	01	109	33

¹ Tillfällig löneförbättring och dyrtidstillägg medräknade.

² Härtill kommer beräknad hyra 5,000 kronor.

³ Häri ingå utgifter för premier och fria böcker med 586 kronor 25 öre.

Ann. 1. Vid ovanstående jämförelse har man utgått från att skolbyggnad med inredning och uppsättning av undervisningsmateriell och bibliotek m. m. finnes.

Ann. 2. Medräknas ej statens anslag till lärarpersonalens tillfälliga löneförbättring och dyrtidstillägg, uppgår statsbidraget till 10,891 kronor 85 öre för flickskolan i Södertälje, 30,555 kronor 39 öre för kommunala mellanskolan i Nässjö och 30,150 kronor för den kommunala flickskolan.

P. M. från statens pensionsanstalt.

I anslutning till statens pensionsanstalts utlåtande den 26 november 1927 angående pensionsrätt för lärarpersonal vid kommunala flickskolor anföres följande rörande retroaktiv tjänstårsberäkning för lärarinnor, som kunna komma att övergå från privatläroverk till kommunala flickskolor.

Dessa lärarinnor äro nu delägare i lärarinnornas pensionsanstalt. En del äro tillika delägare i någon av två äldre statsunderstödda pensionsanstalter (pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom och svenska lärarinnornas pensionsförening) eller bådadera. Den pension, som tillkommer sådana lärarinnor från någon av dessa äldre anstalter, bör, i den mån den icke är grundad på frivilliga inbetalningar, avräknas från och således i motsvarande mån minska den pension, som kan tillkomma respektive lärarinnor efter övergång till tjänst med delaktighet i statens pensionsanstalt. Sådana inbetalningar, vilka således gjorts uteslutande i syfte att öka pensionen, men ej varit nödvändiga för statsbidrags erhållande eller delaktighetens bibehållande, böra, synes det, likställas med inbetalningar till en privat livränteanstalt och således icke påverka den statliga pensioneringen.

Någon pension från lärarinnornas pensionsanstalt tillkommer däremot icke lärarinna, som övergår till tjänst med delaktighet i statens pensionsanstalt. Hon får i stället för pension från sistnämnda anstalt räkna tjänstår för den tid, hon uppehållit befattning med delaktighet i lärarinnornas pensionsanstalt (statens pensionsanstalts reglemente § 22 mom. 1).

Lärarinnornas pensionsanstalt trädde i verksamhet med 1911 års ingång. De lärarinnor, som tillhört anstalten allt från början, kunna således numera hava intjänat 17 tjänstår, vilka alltså få tillgodoräknas för pension från statens pensionsanstalt efter övergång till befattning med pensionsrätt därstädes.

För hel pension såsom lärarinna vid kommunal flickskola skulle fordras 60 levnadsår och 30 tjänstår.

Lärarinna, som övergår från privatläroverk till kommunal flickskola och tillhört lärarinnornas pensionsanstalt från dess början samt ej uppnått högre levnadsålder än 47 år, bör således i regel kunna nå hel pension utan särskilda anordningar för retroaktiv tjänstårsberäkning.

Antalet delägare i lärarinnornas pensionsanstalt uppgår för närvarande till omkring 2,400. Härav äro ungefär 400 i åldrar över 47 år.

Det stora flertalet delägare i lärarinnornas pensionsanstalt befinner sig således i levnadsåldrar av 47 år och därunder. Dessa äro i allmänhet ej heller delägare i äldre statsunderstödd pensionsanstalt.

De lärarinnor, som ej skulle kunna nå hel pension vid 60 års ålder, utgöra enligt ovanstående ett relativt fåtal. Genom eventuellt medgivande att kvarstå i tjänst ett eller annat år efter 60 års åldern kan deras antal ytterligare minska.

Beträffande dem, som i allt fall ej kunna nå hel pension, må framhållas följande.

Lärarinnor vid privatläroverk äro för närvarande under vissa förutsättningar berättigade till tilläggspension av statsmedel (författning nr 965/1917 med ändring genom nr 702/1921 och 174/1927 samt författning nr 703/1921 med ändring genom nr 175/1927. Den äldre av dessa författningar torde dock numera sakna praktisk betydelse). Denna pension utgör utfyllnad intill visst maximum (2,400 kr. enligt författning 703/1921) av pension från lärarinnornas pensionsanstalt och eventuellt utgående pension från någon av de båda äldre statsunderstödda pensionsinrättningarna.

Det kunde nu för dessa lärarinnor, vilkas pension från statens pensionsanstalt tillsammans med pension från de äldre anstalterna, i den mån sistnämnda pension enligt ovanstående skall tagas i beräkning, ej uppgår till belopp, motsvarande hel pension, tänkas en sådan anordning, att en tilläggspension skulle kunna tilldelas dem. Härför torde dock fordras ett särskilt stadgande, ty det synes ej fullt klart, om rätten till tilläggspension finns kvar efter övergång till tjänst med delaktighet i annan pensionsinrättning än lärarinnornas pensionsanstalt. Å andra sidan kan billigtvis denna rätt ej fräntagas en lärarinna, endast därför att hon genom en skolreform nödgas lämna tjänst med delaktighet i nämnda anstalt. Tvärtom synes kunna ifrågasättas en sådan utvidgning av rätten till tilläggspension, att totala pensionen må kunna överstiga 2,400 kronor och uppgå till beloppet av hel pension i den tjänst, som är förenad med pensionsrätt i statens pensionsanstalt.

För undvikande av, att härvid tjänstår finge tillgodoräknas dubbelt, borde föreskrivas att läsår, under vilket pensionstagaren varit delägare i lärarinnornas pensionsanstalt och som tillgodoräknats henne för pension från statens pensionsanstalt, ej får tillgodoräknas för tilläggspension.

Totalpensionens maximibelopp är enligt författningen nr 703/1921 2,400 kronor. Beloppet av hel pension för ordinarie ämneslärarinna vid kommunal flickskola skulle bli 2,775 kronor samt för e. o. eller vik. lärarinna 1,950 kronor, således samma belopp, som för närvarande gälla för motsvarande befattningar vid kommunal mellanskola. För särskilt reglerade tjänster vid kommunal flickskola komma pensionsbeloppen att bestämmas av pensionsanstalten, varvid viss likställighet med ämneslärarinnetjänsterna torde komma att eftersträvas, i den mån de reglerade lönerna det medgiva.

Maximum av totalpensionen skulle således kunna enligt här ovan framställda förslag i vissa fall höjas utöver det maximum, som är stadgat i författningen nr 703/1921. Någon mera avsevärd ökning av statens kostnad torde icke härigenom uppkomma. Den totala kostnaden för tilläggs-pensioneringen måste emellertid komma att minskas, i samma mån privatläroverken ersättas med kommunala skolor.

A pensioner till f. d. lärare vid kommunala mellanskolor utgår pensionsförhöjning I enligt kungörelsen nr 280/1925 (ändrad genom nr 126/1927), emedan dessa pensioner anses oreglerade. Då nu pensionerna vid de kommunala flickskolorna skola bliva desamma, borde pensionsförhöjning I utgå även å dessa pensioner. Ett tillägg till § 7 i nämnda kungörelse borde följaktligen göras i sådant syfte.

Stockholm den 22 febr. 1928.

Carl Widström.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Inledning	1
A. Yttre och inre organisation	9
1. Den kommunala flickskolans mål	9
<i>Departementschefen 10.</i>	
2. Anknjytning till folkskolan och antal klasser	14
<i>Departementschefen 19: antal klasser 20; sättet för anknjytningen till folkskolan 21.</i>	
3. Linjedifferentiering	23
<i>Departementschefen 30.</i>	
4. Arbetets yttre och inre anordning	34
<i>Departementschefen 43.</i>	
5. Anknjytning till gymnasiet	47
<i>Departementschefen 50.</i>	
6. Skolans ledning och arbetskrafter	54
1. Styrelse 54. <i>Departementschefen 55.</i> — 2. Lärarkrafter 55. <i>Departementschefen 58.</i> — 3. Behörighet till ordinarie lärartjänst 60. <i>Departementschefen 63.</i> — 4. Tillsättning av rektor och ordinarie lärare 64. <i>Departementschefen 67.</i> — 5. Undervisningsskyldighet 68. <i>Departementschefen 69.</i>	
B. Ekonomiska förhållanden	71
1. Terminsavgifter	72
<i>Departementschefen 72.</i>	
2. Avlöning	73
1. Avlöningsbelopp 73. <i>Departementschefen 76.</i> — 2. Övriga avlöningsbestämmelser 80. <i>Departementschefen 82.</i> — 3. Pensionering 83. <i>Departementschefen 84.</i>	
3. Statsbidrag	84
a. Statsbidrag till fullständigt organiserad skola 84: allmänna grunder för statsbidrag 84. statsbidragets storlek 85. allmänna föreskrifter angående statsbidrag 87. <i>Departementschefen 88:</i> allmänna grunder för statsbidrag 88; statsbidragets storlek 90; allmänna föreskrifter angående statsbidrag 92. — b. Statsbidrag till skola under upprättande 93. <i>Departementschefen 97.</i>	
4. Kostnadsberäkning	98
<i>Departementschefen 100.</i>	
Departementschefens hemställen	102

Bilagor:

Bil. 1. Timplan för sexårig kommunal flickskola med teoretisk utbildningslinje	110
Bil. 2. Timplan för sexårig kommunal flickskola med praktisk utbildningslinje	111
<i>Bihang till riksdagens protokoll 1928. 1 saml. 97 häft. (Nr 116)</i>	9

	Sid.
Bil. 3. Timplan för kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig läro- kurs samt med teoretisk utbildningslinje	112
Bil. 4. Exempel på utgifts- och inkomststat för kommunal flickskola med fristående 7- och 6-åriga lärokurs samt med teoretisk och praktisk linje.	113
Bil. 5. Exempel på utgifts- och inkomststat för kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med teoretisk och praktisk linje	114
Bil. 6. Exempel på utgifts- och inkomststat för enkelklassig kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med enbart teoretisk linje	116
Bil. 7. Exempel på utgifts- och inkomststat för enkelklassig kommunal flickskola med förenad 7- och 6-årig lärokurs samt med enbart praktisk linje.	117
Bil. 8. Jämförelse mellan kostnaderna för en 8-klassig flickskola (Söder- tälje), en kommunal mellanskola (Nässjö) och en kommunal flick- skola.	118
Bil. 9. P. M. från statens pensionsanstalt	119